

Arktisen alueen rooli Venäjän geopolitiikassa vuosina 2008–2020:
Sisällönanalyysi Venäjän federaation presidentin vuotuisista liittokokouspuheista

Mirko Honkavaara
2129507
Maantieteen tutkimusyksikkö,
Oulun yliopisto
Syksy 2020

Yksikkö: Maantieteen tutkimusyksikkö		Pääaine: Maantiede	
Tekijä (Sukunimi ja etunimet, myös entinen sukunimi): Honkavaara, Mirko Gabriel		Opiskelija- numero: 2129507	Tutkielman sivumäärä: 78
Tutkielman nimi (suomeksi; muun kielen nimi ilmoitetaan vain jos se on tutkielman kieli): Arktisen alueen rooli Venäjän geopolitiikassa vuosina 2008 2020: Sisällönanalyysi Venäjän federaation presidentin vuotuisista liittokokouspuheista			
Asiasanat: geopolitiikka, arktinen, Venäjä, sisällönanalyysi			
Tiivistelmä (kirjoitetaan vapaamuotoisesti, selväsanaisesti ja lyhyin lauserakentein, ks. ohje seuraavalla sivulla): Tutkielmassa tutkitaan sisällönanalyysin keinoin sitä, millainen arktisen alueen rooli on Venäjän geopolitiikassa Venäjän federaation presidentin vuosittain pidettävien Venäjän perustuslaissa määriteltyjen liittokokouspuheiden perusteella. Tutkielmassa selvitetään sisällönanalyysin perusteella sitä, miten paljon arktiseen alueeseen liittyvät asiat ovat esillä vuosittaisissa liittokokouspuheissa, millainen rooli arktisella alueella on Venäjän geopolitiikassa ja sitä, miten tämä rooli on mahdollisesti tarkasteluvälillä 2008 2020 muuttunut. Tutkielman aineistona on Kremlin internetsivuilta löytyvät englanniksi käännetyt translitteroinnit Venäjän federaation presidentin vuotuisista liittokokouspuheista aikavälillä 2008_2020. Analyysiä varten puheet luettiin ja puheista poimittiin arktiseen alueeseen liittyviä viittauksia eri luokkiin. Viittausten sanamääriä vertaamalla puheiden kokonaissanamääriin saatiin käsitys ensinnäkin arktisten teemojen osuus eri vuosina pidetyistä puheista, sekä eri luokkien osuudet arktiseen alueeseen liittyvistä viittauksista. Analyysin tuloksena selvisi, että arktisen alueen rooli Venäjän federaation presidentin pitämässä vuotuisissa liittokokouspuheissa tarkasteluvälillä 2008 2020 oli vähäinen. Valtaosassa tarkasteluvälin puheista arktiset teemat jäivät hyvin pienelle huomiolle, vaikka joinain vuosina osuus oli suurempi. Arktisten teemojen osuuksissa voidaan nähdä kuitenkin maltillinen nouseva trendi. Arktisen alueen rooli on nykyään eritoten taloudellinen. Koillisväylän mahdollinen avautuminen laajempaan käyttöön näkyy liittokokouspuheissa ja tähän liittyen myös alueen elinolojen ja esimerkiksi infrastruktuurin parantaminen ovat merkittäviä teemoja. Tarkasteluvälillä voidaan nähdä, miten arktista aluetta koskevissa viittauksissa maanpuolustuksen merkitys on vähentynyt samalla kun talouden alueellisen kehityksen teemojen merkitys on lisääntynyt.			
Muita tietoja:			
Päiväys:		Petroskoissa, 10.12.2020	

Sisällys

Johdanto	4
Geopolitiikka	8
Klassinen ja uusi geopolitiikka	11
Kriittinen geopolitiikka	16
Arktinen alue.....	21
Venäjä.....	25
Aineisto ja menetelmät	30
Vuotuiset liittokokouspuheet	30
Sisällönanalyysi	32
Tulokset.....	33
Pohdinta	59
Lähteet	72

Johdanto

Ilmastonmuutos aiheuttaa suuria muutoksia arktisissa alueissa. Vuoden 2017 elokuussa uutisoitiin siitä, miten ensimmäinen nestemäistä maakaasua kuljettava säiliöalus Christophe de Margerie kulki Koillisväylän läpi ilman erillisen jäänmurtajan apua noin 6,5 vuorokaudessa. Matka oli merkittävä edistysaskel Koillisväylän liikennöimisessä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita vielä sitä, että mikä tahansa rahtilaiva voisi kulkea Koillisväylällä ongelmitta. Kyseinen alus on rakennettu nimenomaan arktisiin oloihin ja sillä on joitain varsinaisia jäänmurtajia kevyempiä jäänmurto-ominaisuuksia (Ihatsu 2017).

Tällä pro gradu -tutkielmalla on kolme tutkimuskysymystä. Ensimmäiseksi pyrin selvittämään sitä, millainen on arktisten alueiden rooli Venäjän federaation geopolitiikassa Venäjän presidentin pitämien vuotuisten liittokokouspuheiden perusteella. Toiseksi, että miten paljon arktiseen alueeseen liittyvät teemat ovat esillä vuotuisissa liittokokouspuheissa. Kolmanneksi pyrin selvittämään, että onko arktisten alueiden rooli jotenkin muuttunut tarkasteluvälin aikana, ja jos on, niin millainen muutos on ollut. Tutkimuskysymyksiä selvitetään sisällönanalyysin avulla. Tutkielmalla ei ole rahoitusta.

Suomen kausi Arktisen neuvoston puheenjohtajamaana alkoi vuonna 2017, ja päättyi Rovaniemellä 7.5.2019 pidetyssä arktisessa ulkoministerikokouksessa. Seuraavat kaksi vuotta puheenjohtajuus on Islannilla (Arctic Council). Islanti on ilmoittanut puheenjohtajuuskautensa merkittävimiksi teemoiksi kestävän kalatalouden, uusiutuvien luonnonvarojen käytön kehittämisen ja alueen asukkaiden hyvinvoinnin edistämisen (Valtioneuvosto 2019).

Rovaniemen kokouksen lopputulos lisää mielenkiintoa tämän pro gradu -tutkielman tekemiselle. Ulkoministeri Pompeon niin sanotusti nostettua kissan pöydälle ja tuotua fokuksen keskiöön aseellisen suurvaltapolitiikan hiipimisen arktisille alueille, on mielenkiintoista tutkia, onko Venäjällä geopolitiisessa ajattelussa havaittavissa vastaavanlaista kehitystä arktisten alueiden suhteen. Lännessä on kiinnitetty viime vuosina kuitenkin huomiota lähinnä Venäjän toimiin Krimillä, Itä-Ukrainassa ja Itämerellä.

Arktisten alueiden merkityksestä kertoo se, että niiden kehitys ja tapahtuvat kiinnostavat myös laajalti sellaisia maita, joilla ei ole omia alueita pohjoisen napapiirin pohjoispuolella. Vuonna 1966 Ottawan julistuksella perustettuun Arktiseen neuvostoon kuuluu varsinaisten jäsenmaiden lisäksi 13 tarkkailijamaata. Neuvoston varsinaiset jäsenmaat ovat Islanti, Kanada, Norja, Ruotsi, Suomi, Tanska, Venäjä ja Yhdysvallat. Neuvoston tarkkailijamaita ovat Ranska, Saksa, Italia, Japani, Alankomaat, Kiina, Puola, Intia, Etelä-Korea, Singapore, Espanja, Sveitsi ja Yhdistynyt kuningaskunta. Valtioiden lisäksi neuvostossa on pysyvinä jäseninä arktisten alueiden alkuperäiskansojen etuja ajavia järjestöjä. Tällaisia ovat Aleuttien kansainvälinen yhdistys, Arktinen athabascien neuvosto, Gwich'inien kansainvälinen neuvosto, Inuiittien sirkumpolaarinen neuvosto, Venäjän pohjoisten alueiden alkuperäiskansojen yhdistys ja Saamelaisneuvosto.

Suomen arktisen neuvoston puheenjohtajuuskauden merkittävimpiä teemoja oli niin sanotun mustan hiilen päästöjen pienentäminen Arktisen neuvoston jäsenmaissa (The common solutions explored) Mustalla hiilellä tarkoitetaan epäpuhtaista polttoprosesseista syntyvää nokea. Mustaa hiiltä syntyy muun muassa metsäpaloista ja fossiilisten polttoaineiden käytöstä. Mustan hiilen päästöjen katsotaan olevan hiilidioksidipäästöjen jälkeen toiseksi merkittävin ilmastonmuutoksen aiheuttaja (Ramanathan & Carmichael 2008). Suomen puheenjohtajuuskauden aikana tietoisuutta mustan hiilen aiheuttamista ympäristö- ja terveysongelmista pyrittiin lisäämään Arktisen neuvoston jäsenmaissa. Esimerkiksi Venäjällä Suomen ulkoministeriö järjesti erilaisia seminaareja paikallisille viranomaisille. Pääsin itsekin osallistumaan tällaiseen seminaariin ollessani korkeakouluharjoittelijana Suomen Pietarin pääkonsulaatin Murmanskin toimipisteessä. Tuolloin paikalla oli Suomesta puhujia Pietarin pääkonsulaatista ja Suomen sosiaali- ja terveysministeriöstä. Venäjältä paikalla oli Murmanskin alueellisen terveysministeriön edustajia, lääkäreitä paikallisista sairaaloista ja tutkijoita alueellisista tiedeinstituuteista (Konsulaatti Murmansk 2018).

Suomen puheenjohtajuuskauden aikana ei saatu aikaiseksi tavoiteltua mustan hiilen vähentämistä koskevaa sopimusta. Suomen puheenjohtajakauden saavutuksia ei voida pitää kuitenkaan mitättöminä, sillä presidentti Niinistö keskusteli mustan hiilen ongelmista niin Venäjän presidentti Vladimir Putinin kuin Yhdysvaltojen presidentti Donald Trumpinkin kanssa.

Arktista neuvostoa voidaan pitää siinä mielessä erikoisena organisaationa, että se on yksi harvoja Yhdysvaltojen ja Venäjän ulkoministereiden välisiä jatkuvia yhteistyökuvioita. Arktisen neuvoston työssä Yhdysvallat ja Venäjä ovat tulleet yleisesti ottaen hyvin toimeen keskenään, vaikkakin Rovaniemellä pidettävän ulkoministerikokouksen edellä Yhdysvaltojen ulkoministeri Mike Pompeo syytteli voimakkaasti Venäjää ja Kiinaa sotilaallisen läsnäolon lisäämisestä arktisilla alueilla. Yhdysvaltain puolustusministeriö ilmaisi aiemmin epäilevänsä Kiinan aikovan vahvistaa läsnäoloaan arktisilla alueilla esimerkiksi sukellusveneiden muodossa samalla kun Kiinan oletetaan aikovan perustaa uusia sotilastukikohtia ulkomaille omien taloudellisten hankkeittensa suojaamiseksi. Ulkopoliittisen instituutin tukija Harri Mikkola ja arktista politiikkaa pitkään seuranneen Lapin kauppakamarin toimitusjohtaja Timo Rautajoki luonnehtivat Pompeon puhetta hyvin epätavalliseksi Arktisen neuvoston kontekstiin, jossa sotilaalliset asiat eivät yleensä tule puheeksi. Lopulta Suomen Arktisen neuvoston puheenjohtajuuskausi päättyi ilman minkäänlaista sopimusta tai neuvoston jäsenmaiden yhteistä julistusta, koska jäsenmaiden näkemykset ilmastonmuutoksesta eivät sopineet yhteen. Etenkin Yhdysvaltojen linja ilmastonmuutoksen hillitsemisestä on muuttunut suuresti sitten Barack Obaman presidenttikauden. Rovaniemellä pidetyssä kokouksessa Pompeo ei maininnut ilmastonmuutosta sanallakaan, vaan sen sijaan korosti arktisen alueen roolia globaalien valtopoliittikan pelikenttänä. Nähtäväksi jää, etenevätkö Suomen kauden asettamat tavoitteet mustan hiilen vähentämisestä vielä Islannin puheenjohtajuuskaudella (Mauno 2019a, 2019b; Kuikka 2019, Timonen 2019, Aula 2019, Niskakangas 2019).

Vuodesta 2014 alkaen Venäjän toimissa suurinta kansainvälistä huomiota ovat saaneet Ukrainalle kuuluneen Krimin niemimaan liittäminen osaksi Venäjää ja Itä-Ukrainassa edelleen käynnissä oleva sota Ukrainan hallituksen ja Venäjän tukemien separatistijoukkojen välillä. Näiden asioiden ja Itämeren turvallisuuskysymysten keskellä helposti unohtuu se, miten merkittävästä alueesta arktisista alueista puhuessa on kyse. Liikenne pohjoisella merireitillä kasvaa jatkuvasti ja sen merkitys globaalissa talousjärjestelmässä lisääntyy. Suurin osa merireitistä kulkee kuitenkin Venäjän federaation aluevesillä ja näin ollen Venäjä on voimakas vaikuttaja arktisilla alueilla. Venäjä on aloittanut voimakkaan panostamisen Pohjoisen merireitin hyödyntämiseksi muun muassa tilaamalla uutta jäänmurtaajakalustoa ja rakentamalla Murmanskin alueelle uutta infrastruktuuria kaasun, öljyn ja hiilen kuljettamiseksi eteenpäin (Humpert 2018).

Pohjoisen merireitin kehittymisen merkitystä Suomen pohjoisimmille alueille, ja toisaalta koko valtiolle tuskin voidaan kyseenalaistaa. Lisääntynyt meriliikenne Koillisväylällä voisi lisätä osaltaan Suomen läpi Euroopan Unionin markkinoille kulkeutuvan rahdin määrää, ja helpottaa suomalaisten tuotteiden kuljettamista Aasiaan ja etenkin Kiinan kasvaville markkinoille.

Venäjä on jo aloittanut oman asemansa voimistamisen arktisella alueella asettamalla rajoituksia Koillisväylälle liikennöivään pyrkiville ulkomaisille aluksille. Vuonna 2018 Venäjällä säädettiin laki, joka kieltää ulkomailla rakennetuilta aluksilta energiakuljetukset pohjoisella merireitillä. Tämä pitää sisällään öljy-, kaasu- ja hiilikuljetukset. Lailla pyritään suojelemaan venäläistä telakkateollisuutta (Staalesen 2018a, 2018b).

Aluksi tutkielmani teoriaosuudessa tutustutaan lyhyesti geopolitiikkaan tieteenalana eri haaroineen ja merkittävine teoreetikkoineen. Sen jälkeen keskitytään siihen, mitä arktinen alue pitää sisällään ja siihen, millaisia määritelmiä arktiselle alueelle on olemassa. Teoriaosuuden lopuksi esitellään vielä hyvin lyhyesti Venäjän federaatiota ja sen käytännössä presidenttivetoista valtiokoneistoa. Aineisto ja menetelmät -kappaleessa esittelen käyttämäni aineiston, eli kerron pähkinänkuoressa mistä Venäjän federaation presidentin vuotuisissa liittokokouspuheissa on kyse ja miksi juuri tämän aineiston tutkimisessa on järkeä. Aineiston esittelyn jälkeen esittelen käyttämäni tutkimusmenetelmän, eli sisällönanalyysin. Tulokset -kappaleessa käydään tarkasteluvälin 2008–2020 vuotuiset liittokokouspuheet läpi vuosi vuodelta kirjatun mitä aiheita minkäkin vuoden puhe on käsitellyt ja missä määrin arktiseen alueeseen liittyvät aiheet ovat olleet puheissa esillä. Lopulta pohdintakappaleessa esitän yhteenvetoja, vastaan tässä kappaleessa esittelemiini tutkimuskysymyksiin ja reflektoin tutkielmaani prosessina.

Geopolitiikka

Geopolitiikka on paljon mediassa ja jokapäiväisessä puheessakin käytetty termi. Useimmiten tällaisessa käytössä geopolitiikalla tarkoitetaan lähes yksinomaan valtioiden turvallisuuspoliittisia sijainteja. Joskus taas puhutaan maantieteestä ja geopolitiikasta keskenään vaihdettavissa olevina termeinä, kuten esimerkiksi presidentti Juho Kusti Paasikivi lausudessaan kuuluisat sanansa ”Maantieteelle emme voi mitään”. Sanoillaan Paasikivi viittasi Suomen sijaintiin suurvalta Neuvostoliiton naapurissa, ja tämän sijainnin asettamista vaatimuksista Suomen politiikalle (Harle ja Moisisio 2003: 7–9).

Termiä käytettäessä sivuutetaan yleensä se, että geopolitiikka on yli sata vuotta sitten kehittynyt tieteenala, jolla on omat teoriansa ja kehityskulkunsa. Se on hyvin poikkitieteellinen tutkimussuunta. Se kiinnostaa niin maantieteilijöitä, historioitsijoita kuin politiikan tutkijoitakin. Poikkitieteellisyydestään ja eri tieteenalojen erilaisista tutkimusmetodologioista huolimatta geopolitiikan tutkimusta yhdistävät muun muassa vakiintuneet tieteelliset julkaisu- ja kokoontumiskanavat, yhtenäinen käsitteistö ja yhtenäiset tutkimuskohteet. Yksinkertaistaen voidaan sanoa, että geopolitiikassa tutkitaan sitä, miten maantiede vaikuttaa politiikkaan ja toisaalta politiikan vaikutusta maantieteelliseen kirjoittamiseen. Geopolitiikan avainkäsitteinä on pidetty aluetta, ympäristöä, rajaa, identiteettiä ja näihin aisoihin liittyvää politiikkaa (Harle ja Moisisio 2003: 7–9).

Keskustelu geopolitiikasta kiihtyy ajoittain. Välillä geopolitiittista keskustelua ei käydä juuri lainkaan, kun taas joidenkin tietynlaisten yhteiskunnallisten muutosten tapahtuessa. Geopolitiikkaa voidaan pitää osana kielellisiä rakenteita ja näin ollen kielen ja puhetaipojen muuttuessa myös geopolitiikka käsitteenä muuttuu. Akateemisesti geopolitiikka on hyvin poikkitieteellinen tutkimuskohde, ja eri tieteenalat muovaavatkin käsitettä omista näkökulmistaan (Harle & Moisisio 2000: 19).

Populäärigeopolitiikkaa käytetään usein voimakkaana vaikutuskeinona ja mielipiteiden muovaajana (Dittmer & Dodds 2008: 438–439). Mediaan elämään jäänyt populäärigeopolitiikka juontaa mahdollisesti juurensa kylmän sodan aikana vallassa olleeseen geopolitiittiseen ideologiaan, jossa kansainvälisen politiikan monimutkainen järjestelmä yksinkertaistettiin toiseuttamisen avulla mustavalkoiseksi ”me vastaan ne” – asetelmaksi (Ó Tuathail & Dalby 1998: 1). Populäärigeopolitiikalla tarkoitetaan Painterin

ja Jeffrey (2009) mukaan geopolitiittisten ideoiden tuomista esille populäärikulttuurin, eli esimerkiksi vaikka elokuvien, kirjallisuuden ja sarjakuvien kautta. Tätä kautta geopolitiikka siirtyy poliitikkojen ja älymystön keskusteluista tavallisten ihmisten jokapäiväiseen elämään. Populäärigeopolitiikkaa pidetään merkittävänä vaikutuskeinona. Esimerkiksi italialainen teoreetikko Antonio Gramsci on tullut hegemonioita koskevissa tutkimuksissaan johtopäätökseen, että väestöä on helpompi hallita konsensuksen, kuin pakkovallan kautta. Populäärigeopolitiikka onkin hyvä keino istuttaa kansan mieliin ajatuksia, jotka ovat linjassa valtion geopolitiittisten päämäärien kanssa. Painter ja Jeffrey pitivät tästä hyvänä esimerkkinä poliittisen maantieteen tutkija Jason Dittmerin tutkimusta yhdysvaltalaisen Captain America -sarjakuvan yhteyksistä Yhdysvaltojen turvallisuus-, sisä- ja ulkopoliitiikkaan vuoden 2000 syyskuun 11. päivän terrori-iskujen jälkeisessä maailmassa (Painter & Jeffrey 2009: 208–209).

Vaikka geopolitiikka onkin aikojen saatossa kehittynyt ja eriytynyt tieteenalana, niin silti usein geopolitiikalla viitataan ruotsalaisen valtiotieteilijän ja ensimmäisenä termin käyttöön ottaneen Rudolf Kjellénin ajattelun mukaisesti eri valtioiden väliseen alueita koskevaan valtakamppailuun ja etenkin sotilaalliseen mahtiin maantieteellisine perusteineen. Siitä huolimatta, että Kjellén keksi geopolitiikan terminä vasta vuonna 1899, on maantieteen ja politiikan yhteyksiä tutkittu käytännössä jo useiden vuosisatojen ajan. Näin ollen onkin selvää, että geopolitiikan määritelmä on muuttunut ja tulee varmasti jatkossakin elämään. Nykypäivänä voidaankin todeta, että geopolitiikka on kasvanut paljon perinteisen sotilaalliseen mahtiin pitkälti keskittyvän käsityksen ulkopuolelle. (Harle ja Moision 2000: 18, 2003: 7–9). Karkeasti jakaen geopolitiikka voidaan jakaa kolmeen pääsuuntaukseen, jotka ovat klassinen, uusi ja viimeisimpänä kriittinen geopolitiikka.

Harle ja Moision (2003: 11–13) peräänkuuluttavat geopolitiikan tutkimuskentän kehittämistä kriittisen geopolitiikan ohi. Heidän ajatustensa mukaan geopolitiikan tutkimuksen tulisi olla jotain vanhan, uuden ja kriittisen geopolitiikan välimaastosta. Geopolitiikan ei tulisi olla niin yksinkertaistettua kovien faktojen tukemaa maailmankuvaa kuin klassisessa ja uudessa geopolitiikassa. Geopolitiikan ei tulisi kuitenkaan keskittyä myöskään pelkkään tiedon ja sen tuottamisen tutkimukseen, kuten kriittisessä geopolitiikassa. Sen sijaan heidän mukaansa geopolitiikassa tulisi keskittyä ”maantieteellisen politiikan ilmiökenttään, politiikkaan ja poliittiseen

käytäntöön, jossa hyödynnetään maantieteellisiä sekä alueellisia ilmiöitä ja retoriikkaa poliittisten päämäärien edistämiseksi kaikilla maantieteellisillä aluetasoilla paikallisesta politiikasta globaaliin maailmanyhteisöön saakka.” Ylipäätään heidän mielestään geopolitiikan tutkimuksen pitäisi olla kohteiltaan avointa, eikä poissulkevaa.

Valtiot ovat puolestaan kokeneet inflaation merkityksellisinä yksiköinä. Valtioiden rinnalle on noussut tutkimuskohteiksi erilaiset alueet ja tilat. Tähän kehityssuuntaan on omalta osaltaan vaikuttanut myös jo aiemmin mainittu kylmän sodan päättymisen ja Neuvostoliiton hajoaminen, joka aiheutti suurta epävarmuutta valtioiden pysyvyydestä merkityksellisinä toimijoina (Harle & Moio 2000: 41).

Ó Tuathail (1996: 2) luonnehtii maantiedettä asiaksi, jota maapallollamme ei alun perin itsessään ollut. Sen sijaan hänen mukaansa maantiede on alun perin laajentuvien kansallisten keisarikuntien aktiivista maailman kirjoittamista omiin näkemyksiin ja tarkoitusperiin istuvaksi. Harle ja Moio (2000: 44) viittaavat, että Granön (1999), Agnewin (1998) ja Taylorin (1996) mukaan alueet muuttuvat aktiivisen politikoinnin seurauksena ihmisille merkityksellisiksi. Alue muuttuu merkittäväksi, kun sille on asetettu mielikuvitukselliset rajat ja siihen on saatu yhdistettyä merkittäviä mielikuvia. Valtioiden rooli geopolitiikan tutkimuskohteina tulee muuttumaan, vaikka ne tulevat jatkossakin pysymään merkittävänä tutkimuskohteina. Valtioita voidaan pitää historiallisesti muotoutuneina erityislaatuisina alueina ja aluejärjestelmänä, jonka kautta tiloja tarkastellaan.

Tuomen (1995: 11) mukaan geopolitiisella käytöksellä voidaan tarkoittaa tietyn alueellisesti määritellyn yhteisön tavoitteita päästä parantamaan oman yhteisönsä sotilaallisia, taloudellisia ja poliittisia asemia muihin samankaltaisiin yhteisöihin verrattuna. Näitä käytänteitä ohjaavat yleensä erilaiset doktriinit, kuten esimerkiksi Yhdysvaltojen kylmän sodan aikana noudattama Trumanin oppi, jonka tarkoituksena oli estää Neuvostoliiton vaikutusvallan kasvaminen niin sanotulla patoamispolitiikalla. Teoreettisella geopolitiikalla ei Tuomen mukaan ole yleensä ollut tarkoituksena neutraalisti tarkastella kulloinkin vallitsevia tilanteita, vaan ennemminkin selkiyttämään tutkijan oman yhteisön poliittisia tavoitteita ja niihin johtavia suuntaviivoja pitkällä aikavälillä. Geopoliittisen ajattelun voidaan katsoa muuttuvan kyseenalaiseksi valtioiden roolin muuttuessa. Valta saattaa keskittyä valtion yläpuolelle sijoittuville liittoumille, tai vaihtoehtoisesti valtion sisällä pienemmän alueet saattavat ohittaa valtiokoneiston

päätöksenteossa ja vaikkapa ulkosuhteita hoitaessaan (Tuomi 1995: 11–12).

Harlen ja Moision (2003: 33) mukaan Geopolitiikalla ei tarkoiteta ainoastaan globaalia valtioiden välistä kilpailuasetelmaa, vaan geopolitiikka on läsnä kaikenlaisessa arkipäiväisessä poliittisessa toiminnassa. Poliitiikkaa voidaankin kuvata ihmistoimijoiden kamppailuna sosiaalisen maailman jäsentämisestä. Geopoliittiseen toimintaan osallistuvat toimijat pyrkivät rakentamaan alueita, rajoja ja kollektiivista identiteettiä samalla murentaen poliittisten vastustajiensa luomia vastaavia näkemyksiä.

Klassinen ja uusi geopolitiikka

Klassisessa merkityksessään geopolitiikalla tarkoitetaan fyysisen maantieteen merkitystä päätöksenteossa. Tällä viitataan usein yksinomaan muutamien tiede- ja valtiopäämiesten maantieteellisten totuuksien strategiseen tarkasteluun. Fyysinen ympäristö nähtiin rajoittavana tekijänä, joka sääтели valtion toimintaa. Klassisen geopolitiikan peruskäsitteitä ovat sijainti, tila, elintila, kulttuuri- tai kielialue, alueet, saavutettavuus ja hallinta. Sijainti määrittää valtion aseman muiden yhteisöjen ja ympäristön muodostamassa kokonaisuudessa. Tila voi tarkoittaa rajattua fyysistä tilaa tai sosiaalista toimintakenttää. Perinteisesti tällä on tarkoitettu valtion rajojen sisällä olevia alueita tai valtion alueellisia intressejä. Tilalle erityisen merkityksen toi sen yhteisölle tarjoama elintila. Kulttuuri- tai kielialue ovat termejä, jotka eivät ole välttämättä fyysisesti rajattu tiettyihin rajoihin, vaan niiden avulla voidaan pyrkiä vaikuttamaan oman valtion rajojen ulkopuolisiin asioihin (Tuomi 1995: 38–39). Hallinta ja saavutettavuus liittyvät tilaan. Suoralla hallinnalla tarkoitetaan esimerkiksi sitä, että yhteisö valtaa itselleen uuden alueen, jonka se ottaa suoraan oman lainsäädäntönsä piiriin ja alkaa hallita sitä omilla organisaatioillaan ja laeillaan. Epäsuorassa hallinnassa taas uuden alueen hallinta toteutetaan jo olemassa olevilla paikallisilla organisaatioilla. Alueiden käsite on myös kytköksissä tilaan. Alueet ovat keskenään vuorovaikutuksessa. Monet näistä klassisen geopolitiikan käsitteistä ovat muotoutuneet kuvaamaan suurvaltoja, jotka ovat usein liittoutuneet pienempien valtioiden kanssa lisätäkseen omaa vaikutusvaltaansa. Pienet valtiot liittoutuvat suurvaltojen kanssa usein torjuakseen ulkoa tulevia uhkia joko toisaalta, tai mahdollisesti juuri liittoutumista ehdottavan suurvaltiosuhteen taholta. Usein liittoumat solmitaan läheisempien naapurien välillä, koska vallan projisoiminen omien

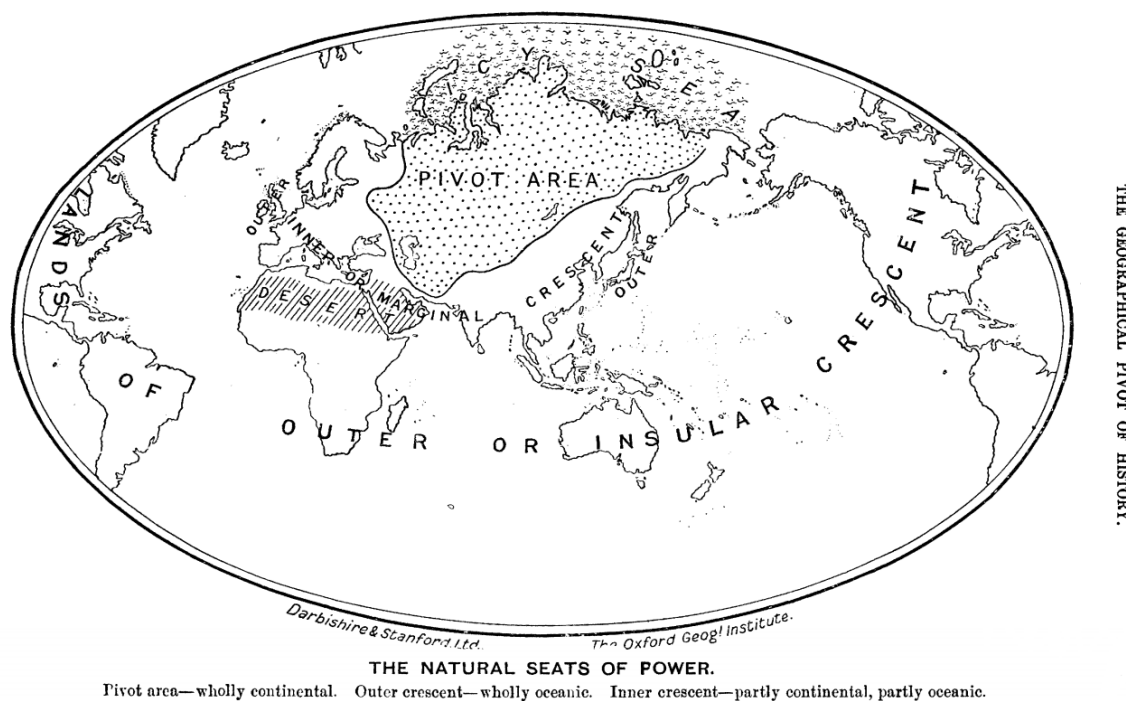
valtion rajojen ulkopuolelle on heikompaa, mitä enemmän etäisyyttä projisoijan ja kohteen välillä on (Moisio 1998: 23–25).

Klassista geopolitiikkaa leimasi ajatus valkoisen rodun ylivallassa ja sosiaalinen darwinismi. Uus-lamarckisminakin tunnettu sosiaalidarwinismi eroaa Darwinin biologisesta evoluutio-opista suuresti siinä määrin, että lamarckistit uskovat ympäristön vaikuttavan suoranaisesti lajien kehitykseen. Tämä ajattelutapa oli hyvin ympäristödeterministinen ja sitä käytettiin pitkälti kolonialismin oikeuttajana. Geopoliittisen tradition alkuperäiset edistäjät Rudolf Kjelleniä lukuun ottamatta olivat imperialistimielisiä miehiä aktiivisia imperialistisia tavoitteita ajavista valtioista. He pykivät yhteiskunnissaan vaikutusvaltaisiin asemiin voidakseen päästä määrittelemään ulkopoliittisia suuntaviivoja (Ó Tuathail 1996: 22–23). 1800-luvun lopulla kehittynyt geopolitiikan etnosentrinen muoto ei ollut enää objektiivista tiedettä, vaan ennemminkin hyödyke, jota käytettiin paljon hyväksi imperialistisia ja erittäin nationalistisia ulkopoliittisia pyrkimyksiä ajaessa. Esimerkkinä tällaisen geopolitiikan harjoittamisesta voidaan pitää esimerkiksi kansallissosialistista Saksaa 1900-luvun alkupuoliskolla. Vaikkei voidakaan väittää, että klassinen geopolitiikka olisi ollut vain yksi homogeeninen kokonaisuus, niin voidaan eri suuntauksia yhdistävänä tekijänä silti nähdä se, että niissä kansallisvaltioilla oli merkittävä rooli, ja että valtio nähtiin usein elintilaa vaativana ja joskus elävänäkin organismina (Moisio 1998: 23–25).

Tuomen (1995: 83) mukaan geopolitiittisella teoriolla on kolme periaatteellista vaikutustapaa. Niitä ovat ensinnäkin teorian tietoinen hyväksyminen ja yhdistäminen sellaiseen tietouteen, jonka pohjalta määritellään omat ulkopoliittiset intressit ja päätetään siihen liittyvät toimintalinjat. Seuraava vaikutustapa on geopolitiittisten käsitteiden ja konseptien alitajuinen ja epäsuora omaksuminen. Viimeinen vaikutustapa on teorioista lainattujen geopolitiittisten, tai vähintään niiltä kuulostavien, käsitteiden ja väitteiden käyttäminen propagandan omaisesti mahdollisten muiden tarkoituksien kätkemiseksi.

Merkittävä hahmo klassisen geopolitiikan kehityksessä oli englantilainen Halford Mackinder. Hänen Ison-Britannian kuninkaalliselle maantieteelliselle seuralle vuonna 1904 pitämänsä puhetta pidetään yleisesti merkityksellisimpänä tapahtumana aatesuunnan kehityksen alkutaipaleella. Geopoliittinen ajattelun voidaan katsoa syntyneen vastauksena 1900-luvun alussa vallitsevalle ajatukselle, että maantieteelle löydösten tieteenalana on tulossa loppu. Tuohon mennessä kuitenkin suurin osa

planeetastamme oli jo suuripiirteisesti tutkittu, eikä näin ollen tuon ajan ”löytöretkeilijämaantieteilijöille” ollut enää paljoakaan tutkimattomia maailman kolkkia koluttavana, tai uusia alueita omalle valtiolleen varattavaksi. Maailmasta oli tullut ”suljettu” järjestelmä kaikkien alueiden ollessa tavalla tai toisella jonkun siirtomaavallan hallinnassa. Mackinderiä ajoi halu parantaa Yhdistyneen kuningaskunnan kykyä vastata manner-Euroopassa valtaansa lisäävän Saksan aiheuttamaan valtasuhteiden epätasapainoon (Ó Tuathail 1996: 24–28). Mackinderin (1904) mukaan maailma voitiin jakaa kolmeen osaan. Näitä olivat Euraasian ja Afrikan mantereet sisältänyt ”maailman saari”, Japanin ja Ison-Britannian sisältäneet ns. ”lähisaaret” ja ”ulkosaaret”, joihin kuuluivat molemmat Amerikat ja Oseania. Alueista merkityksellisin oli ”maailmansaari”, jonka keskiosissa Volga- ja Jantsejokien väliin jäävää suurta maamassaa Mackinder kutsui sydänmaaksi (Kuva 1). Vuonna 1919 julkaistussa kirjassaan *Democratic ideals and reality: A study in the politics of reconstruction* Mackinder tiivistä teoriansa sanoen, että Itä-Eurooppaa hallitseva hallitsee sydänmaata, sydänmaata hallitseva hallitsee maailman saarta, ja maailman saarta hallitseva hallitsee maailmaa.

Kuva 1. Halford Mackinderin mukainen käsitys maailman geopoliittisista alueista, jossa Volgan ja Jangtsen väliin jäävällä alueella on erityisen suuri merkitys maailman hallinnan kannalta. Mackinder (1904)

Ó Tuathailin (1996) mukaan muita merkittäviä hahmoja klassisen geopolitiikan ajatussuuntauksen muotoutumisessa olivat saksalainen Friedrich Ratzel, amerikkalainen Alfred Mahan, ruotsalainen Rudolf Kjellen, saksalainen Karl Haushofer ja amerikanhollantilainen Nicholas Spykman.

Ratzelin ensimmäisessä merkittävässä kirjallisessa julkaisussa hän nosti korkeimmalle menestyksen korokkeelle sellaiset ihmiset, jotka laajentavat toimiaan koko ajan suuremmille alueille. Hänen voidaan katsoa olevan Kolmannen valtakunnan laajentumisen oikeuttavan elintila -käsitteen (*Lebensraum*) isä (Ó Tuathail 1996: 36–51).

Alfred Mahan tuli tunnetuksi merivoimien merkitystä korostavan historiallisen *The Influence of Seapower upon History, 1660–1783* –teoksensa myötä. Sittemmin hänestä tuli niin sanottu geopolitiikan asiantuntija ja kansainvälisten asioiden kommentaattori. Myöhemmin on kuitenkin paljastunut, että merkittävä osa hänen teoriastaan merialueiden hallitsemisen tärkeydestä on mahdollisesti peruja erään nuoren meriupseeri William Glenn Davidin kirjoittamasta lehtiartikkelista (Ó Tuathail 1996: 36–51).

Kjellen oli termin ”geopolitiikka” alkuperäinen isä. Hän vastusti aikoinaan voimakkaasti Norjan itsenäistymistä Ruotsista 1905. Ruotsin ja Norjan valtioliiton hajottua hänen vaikutusyrityksistään huolimatta, kiinnitti hän huomionsa Saksan keisarikuntaan ja hänen teoksensa saavuttivatkin suuremman yleisön siellä kuin kotimaassaan Ruotsissa. Kjellenin pyrkimyksenä oli tietynlainen linneläinen lähestymistapa valtioiden tutkimiseen. Hän rinnasti valtioita eläviin organismeihin ja piti varmana, että tulevaisuuden perivät suuret, alati laajenevat ja omavaraiset suurvallat (Ó Tuathail 1996: 36–51).

Haushofer kehitti entisestään Ratzelin elintilateoriaa. Haushofer oli upseeri, joka yleni ensimmäisen maailmansodan aikana kenraalimajuriksi. Hän oli tuttavallisissa väleissä Adolf Hitlerin sanelusta *Mein Kampf*in kirjoittaneen Rudolf Hessin kanssa. Hess myös esitteli Haushoferin Hitlerille. Hausenhoferin vaikutusta Hitleriin pidettiin toisen maailmansodan aikaisessa ja jälkeisessä liittoutuneiden propagandassa hyvin merkittävänä, vaikkakin myöhemmin on pystytty todistamaan, että tämä oli paljolti liioiteltua (Ó Tuathail 1996: 36–51).

Spykman muistetaan parhaiten siitä, että hän laajensi Mackinderin sydänmaateoriaa korostaen omassa työssään niin sanottujen Euraasian reuna-alueiden

merkitystä. Hän korosti Länsi-Euroopan ja Kaakkois-Aasian merkitystä. Spykmanin teoriasta tulikin sittemmin Yhdysvaltojen toisen maailmansodan jälkeisen strategisen diskurssin kulmakiviä (Ó Tuathail 1996: 36–51).

Harlen ja Moision (2003: 23) mukaan geopolitiikan strategiseen perinteeseen yhdistettävien teorioiden tutkimus tuottaa monenlaisia kysymyksiä. Tällaisia ovat esimerkiksi se, millaisten luonnonvarojen, sijaintien ja alueiden hallitsemisella on merkitystä jonkin tietyn valtion taloudellisten ja poliittisten etujen ajamisessa. Lisäksi muita kysymyksiä ovat se, miten erilaiset maantieteelliset tekijät vaikuttavat valtioiden poliittiseen toimintaan ja sodankäyntiin, miten valtioiden välistä voimaa voidaan mitata näiden maantieteellisten tekijöiden mukaan, miten luonnonvarat ovat jakautuneet maapallolla eri valtioiden ja liittoumien välillä ja millaisia intressejä ja tarpeita valtioilla on mainittujen luonnonvarojen suhteen, sekä se, miten erilaiset maantieteelliset olosuhteet voivat vaikuttaa valtioiden erilaisiin pyrkimyksiin.

Valtion talousmaantiede määrittyy pitkälti fyysisen maantieteen kautta. Esimerkiksi sijainti ja etäisyydet lisäävät ja luovat erilaisia kuluja. Näin ollen siis taloudelliset edellytykset muovautuvat sijainnin, etäisyyksien ja alueellisen koostumuksen kautta. Ympäristö ei suoranaisesti määrää politiikasta, mutta se kuitenkin tarjoilee erilaisia mahdollisuuksia ja asettaa rajoitteita ihmistoiminnalle vaikuttaen ainakin epäsuorasti poliittiseen päätöksentekoon (Tuomi 1995: 23, 28–29).

Siirtymä sotilaalliseen mahtiin keskittyvästä ”vanhasta” geopolitiikasta alkoi voimakkaasti 1980-luvulla ”uudeksi geopolitiikaksi” kutsutun ajattelutavan myötä. Uudessa geopolitiikassa korostetaan sotilaallisen mahdin sijaan lähinnä taloudellisen voiman merkitystä. 1980-luvun lopulla syntyi myös ”kriittiseksi geopolitiikaksi” kutsuttu ajattelusuunta. Kriittisen geopolitiikan edustajat kiinnittivät huomiota siihen, että sekä perinteinen, että uusi geopolitiikka ovat itsessään pohjimmiltaan poliittisia. Kriittisessä geopolitiikassa esimerkiksi Kjellénin ja muiden perinteisen geopolitiikan edustajien teoksista ei etsitä totuuksia siitä, miten asioiden laita todella on, vaan keskitytään tutkimaan enemmän sitä, miten kyseisillä kirjoituksilla on rakennettu tietynlaista todellisuutta. Siinä missä uusi geopolitiikka on siis enemmän jatkumoa perinteiselle geopolitiikalle hieman erilaisella sisällöllä, on kriittinen geopolitiikka oma lukunsa keskittyen enemmän siihen, mitä ja millaista tietoa voidaan luoda ja miten se luodaan, kuin itse tiedon varsinaisiin kohteisiin (Harle ja Moision 2003: 9–11, Moision 1998: 26).

Toisen maailmansodan jälkeen sotilaallisen mahdin merkityksen voidaan yleisesti ottaen katsoa pienentyneen. Erilaisten konfliktien tehokkaimmat ratkaisukeinot ovat enää harvoin sotilaalliset, vaan sotilaallisen mahdin rinnalle merkittäväksi tekijäksi ovat nousseet erilaiset talouden keinot. Nykyään yleisesti ottaen talouden mittareita pidetäänkin tärkeämpinä kuin sotilaallisen mahdin mittareita valtioiden vaikutusvaltaa arvioitaessa (Tuomi 1995: 12).

Valtasuhteilla on maailmassa silti edelleen merkitystä, vaikka sen mittaamisessa käytettävät mittarit ovatkin paljolti muuttuneet aikojen saatossa. Voimakkaampi toimija kykenee yleensä helpommin vaikuttamaan heikomman vastineensa politiikkaan. Taloudellinen laajentuminen voidaan nähdä samankaltaisena geopolitiittisena ilmiönä kuin sotilaallisen mahdin lisääminen, koska se vaikuttaa valtioiden tai alueiden välisiin valtasuhteisiin (Tuomi 1995: 13).

Kriittinen geopolitiikka

Kriittinen geopolitiikka on pelkistetysti erilaisten esitysten, kuten ulko- ja sisäpoliittisten tekstien, karttojen sekä alueellisten symbolien maantieteellisten ulottuvuuksien purkamiseen keskittynyt tieteenhaara. Klassisen, maamassoihin ja maantieteellisiin sijainteihin keskittyneen geopolitiikan sijaan kriittinen geopolitiikka keskittyy siihen, miten päättäjät kuvaavat puheita pitäessään ynnä muissa tilanteissa maailmanlaajuisen politiikan luonnetta, valtioiden välisiä voimasuhteita tai oman valtion sijoittumista maailmanlaajuisessa järjestelmässä (Ambrosio & Vandrovec 2013: 436–437).

Kriittisen geopolitiikan johtohahmoina on suuntauksen alusta saakka voitu pitää Gearóid Ó Tuathailia ja Simon Dalbyä. Heidän mukaansa maantieteellisellä tiedolla on laajempi merkitys kuin klassisten geopolitiittisten ajatusten mukaan, jossa maantieteellisellä tiedolla on lähinnä sodankäyntiin liittyä merkitys (Harle & Moisio 2000: 41).

Kriittisen geopolitiikan aikakaudella maailma on muuttunut suuresti. Kylmän sodan päättyminen muutti suuresti kontekstia, jossa geopolitiikasta puhutaan. Kylmän sodan päättymistä seuraavan vuosikymmenen aikana aseellinen mahti ei ollut enää niin merkittävä tekijä maailmanpolitiikassa kuin aiemmin. Asia kuitenkin muuttui taas 2001 maailmaa ravisuttaneiden terrori-iskujen myötä. Tällöin tietynlainen kylmän sodan

aikainen pelon ilmapiiri palasi kansainväliseen politiikkaan hyvin voimakkaasti (Dalby 2008: 414–416).

Ó Tuathail (1996: 15–16) kuvaa geopolitiikkaa suurvalloille hyödyllisenä fiktiona. Tämän fiktion tarkoituksena on selittää tilan, teknologian ja vallan globaalia tilaa. Geopolitiikka oli lukuisten eri ajattelumallien yhteenliittymä, jolla pyrittiin selvittämään kulkuneuvojen ja sodankäyntiteknologioiden kehittymisen muutosta maantieteelliseen käsitykseen. Geopolitiikan voidaan katsoa olleen valtioiden tuottamaa maantieteellistä tietoa. Sittemmin geopolitiikka on käsitteenä muuttunut hyvin laveaksi ja akateemisissa piireissäkin sitä käytetään hyvin monenkirjavaan kuvailuun maailman ja politiikan nykytiloista. Siitä on tullut eräänlainen tiivistelmä. Vanhan ajan geopolitiikkaa tutkiessa tulisi ottaa aina huomioon historiallinen konteksti.

Kiinnostus kriittiseen geopolitiikkaan kasvoi voimakkaasti kylmän sodan päättymisen jälkeen. Neuvostoliiton hajoaminen äkillisesti osoitti, miten nopeasti globaalit poliittiset tilanteet voivat muuttua. Neuvostoliiton hajoamiseen eivät vaikuttaneet luonnonvoimat, vaan se oli puhtaasti ihmistoiminnan seurausta, joten kiinnostus kriittiseen geopolitiikkaan ”totuuskina pidettyjen ajatusten luomisen tutkimuksena” lisääntyi klassisen geopolitiikan kustannuksella (Harle & Moisio 2000: 9–10).

Kriittisen ja klassisen geopolitiikan maantieteen käsitykset eroavat toisistaan voimakkaasti. Klassisessa geopolitiikassa maantiede käsitetään enemmän fyysisinä rajoina, alueina ja etäisyyksinä sellaisella perusajatuksella, että esimerkiksi kauempana toisistaan olevat valtiot eivät ole toistensa kanssa niin paljoa tekemisissä, eivätkä näin ollen vaikuta toisiinsa suuresti. Kriittisessä geopolitiikassa maantieteellisyys koetaan enemminkin tietynlaisina ulko- ja turvallisuuspolitiikan jatkuvasti muuttuvina suuntaviittoina, joiden mukaan tutkittavat toimijat pyrkivät hahmottamaan omaa sijaintiaan globaalilla kentällä (Harle & Moisio 2000: 40).

Maantieteilijät olivat Ó Tuathailin (1996) pitkään sokeita oman tieteenalansa roolista politiikan välineenä ja -politiikkaa osaltaan luovana voimana. Kyseenalaistaminen ja kritisoiminen alkoivat vasta 50–60-luvuilla siirtomaakauden lähestyessä loppuaan ja auktoriteettien haastamisen alkaessa muuttua yleisesti ottaen hyväksyttäväksi. Esimerkiksi ranskalainen Yves Lacoste esittää 1976 julkaistussa kirjassaan *La Géographie ça sert d'abord à faire la guerre*, että maantiede

ensisijaisesti ”tekee sotia”. Hän katsoi maantieteen ajavan ja tukevan imperialistisia tarkoitusperiä ulkomailla ja kapitalistia tarkoitusperiä oman maan rajojen sisällä. Yhdysvalloissa kriittinen geopolitiikka ei kehittynyt aivan samaan tahtiin, ostatin siksi, että 1970-luvun alkupuolella ulkoministeri Henry Kissinger oli ottanut geopolitiikan terminä uudelleen käyttöön tarkoittaen sillä lähinnä valtasuhteiden tasapainoa. Samalla Kissinger kuitenkin tuli ainakin osittain poistaneeksi geopolitiikalle tieteenalana aiheutuneen natsi-Saksan stigman. Ronald Reaganin presidenttikaudella geopolitiikalla alettiin tarkoittaa enemmän Yhdysvaltojen pyrkimyksiä lujittaa asemaansa maailman johtavana suurvaltana (Ó Tuathail 1996:57–60).

Kriittisellä geopolitiikalla on yhteys identiteettipolitiikkaan, koska erilaisia identiteettejä luodessa turvaudutaan usein toiseuttamiseen. Jotta alueelle saataisiin luotua merkitys, on alueen asukkaille luotava ajatus ”meistä” ryhmänä ihmisiä tiettyjen maantieteellisten rajojen sisäpuolella. Tämä saavutetaan usein luomalla samalle ihmisryhmälle ajatus ”muista” ryhmänä aiemmin mainittujen maantieteellisten rajojen ulkopuolella. Geopolitiikka on tässä mielessä siis rajan, politiikan, alueen ja identiteetin kytkös (Harle & Moision 2000: 43).

Alueista saadaan muodostettua jatkuvasti puolustettavia kokonaisuuksia luomalla niihin kohdistuvia geopolitiittisia uhkakuvia. Luodut uhkakuvat ovat kriittisen geopolitiikan näkökulmasta samanlaisia sanoja ja tekstejä kuin muukin vallan luominen mielikuvin. Näin ollen ei olekaan oleellista, että perustuvatko kyseiset uhkakuvat faktoihin vai eivät, tai että ovatko luodut mielikuvat mitenkään totuudenmukaisia. Sen sijaan kriittisen geopolitiikan näkökulmasta merkittävää on se, että miten näillä mielikuvilla rakennettu käsitys ympäröivästä maailmasta muotoutuu hyväksytyksi todellisuuden rakennusaineeksi. Todellisuudessa valtioiden hallintojen kannalta uhkatekijöitä on tietenkin sekä oman valtion rajojen ulko- että sisäpuolellakin. Rajojen sisäpuolisia uhkakuvia kuitenkin pyritään harvemmin käyttämään mielikuvien luomisessa, koska rajojen ulkopuolelta kumpuavat uhkakuvat auttavat tehokkaammin rajojen sisäpuolella sijaitsevan yhteisön muovaamisessa yhtenäisemmäksi. Rajojen sisäpuolelta kumpuavat uhkakuvat sen sijaan saattavat aiheuttaa yhteisössä ennemminkin jakautumista erilaisiin leireihin (Harle & Moision 2000: 49). Kylmän sodan jälkeisessä maailmassa valtioiden on useimmiten vaikea löytää konkreettisia territoriaalisia uhkakuvia toisista valtioista. Tästä syystä nykypäivänä usein nostetaan esiin

uhkakuvia, jotka kumpuavat rikollisuudesta, terrorismista, ympäristökatastrofeista tai esimerkiksi kulkutaudeista. Nämä uhat ovat useimmiten siis sellaisia, jotka eivät ole sidottuja tiukasti mihinkään tiettyyn alueeseen (Ó Tuathail 1998).

Kriittinen geopolitiikka kuvaa tilannetta sosiaalisena ja historiallisena rakenteena, jonka olosuhteet ovat luoneet, ja jota ylläpidetään ja legitimoidaan erityisten kielellisten ja diskursiivisten rakenteiden avulla. Osa tutkijoista on halunnut luopua vanhoista käsityksistä siitä, että maantieteellä olisi objektiivisesti arvioitavissa olevia vaikutuksia (Popke 1994: 256 Tuomen 1995: 44 mukaan).

Vuonna 1992 julkaistussa artikkelissaan Ó Tuathail & Agnew (Ó Tuathailin 1996: 60–61 mukaan) esittivät foucault'laisen ajatuksen, jonka mukaan maantiede diskurssina on eräs voiman ja tiedon muoto. Näin ollen geopolitiikka tulisi ajattelutapana muotoilla uudelleen diskurssina, jonka perusteella kansainvälistä politiikkaa voidaan spatialisoida tavaksi esittää maailmaa, jota ilmentävät tietynlaiset paikat, ihmiset ja draamat. Artikkelissaan he esittävät neljä keskeistä teesiä geopolitiikasta. Ensimmäiseksi on päästävä eroon uskomuksesta, että geopolitiikka on vain muutaman ”geopolitiikan kieltä puhuvan viisaan miehen” toimintaa suljettujen ovien takana. Sen sijaan ulkopoliittista toimintaa, jossa implisiittisesti normalisoidaan tietyytyypistä maailmankuvaa. Sen sijaan, että luodut narratiivit olisivat pelkkiä lavasteita, joissa ulkopoliittista tapahtuu, on tämä maailman normalisoiminen, eli ns. lavasteiden luominen, olennainen osa poliittista prosessia. Esimerkiksi jonkin tietyn alueen nimittäminen vaikkapa islamilaiseksi on jo osa implisiittistä ulkopoliittista. Toisekseen heidän mukaansa globaali geopolitiittinen päättely perustuu yleensä erilaisiin arveluihin ja päättelyihin kuin asiantuntijoiden tietoihin. Päättelyt perustuvat usein siis esimerkiksi valtiopäämiesten ja kenraaleiden omiin päätelmiin ja arvauksiin, jotka saattavat olla omalta osaltaan stereotyyppien värittämiä. Tällaisissa päätelmissä saatetaan turvautua esimerkiksi ajatuksiin ”kehittyneestä lännestä” ja vaikkapa ”sivistymättömästä Afrikasta” ja muista vastakkainasetteluista. Heidän kolmannen teesinsä mukaan geopolitiittisen päättelyn tutkiminen vaatii myös maantieteellisen tiedon luomisen tutkimusta tietyn alueen sisällä ja globaalisti. Maantieteellistä tietoa luodaan ja levitetään luokkahuoneiden lisäksi esimerkiksi populaarikulttuurin, uutisten, tai vaikkapa presidentin puhujanpöntön välityksellä. Neljäs teesi käsittelee sitä, miten globaalit suurvallat kykenevät levittämään omaa ideologiaansa heikompia kanssakilpailijoitaan paremmin. Tällaisesta esitetään

esimerkkinä muun muassa erilaisia kommunisminvastaisia poliitikkoja sellaisissakin valtioissa, joissa ei ole ollut minkäänlaista voimakasta vasemmistolaisista liikehdintää, mutta tällaiset politiikat on otettu käyttöön lähinnä Yhdysvaltojen esimerkkien mukaisesti.

Harle kyseenalaistaa vuonna 2003 julkaistun kokoomateokseen *Muuttuva geopolitiikka* kirjoittamassaan kappaleessa kriittisen geopolitiikan roolin kriittisenä tieteenä. Hänen mukaansa se ei riitä, että geopolitiikan tutkimus todetaan vallankäytön osaksi. Geopolitiikan tutkijoiden olisi sen sijaan problematisoitava ja pohdittava omaa osallistumistaan maantieteellisen vallan käyttämiseen. Pitäisi siis pohtia myös sitä, mitä tutkija on tutkimuksensa aikana tekemässä niin yhteiskunnan jäsenenä kuin myös poliittisena toimijana. Millaisia vaikutuksia siitä seuraa, kun tutkija valitsee juuri haluamansa tutkimusongelman ratkaistavaksi? Ongelmanasetteluihin sisältyy aina tietoisia tai tiedostamattomia arvovalintoja (Harle & Moisio 2003: 36–37)

Mikään poliittinen esitys ei synny tyhjästä, vaan politiikassa jokainen esitys kiinnittyy valtaosuuksien tavoitteluun ja on vastaus vastustajan esityksiin. Näin ollen jokainen representaatio on itsessään poliittista toimintaa. Geopoliittinen kamppailu koostuu yleensä puheista, teksteistä tai kartoista. Geopoliittinen kamppailu saavuttaa vain hyvin harvoin fyysisen väkivallan ulottuvuuksia. Esimerkiksi Suomen EU-jäsenyyksiä käytiin pitkälti geopoliittisen retoriikan avulla (Harle & Moisio 2003: 93–97).

Taylorin ja Flintin (2000: 91–92) mukaan geopoliittiset koodit ovat joukko strategisia olettamuksia, joita valtiot tekevät toisten valtioiden aikeista. Näitä olettamuksia käytetään sitten pohjana ulkopolitiikan tekemisessä. Tällaisten koodistojen luomiseen kuuluu muun muassa omien rajojen ulkopuolella olevien alueiden strategisen merkityksen ja mahdollisten uhkakuvien arvioimista. Geopoliittiseen koodiin tiivistyy useimmiten jonkun tietyn valtion näkemys ympäröivästä maailmasta. Tietyn valtion geopoliittinen koodi on siis hyvin subjektiivinen ja yhden osapuolen näkemys maailmasta. Globaali geopoliittinen järjestelmä kuitenkin muodostuu eri valtioiden yksipuolisista perspektiiveistä.

Geopoliittisen koodiston voidaan katsoa koostuvan kolmesta eri tasosta. Tasot ovat paikallinen, alueellinen ja globaali taso. Paikallisella tasolla huomio keskittyy lähinnä heti rajan takana oleviin naapureihin ja alueellisella tasolla keskitytään myös kauempana oleviin toimijoihin, joihin omaa valtaa ehkä halutaan ulottaa. Joillain

valtioilla on myös globaalin tason geopolittisiä koodeja. Joskus näiden eri tasojen tavoitteet voivat olla keskenään ristiriitaisia. Esimerkiksi toisen maailmansodan aikana Saksan alueellisen tavoitteen voidaan katsoa olleen suojautua mahdolliselta Neuvostoliiton vallan laajenemiselta, mutta toisaalta globaalilla tasolla voidaan katsoa olleen tavoitteena maailmanherruudesta kamppaileminen vielä tuolloin suuren siirtomaavalta Ison-Britannian kanssa (Taylor & Flint (2000: 91–92).

Geopoliittisen toiminnan voidaan katsoa olevan politiikkaa, jossa valtataistelun keinoina ovat muun muassa maailman jäsentäminen geopolittisin termein, ja sosiaalisen maailman järjestäminen ja jäsentäminen niin, että puheen tai politiikan kohteena oleville alueille annetaan maantieteellisiä nimiä ja rajoja puhujan omien arvojen ja tavoitteiden esittämiseksi. Yleisellä tasolla tällainen toiminta voi olla sosiaalisen todellisuuden tai järjestyksen ikuista rakentamista. Tutkimuskohteena se viittaa yleisimmin ajallisesti ja paikallisesti rajattuihin ajankohtaisiin poliittisiin kysymyksiin. Tällaisia kysymyksiä voivat olla esimerkiksi Euroopan unionin laajeneminen tai ilmastonmuutoksen aiheuttamat muutokset napajäätiköillä (Harle & Moisio 2000: 47).

Arktinen alue

Arktinen on monitahoinen käsite. Ahtaimman määritelmän mukaan arktinen alue käsittää kaikki alueet pohjoisen napapiirin, eli 66. pohjoisen leveyspiirin, pohjoispuolella. Tämän lähinnä luonnontieteellisen määritelmän rinnalla on kuitenkin myös erilaisia muita määritelmiä. Arktisen alueen määrittelystä tekee osaltaan vaikeaa se, että arktinen alue käsittää useita valtioita suurella alueella ja kaikissa näissä valtioissa valta ja väestö on keskittynyt varsin kauas etelään arktisilta alueilta katsottuna. Ei ole välttämättä mielekäästä vetää arktisen alueen rajoja myöskään täysin nykyisin olemassa olevien maakuntien tai muiden edes osittain napapiirin pohjoispuolella sijaitsevien hallinnollisten alueiden mukaan. Tiukat leveyspiirein rajatut määritelmät eivät myöskään toimi hyvin koko arktisella alueella. Esimerkiksi Kanadassa on luonnollista rajata arktinen vyöhyke 60. pohjoiseen leveyspiiriin ja näin ollen jakaa maa pohjoisiin ja eteläisiin territorioihin. Pohjois-Euroopassa samanlainen määrittely kuitenkin tarkoittaisi sitä, että vaikkapa Helsinki ja Oslo laskettaisiin kuuluvaksi arktisiin alueisiin (ADHR 2004).

Vuonna 2004 julkaistun Arctic Human Development Reportissa käytetyn määritelmän mukaan arktinen alue on koko Alaska, 60. pohjoisen leveyspiirin pohjoispuoleinen Kanada mukaan lukien Labrador ja Quebecin pohjoisosat, koko Grönlanti, Färssaaret, Islanti ja Norjan, Suomen ja Ruotsin pohjoisimmat maakunnat. Venäjän osalta määritelmä on monimutkaisempi. ADHR:n määritelmän mukaan Venäjältä arktisiin alueisiin kuuluvat Murmanskin alue, Nenetsien autonominen piirikunta, Jamalin nenetsien autonominen piirikunta, Krasnojarskin aluepiiriin kuuluva Taimyrin niemimaa mukaan lukien Norsilskin ja Igarkan kaupungit, Tšuktšien niemimaa, Komin tasavallan koillisosassa oleva Vorkutan alue ja Sahan tasavallasta lähimpänä luonnollista pohjoista napapiiriä sijaitsevat alueet (kuva 2). Tämän määritelmän mukaisesti alue on pinta-alaltaan noin 40 miljoonaa neliökilometriä, joka on noin 8 % maapallon pinta-alasta. Tämän laajan alueen väkimäärä oli kuitenkin raportin julkaisun aikoihin vain noin neljä miljoonaa ihmistä, joista noin puolet asuivat Venäjällä. ADHR:ssä käytetty alueellinen määritelmä eroaa jonkin verran siitä, mitä Arktisen neuvoston alainen työryhmä Arctic Monitoring and Assessment Programme (AMAP) käyttää vuonna 2003 julkaisemassaan AMAP Assessment 2002: Human Health in the Arctic -raportissaan. Tässä tutkielmassa

Kuva 2. Erilaisia arktisen alueen rajauksia. Lähde: https://arctic-council.org/images/PDF_attachments/Maps/boundaries.pdf

arktista aluetta käsitellään laajimpana mahdollisena yhdistelmänä AMAP:n ja ADHR:n määritelmiä.

Arktiseen regionalismiin vaikuttavat alueella sijaitsevien valtioiden lisäksi erilaiset organisaatiot, kuten Pohjoismaiden neuvosto, West Nordic Council, Barentsin Euro-Arktinen neuvosto ja Conference of Parliamentarians of the Arctic Region (Exner-Pirot 2013 Doddsin & Hemmingsin 2018: 489 mukaan). Doddsin & Hemmingsin (2018: 489) mukaan arktisen aluetta ajatellessa on otettava huomioon alueen rajojen epäkonkreettinen ja joustava luonne. Lisäksi on otettava huomioon se, että alueella on muitakin toimijoita, kuten Euroopan unioni, joka on tarkkailijana myös Arktisessa neuvostossa ja Kansainvälinen merenkulkujärjestö International Maritime Organization (IMO), joka sääntelee merenkulkua arktisilla vesialueilla. IMO:n laatima Polar Code -säännöstö astui voimaan 1.1.2017 ja se velvoittaa merenkulkijat noudattamaan napa-alueilla kulkiessaan kansainvälisiä miehistön ja matkustajien turvallisuuteen ja ympäristön suojelemiseen tarkoitettuja säännöksiä (IMO 2020).

Arktinen ja antarktinen alue eroavat siinä mielessä toisistaan merkittävästi, että arktisella alueella on pysyvää asutusta ja sen rajat leikkaavat nykyisten valtioiden alueita. Etelämantereella asutus on rajautunut tutkijoihin (Dodds & Hemmings 2018: 490, 496). Siinä missä Etelämannerta koskien on vuonna 1959 allekirjoitettu Antarktinen sopimus Etelämantereen rauhanomaisesta käytöstä ja tutkijoideniesten tutkimustulosten keskinäisestä jakamisesta alueella toimivien valtioiden kesken, ei arktista aluetta koskevaa vastaavaa sopimusta ole tehty. Alun perin Antarktisen sopimuksen allekirjoitti seitsemän valtiota, mukaan lukien Neuvostoliitto ja Yhdysvallat, mutta sittemmin sopimuksen on allekirjoittanut jo yhteensä 54 valtiota. (The Antarctic Treaty). Etelämantereen koettiin kaukaisena syrjäalueena, jolla ei ole sotilaallista merkitystä, joten edellä mainitun kaltaisen sopimuksen allekirjoittaminen oli mahdollista. Arktisella alueella sen sijaan on ollut merkittävä rooli kylmän sodan aikaisessa geopolitiikassa. Eurooppaa halkovan rautaesiripun ohessa voidaan puhua arktisella alueella kulkevasta jääesiripusta, joka erotti Neuvostoliiton Yhdysvalloista. Kylmän sodan aikoihin kumpikin suurvalta pelkäsi, että toinen tekisi pommituslentoja Pohjoisnavan yli tai valmistelisi salaisia sukellusvenehyökkäyksiä alueen läpi. Näin ollen Antarktiksena kaltainen rauhanomainen yhteistyö oli pitkään olematonta arktisilla alueilla. Erilaiset alueelliset yhteistyökuviot rajoittuvat lähes yksinomaan

turvallisuuspoliittisiin projekteihin, kuten Yhdysvaltojen, Ison-Britannian ja Norjan väliin meripartiointiin alueella. Merkittävimpiä rauhanomaisia jääesiripun ylittäviä yhteistyöhankkeita kylmän sodan aikana oli 1973 allekirjoitettu sopimus arktisten alueiden eläimistön ja kasvillisuuden suojelemisesta. Vielä nykyisinkin arktinen yhteistyö keskittyy suurimmaksi osaksi ympäristöasioihin esimerkiksi luonnonvarojen tai talouden sijaan. Lähempänä pohjoisnapaa olevat merialueet ovat vielä toistaiseksi välttyneet luonnonvarojen hyödyntämiseltä (Dodds & Hemmings 2018: 490–493).

Arktisen alueen ympärille oli kehittymässä yhteisö, jonka keskuksena toimi Arktinen neuvosto. Tämä yhteisöllinen kehitys kuitenkin pysähtyi tai ainakin hidastui 2014 Venäjän liittäessä Ukrainalle kuuluneen Krimin niemimaan itseensä. Tapahtuneen takia nostetut talouspakotteet Euroopan unionin ja Venäjän välillä hiertävät yhteisöllisyyden kehitystä arktisilla alueillakin. Samalla päätettiin toistaiseksi luopua Euroopan unionin hakemuksesta Arktisen neuvoston viralliseksi tarkkailijajäseneksi (Dodds & Hemmings 2018: 496)

Arktiseen alueeseen pätee samankaltainen relationaalisuus kuin muuhunkin maailmaan. Kansainväliset suhteet ja turvallisuuspolitiikka eivät noudata aina päteviä absoluuttisia lainalaisuuksia, vaan muuttuvat ajan myötä. Näin ollen arktisen alueen merkitys ja olemus on jatkuvan muutoksen kourissa (Harle & Moisio 2000: 14).

Norjan ulkoministeri Stoltenberg julisti uuden Barentsin alueen syntyneeksi vuonna 1992. Vastaavasti monet muut geopoliittiset alueet ovat muovautuneet vasta hiljattain. Kylmän sodan ollessa vielä käynnissä vain ani harva olisi ajatellut esimerkiksi Itämeren yhtenäisenä alueena niin kuin nykyisin. Uudet geopoliittiset alueet ovat siis tulleet jäädäkseen, vaikka alun perin olivatkin vaikuttaneet keinotekoisilta. Nämä alueet ovat usein sellaisia, että niistä puhuttaessa ei viitata välttämättä konkreettisiin alueisiin kartalla, vaan ne ovat ennemminkin tietynlaisia geopoliittisia määreitä (Lehti 2003: 110–112).

Venäjän federaatiolla on vielä oma määritelmänsä arktisesta alueesta. Tätä määritelmää muutettiin valtiollisen duuman asetuksella viimeksi heinäkuussa 2020, jolloin isompia osia Karjalan tasavallan pohjoisosia määriteltiin kuuluvaksi arktiseen alueeseen. Karjalan tasavallassa sijaitsevat Kemin, Louhen ja Belomorskin piirit kuuluivat jo ennen uudistusta Venäjän arktiseen alueeseen. Uuden määritelmän mukaisesti esimerkiksi suo-

malaisillekin tuttu Kostamus on nykyään osa Venäjän federaation virallisesti määrittelemää arktista aluetta muita uusia arktisia alueita Karjalassa ovat Segezhan ja Kalevalan piirit (kuva 3). Venäjällä viralliseen arktiseen alueeseen kuulumisesta on kirjoitushetkellä selkeitä etuja, koska Venäjän liittovaltio myöntää erilaisia taloudellisia avustuksia alueella aloitettaviin rakennus- ja muihinkin projekteihin (64-я Параллель онлайн 2020, Вести Карелия 2020).

Kuva 3. Venäjän federaation oma määritelmä arktisesta alueestaan. Lähde: <https://64parallel.ru/obshhestvo/pojmano-v-seti/kostomuksha-teper-v-arkticheskoy-zone/>

Venäjä

Toisin kuin Suomessa, jossa presidentin rooli yhteiskunnassa on lähinnä edustuksellinen ja ulkopoliittinen, on Venäjän presidentillä esimerkiksi Yhdysvaltain järjestelmä tavoin laajemmat valtaoikeudet, joskin Venäjän presidentin virallinen toimeenpanovalta on edellä mainittua amerikkalaista virkaveljeään vähäisempi. Siinä, missä Yhdysvallat on presidenttijohtoinen järjestelmä, puhutaan Venäjän kohdalla semipresidentialistisesta järjestelmästä. Semipresidentialistisessä järjestelmässä virallinen toimeenpanovalta on jaettu parlamentaarisen, pääministerin johtaman hallituksen ja parlamentista riippumattoman presidentin välillä. Monet aiemmin sosialistiset yksipuoluejärjestelmää

noudattaneet valtiot Euroopassa omaksuivat demokratisoitumisensa alkutaipaleella tällaisen järjestelmän, jossa katsottiin yhdistyvän niin parlamentaarisen kuin presidenttivetoisten järjestelmien parhaat puolet. Venäjän nykyhallintoa on kuitenkin vaikea lokeroida. Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen Venäjän ensimmäisen presidentin Boris Jeltsinin hallintokauden alettua 1990-luvun alussa maassa hurrattiin demokratian puolesta, mutta vähitellen Venäjän hallinto alkoi luisua jälleen autoritaarisempaan suuntaan. Jo vuonna 1993 Jeltsin pyrki lisäämään presidentin valtaoikeuksia ja hajotti lopulta armeijaa käyttäen hänen aikeitaan vastustaneen parlamentin (Colton & Skach 2005: 113–114). Jeltsin hallitsi maata 1991–1999.

Vuoden 1999 elokuussa Venäjän pääministeriksi nimitettiin Yhtenäinen Venäjä - puolueen Vladimir Putin, joka oli toiminut aiemmin muun muassa Pietarin varapormestarina. Jo muutaman kuukauden kuluttua hänestä tuli virkaatekevä presidentti Jeltsinin jättäessä tehtävänsä. Vuoden 2000 ensimmäisellä puoliskolla Putin voitti presidentinvaalit ja astui virallisesti virkaan. Putin hallitsi maata ensin presidenttinä kaksi virkakautta vuosina 2000–2008. Vuosina 2008–2012 presidentiksi valittiin aiemmin ensimmäisen varapääministerin virkaa pitänyt Yhtenäinen Venäjä -puolueen Dmitri Medvedev. Medvedevin tähän saakka ainoaksi jääneen presidenttikauden aikana Putin piti pääministerin virkaa, josta hän nousi presidentiksi jälleen vuoden 2012 presidentinvaaleissa. Vuoden 2012 vallanvaihdon yhteydessä Venäjän presidentin virkakautta pidennettiin aiemmasta neljästä vuodesta kuuteen vuoteen. Putin valittiin toiselle peräkkäiselle, eli yhteensä neljännelle virkakaudelleen vuoden 2018 presidentinvaaleissa (Presidents of Russia).

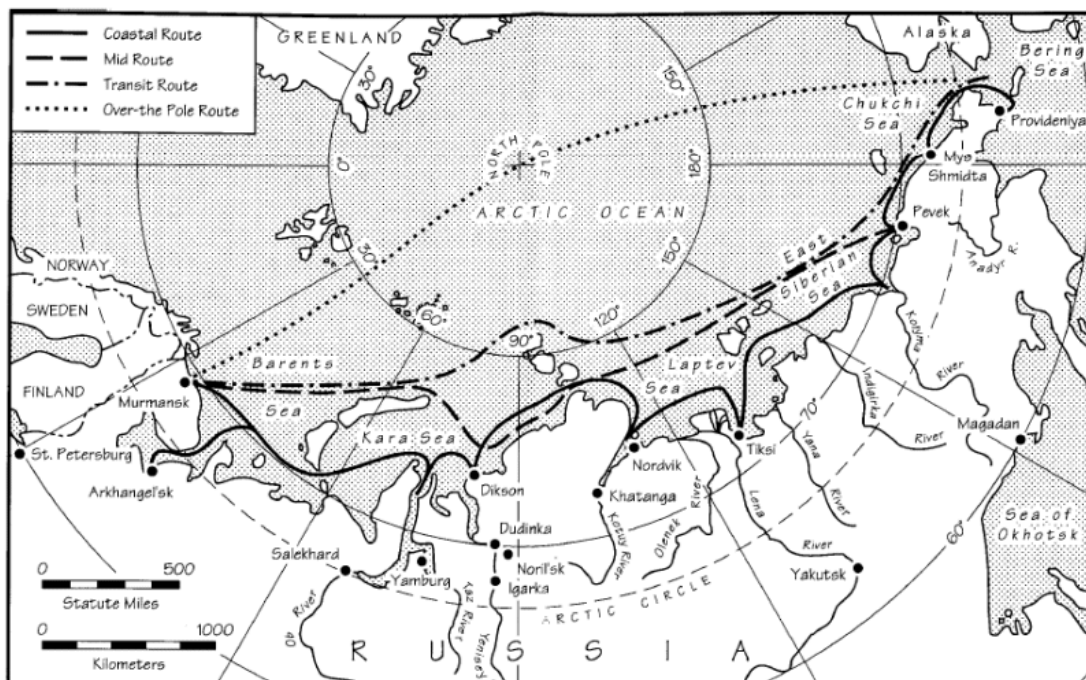
Nykyään jotkut tutkijat määrittelevät Venäjän nykyisen hallintomallin täysin autoritaariseksi, kun taas jotkut luonnehtivat sen olevan yhdistelmä autoritaarista presidentinvaltaa ja 1980- ja 1990-lukujen liberaalimpien suuntausten jäänteitä. Venäjän presidentillä on siis voimakas rooli valtionsa päätöksenteossa (Colton & Skach 2005: 114–115).

Venäjäällä geopolitiittinen ajattelu ei saanut vastakaikua. Tsaarin aikana maa oli tietyllä tavalla sisäänpäin kääntynyt, eikä klassisen geopolitiikan ajatusten mukainen sydänmaa jossain kaukana Venäjän keisarikunnan vallan keskuksena pidetystä Novgorodin, Kiovan ja Moskovan muodostamasta kolmiosta pidetty mielekkäänä. Neuvostoliiton aikana ideologiana oli osoittaa ihmisen riippumattomuus maantieteestä ja geopolitiikkaa

leimattiinkin pitkälti imperialistiseksi opiksi (Tuomi 1995: 99).

Arktinen tutkimusmatkailu jäi keisarillisella Venäjällä ja vielä Neuvostoliiton alkuaikoinakin varsin vähäiseksi. Alueita tutkittiin alun perin vain kalastusmahdollisuuksien kartoittamiseksi ja kansan ruokkimiseksi. 1900-luvun alkupuolella arktisia tutkimusmatkoja dominoivat valtiot, joilla oli tarvittavat rahat ja teknologia ilma-alusten valmistamiseen ja käyttämiseen. Ilma-aluksia pidettiin tuohon aikaan huomattavasti parempina kulkuneuvoina arktisten napa-alueiden tutkimukselle. Voimasuhteet kuitenkin muuttuivat enemmän Neuvostoliitolle suotuisiksi sen jälkeen, kun neuvostoliittolainen jäänmurtaja Krasin pelasti osan vuonna 1928 tuhoutuneen ilmalaiva Italian selvinneestä miehistöstä napajäätiköltä. Tapaus osoitti, etteivät jäänmurtaajat olleet niin epäkäytännöllisiä ja vanhanaikaisia arktiseen tutkimukseen. Sittemmin pohjoisten napa-alueiden tutkimusretket valjastettiin neuvostopropagandan käyttöön. Pohjoisten alueiden tutkimusmatkat olivat aikoinaan hyvin suosittu aihe kirjallisuudessa 1930-luvulla, ja Neuvostoliitto pyrki käyttämään tutkimusmatkojaan keinona levittää ideologiaansa sen muuten tavoittamattomissa oleville ihmisille. Stalinin kaudella luotiin narratiivi voimakkaasti neuvostoliittolaisesta arktisesta ja arktisen tutkimiselle sepitettiin osittain perättömänkin voimakas historia (Horensma 1991: 170–171).

Koillisväylän (kuva 4) aukeamisen voidaan katsoa tuovan lisäarvoa Venäjän

Kuva 4. Erilaisia reittisuunnitelmia Koillisväylälle. Lähde:

<https://www.globalsecurity.org/military/world/russia/images/north-sea-route-map1.gif>

maantieteelliselle sijainnille. Hyviä meriyhteyksiä on pidetty etenkin aiemmin valta-ase-
man ylläpitämisen edellytyksenä (Mahan 1894: 32, 37 Tuomen 1995: 58 mukaan). Ennen
vanhaan hyviä meriyhteyksiä pidettiin edellytyksenä sotilasmahdille, mutta sittemmin
erilaisten lentokoneiden kehittyessä merialueiden merkitys on puolustuspolitiikassa pie-
nentynyt ja merialueiden merkitys taloudelle kaupankäynnin mahdollistavana tekijänä on
lisääntynyt (Ó Tuathail 1992: 107 Tuomen 1995: 65 mukaan).

Koillisväylästä ja arktisen alueen hyödyntämisestä rahtiliikenteessä alettiin puhua
jo Stalinin aikaan. Pohjoisille saarille, kuten Novaya Zemlyalle ja Frans Joosefin maalle
perustetut tutkimusasemat toimivat pitkälti koordinoitakseen ja kehittääkseen alueen
merkitystä rahtiliikenteelle. Meriliikenteen kehittäminen koettiin tärkeäksi alueen kun-
nolliseksi integroimiseksi merkittäväksi osaksi Neuvostoliittoa alueen vähäisen pysyvän
asutuksen vuoksi (Horensma 1991: 52). On kuitenkin myös todettava, että Neuvostoliiton
hajoamisen jälkeen Koillisväylä oli varsin vähäisellä huomiolla Venäjällä 1990-luvulla ja
2000-luvun alkupuolella. Noihin aikoihin Koillisväylän kehitysprojektit jäivät käytän-
nössä sivuun, ja alueen meriliikenteen infrastruktuurin ylläpitäminen jäi käytännössä ve-
näläisen ydinvoimayhtiö Rosatomin alaiselle Rosatomflotille ja muille alueellisille varus-
tamoille ja suuryrityksille, kuten Norilsk Nickel. Rosatomflot on edelleen merkittävä toi-
mija alueella, sillä sen hallussa on ehdoton enemmistö alueella käytettävistä elintärkeistä
jäänmurtajista. Venäjän valtiollisen kiinnostuksen arktista aluetta ja Koillisväylää koh-
taan voidaan katsoa lisääntyneen vuodesta 2008 alkaen, kun Venäjän hallitus julkisti uu-
den arktisen strategian. Tästä eteenpäin valtio on ottanut tiukemmin kantaa Koillisväylään
liittyviin asioihin muun muassa perustamalla liikenneministeriön alaisuuteen uudelleen
Koillisväylän kehittämisestä vastaavan viraston ja määrittelemällä tietyt säännöt väylällä
liikennöimiselle. Koillisväylän merkityksen lisääntymisestä voitaneen vetää johtopäätök-
siä siitä, että edellä mainittu virasto toimi Neuvostoliiton aikana Arkangelissa, mutta ny-
kyinen virasto on sijoitettu Moskovaan, liittovaltion vallankäytön sydämeen. Presidentti
Putin kuitenkin osoitti tyytymättömyyttään viraston toimintaan ja sittemmin vastuu Koil-
lisväylän kehittämisestä on jaettu puoliksi kyseisen viraston ja Rosatomflotin välillä (Ser-
gunin & Gjørv 2020: 11–12).

Neuvostoliitto panosti aikoinaan paljon Huippuvuorten luonnonvarojen käyttämi-
seen. Neuvostoliittolaisia kaivoksia oli Barentsburgissa ja Grumantbyessä. Neuvostolii-
ton hallinnoimat alueet Huippuvuorilla olivat hetkellisesti hyvin haluttuja työpaikkoja

Neuvostoliiton kansalaisille, koska palkka oli huomattavasti paljon korkeampi ja työajat lyhyempiä kuin muualla maassa. Norjaa Neuvostoliiton ja sen kansalaisten kasvava läsnäolo Huippuvuorilla huoletti, koska ajateltiin Neuvostoliiton voivan tehdä poliittisesti perusteltuja vaatimuksia Huippuvuorten siirtämisestä kokonaan Neuvostoliiton hallintaan (Horensma 1991: 63–65). Neuvostoliiton hajottua Venäjän läsnäolo Huippuvuorilla on kuitenkin muuttunut hyvin radikaalisti. Venäjän hallinnoimissa osissa asuu nykyisin enää muutamia tutkijoita. Huippuvuoriin sovelletaan vuonna 1920 allekirjoitettua ja 1925 voimaan astunutta Svalbard-sopimusta. Sopimus määrittelee Huippuvuoret virallisesti osaksi Norjaa, mutta takaa kuitenkin samalla kaikkien allekirjoittaneiden valtioiden kansalaisille yhtäläiset oikeudet hyödyntää Huippuvuorten luonnonvaroja ja asettua alueelle asumaan (The Svalbard Treaty).

Vaikka yleisesti ensimmäisenä Koillisväylän läpi purjehtineena retkikuntana pidetään suomalaissyntyistä Ruotsissa vaikuttanutta naparetkeilijä Adolf Nordenskiöldin johtamaa retkikuntaa. Neuvostoliittolaisessa historiankirjoituksessa Koillisväylän löytäminen pyrittiin kytkemään voimakkaasti venäläisten aiempina vuosisatoina tekemiin tutkimusmatkoihin, joista ei kuitenkaan ollut säästynyt kamalasti kirjallista todistusainestoa. Etenkin Vladimir Vizen kirjoituksissa 1940-luvulla venäläisten merkitystä Nordenskiöldin vuosina 1878–1879 johtamalle tutkimusmatkalle myös korostettiin tähdentämällä, etteivät aikalaiset länsimaiset päättäjät ja tutkijat pitäneet Koillisväylän tutkimista järkevänä, koska merireitillä ei tulisi koskaan olemaan mitään käytännön merkitystä. Koillisväylän tutkimuksen voimakas venäläistäminen oli tärkeä osa Neuvostoliiton arktisten alueiden valtauksen legitimointia (Horensma 1991: 67–68).

Vuonna 2018 Murmanskissa järjestetyn kansainvälisen talousviikon aikana korostettiin pohjoisen tutkimusmatkoja käsittelevää kirjallisuutta ja lukemisen merkitystä etenkin lapsille ja nuorille. Voisiko tämä olla tapa pyrkiä jatkamaan Venäjän Neuvostoliitolta perimää ”hienon arktisen historian” narratiivia?

Aineisto ja menetelmät

Vuotuiset liittokokouspuheet

Tämän pro-gradu-tutkielman aineistona ovat Venäjän federaation presidentin vuosittain Venäjän liittokokoukselle pitämän puheet aikavälillä 2008–2020 (Taulukko 1). Aineisto käsittää nykyisen presidentti Vladimir Putinin nykyisen valtakauden kokonaan. Aineiston alkupää käsittää koko Putinin valtakausien välissä olleen presidentin ja sittemmin muun muassa pääministerinä toimineen Dmitri Medvedevin yhden neljän vuoden mittaisen valtakauden kokonaisuudessaan.

Taulukko 1. Tutkielman tarkasteluvälin liittokokouspuheet.

Päivämäärä	Puheen pitäjä	Puheen pitopaikka
5.11.2008,	Dmitri Anatoljevitš Medvedev	Kremlin suuri palatsi, Moskova
12.11.2009	Dmitri Anatoljevitš Medvedev	Kremlin suuri palatsi, Moskova
30.11.2010	Dmitri Anatoljevitš Medvedev	Kreml, Moskova
22.12.2011	Dmitri Anatoljevitš Medvedev	Kreml, Moskova
12.12.2012	Vladimir Vladimirovitš Putin	Kreml, Moskova
12.12.2013	Vladimir Vladimirovitš Putin	Kreml, Moskova
12.4.2014	Vladimir Vladimirovitš Putin	Kreml, Moskova
3.12.2015	Vladimir Vladimirovitš Putin	Kreml, Moskova
1.12.2016	Vladimir Vladimirovitš Putin	Kreml, Moskova
1.3.2018	Vladimir Vladimirovitš Putin	Maneesiaukion suuri näyttelyhalli, Moskova
20.2.2019	Vladimir Vladimirovitš Putin	Gostinij dvor, Moskova
15.1.2020	Vladimir Vladimirovitš Putin	Maneesiaukion suuri näyttelyhalli, Moskova

Vuosittaisia liittokokouspuheita on pidetty vuodesta 1994 lähtien. Tutkielman aineistoksi valikoitui aikaväli 2008–2020 kuitenkin pragmaattisista syistä, sillä tämän aikavälin liittokokouspuheiden litteroinnit löytyvät englanniksi käännettyinä Venäjän Kremlin sivuilta. Puheiden englanninnosten yhteenlaskettu pituus on 326 sivua.

Liittokokous on Venäjän kaksikamarinen parlamentti, jonka ylähuoneen liittoneuvostossa istuu 170 senaattoria. Senaattoreita on kaksi jokaisesta Venäjän liittovaltiosubjektista (Совет федерации 2019). Liittokokouksen alahuoneessa on valtioduuma, eli yleisemmältä kansainväliseltäkin nimitykseltään duuma. Duumassa istuvat vaalein valitut 450 kansanedustajaa, joiden edustuskausi on viisi vuotta (Государственная дума 2019).

Venäjän perustuslain 84§ määrittelee Venäjän presidentin yhdeksi tehtäväksi pitää kerran vuodessa puhetilaisuuden, jossa hän kertoo liittokokoukselle Venäjän valtiollisesta tilasta ja määrittelee maan sisä- ja ulkopoliittiset suuntaviivat (The Constitution of the Russian Federation).

Senaattorien ja kansanedustajien lisäksi tilaisuuteen osallistuvat useimmiten hallituksen jäsenet, liittovaltiosubjektien päät, sekä vaihtelevasti kirkollisesti ja yhteiskunnallisesti merkittäviä henkilöitä (Presidential Address to Federal Assembly 2019). Tilaisuus on yksi merkittävimpiä vuosittaisia poliittisia tapahtumia Venäjällä. Se lähetetään suorana televisiossa ja internetissä englanninkielisen tulkkauksen kera. Tilaisuuden medianäkyvyys on suuri niin kotimaassa kuin kansainvälisestikin. Presidentin vuotuista puhetta Venäjän federaation liittokokoukselle voidaan verrata Yhdysvaltojen presidentin vuosittaiseen ”Kansakunnan tila” -puheeseen. Molemmat ovat korkean tason vuotuisia perustuslaissa määriteltyjä tilaisuuksia (Ambrosio & Vandrovec 2013: 438).

Venäjän presidentin puheista saa hyvän kuvan siitä, mitä Venäjän politiikassa tapahtuu aiemmassa kappaleessa kerrotun Venäjän presidentin valta-aseman vuoksi.

Ambrosion ja Vandrovecin (2013) mukaan Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen venäläisille päättäjille aukesi mahdollisuus uudenlaisen ”geopoliittisen kulttuurin” luomiseksi. Tämänkaltaista kehitystä tuki se, miten Neuvostoliiton hajottua moni asia aina Venäjän globaalista geopoliittisesta asemasta sen fyysisiin valtionrajoihin muuttui. O’Loughlinin ym. (2005: 2) mukaan geopoliittisella kulttuurilla tarkoitetaan käytäntöjä, jotka selkeyttävät valtiota, sen identiteettiä ja sen positiota ja roolia muiden valtioiden

keskuudessa. Geopoliittisen kulttuurin muodostavat valtiollisten instituutioiden lisäksi yhteiskunnan sisällä olevat erilaiset vallan verkostot, erilaiset väittelyt valtion identiteetistä, geopoliittiset mielikuvitelmat, luokiteltavissa olevat geopoliittiset traditiot ja valtion ulkopoliitiikkaan vaikuttavat institutionaaliset prosessit. Lisäksi kriittisessä geopoliittisessa tutkimuksessa tulisi huomioida erilaiset maantieteelliset mielikuvat, jotka esimerkiksi jonkin tietyn valtion sisällä asuvan väestön keskuudessa ovat valloillaan ja erilaiset geopoliittiset visiot, joita valtion johto luo. Tällaisia visioita voidaan tuoda esille esimerkiksi juuri Venäjän federaation presidentin vuotuisissa lakisääteisissä liittokokouspuheissa, tai vaikkapa maailmanlaajuisesti luultavasti paremmin tunnetun Yhdysvaltojen presidentin vuotuisen ”kansakunnan tila” –puheessa. Vaikka O’Loughlin (2001) onkin artikkelissaan todennut, että ero Venäjän valtiojohtoon luoman ihmemaan ja tavallisen Venäjän kansalaisen arkielämän välillä on suuri, voidaan presidentin liittokokouspuheiden silti luovan sellaisia maantieteellisiä ja geopoliittisia mielikuvia, joiden perusteella maata johdetaan ja ulkopoliitiikkaa tehdään. O’Loughlin ja muut (2005) luonnehtivatkin geopolitiikan olevan Venäjällä pienen eliitin harrastus tavallisen kansan seurattessa asioita passiivisina sivusta, tai olematta kiinnostuneita niistä lainkaan.

Sisällönanalyysi

Sisällönanalyysiä metodina käytetään kielellisten aineistojen tutkimiseen. Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, jota voidaan käyttää kaikissa laadullista tutkimusta hyödyntävissä tieteenaloissa. Sisällönanalyysi voi olla ainoa tutkimuksessa käytetty analyysikeino, tai sitä voidaan käyttää yhdessä muiden analyysimetodien kanssa (Tuomi & Sarajarvi 2018). Analyysissä tutkija pyrkii selvittämään tutkittavaan ilmiöön liittyviä rakenteita ja sisältöjä luokittelemalla tutkittavaa aineistoa erilaisten sisällöllisten luokittelujen avulla (Chi 1997 Seitamaa-Hakkaraisen mukaan). Pietilän (1976, Seitamaa-Hakkaraisen mukaan) mukaan sisällönanalyysiä käyttävät tutkimukset ovat sellaisia, joissa pyritään kuvailemaan dokumenttien sisältöä. Tutkimuksissa kuvataan tutkittavan aineiston sisältöä, rakennetta tai molempia. Sisällönanalyysin kontekstissa sisällöllä tarkoitetaan tutkittavan aineiston aihetta tai teemaa, kun taas rakenteella tarkoitetaan esimerkiksi muotoilu, kuvien ja tekstin käyttö sekä esimerkiksi aineiston sijainti, eli vaikka jonkin tietyn mainoksen sijoittelu lehdessä. Pietilän (1976) mukaan sisällönanalyysi voidaan tehdä

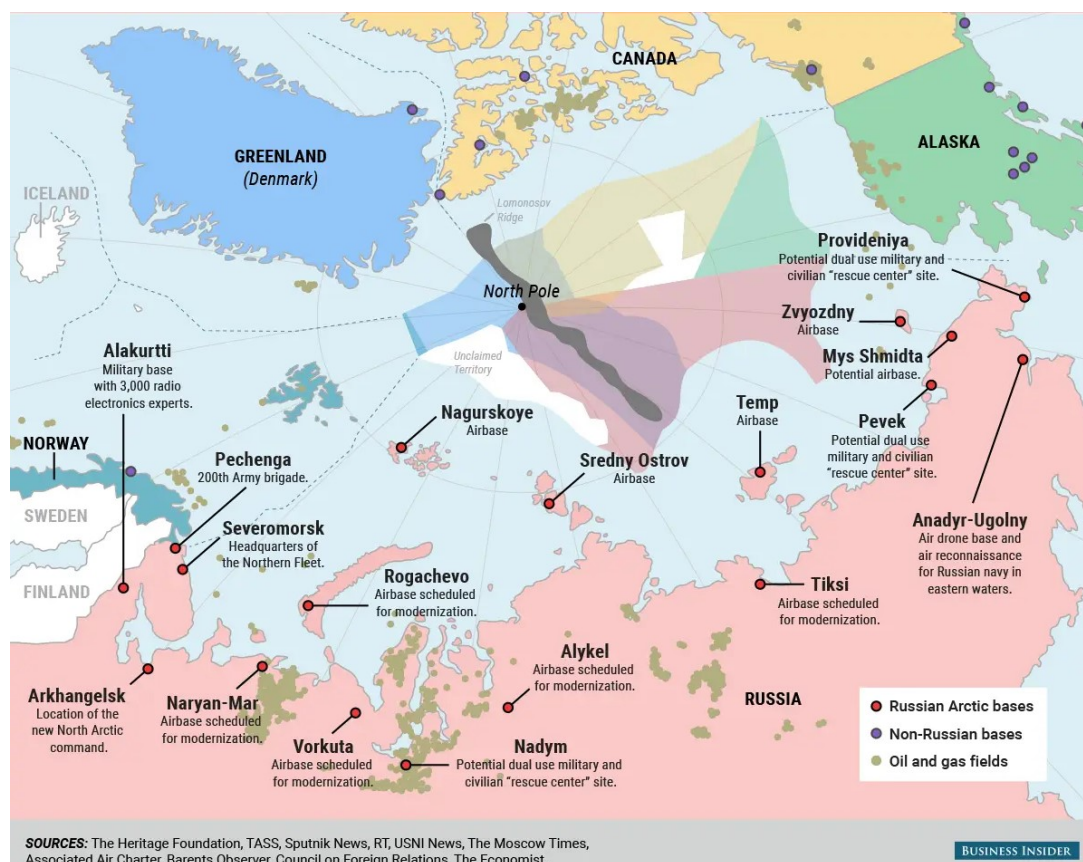
käytännössä mille tahansa ihmisen tuottamalle aineistolle, jota voidaan pitää esittävänä. Useimmiten itse analysoitava aineisto on tekstimuodossa, koska lähes mikä tahansa ihmisen kielellisesti tuottama aineisto voidaan saattaa tekstimuotoon.

Kvalitatiivista aineiston sisällönanalyysiä voidaan tehdä monilla eri tavoilla. Esimerkiksi erilaisten sisältöluokkien määrittely ei noudata mitään tiettyjä sääntöjä, vaan kutakin aineistoa tutkiessa tulee miettiä luokittelut erikseen, eikä toisen tutkimuksen luokittelu automaattisesti sovi jonkin toisen tutkimuksen käyttöön. Erilaisia uusia luokkia saattaa myös syntyä analyysin edetessä ja vuorovaikutuksessa aineiston keruun kanssa (Tuomi & Sarajärvi 2018, Seitamaa-Hakkarainen). Alkeellisimmassa muodossaan sisällönanalyysillä voidaan tarkoittaa sitä, että aineisto jaotellaan eri luokkiin ja eri luokkien esiintyvyys esitetään esimerkiksi taulukkona. Silloin kyseessä on sisällönanalyttinen *luokittelu*. Luokittelun perusteella tehtyä sisällönanalyysiä voidaan pitää jo lähes kvantitatiivinen tutkimusmenetelmä. Pelkkä luokittelu ja esiintyvyyden esittäminen ei kuitenkaan yleensä riitä ilman tarpeeksi hyvää yhteenvetoa. Sisällönanalyttinen *teemoittelu* on osittain luokittelun kaltaista, mutta pääpaino tutkimuksella on esiintyvyyden sijaan siinä, mitä kustakin teemasta on sanottu (Tuomi & Sarajärvi 2018). Tämän tutkielman metodin voidaan katsoa olevan sekoitus sisällönanalyttistä luokittelua ja teemoittelua. Toisaalta tutkimuksessa keskitytään hyvin paljon eri luokkien esiintyvyyden mittaamiseen, mutta toisaalta tutkimuksen kannalta on myös oleellista se, miten eri teemoja on käsitelty.

Tulokset

Analyysiä varten luin Venäjän federaation presidenttien vuosittaiset liittokokouspuheet englanniksi käännettyinä ja taulukoin kaikki arktisia alueita koskevat viittaukset puheista. Kaikissa viittauksissa ei ole välttämättä suoraa mainintaa arktisesta alueesta, tai siihen kuuluvista alueista, vaan otin analyysiin mukaan myös yleisemmin syrjäseutuja koskevia viittauksia sekä joitain yleisemmällä tasolla Venäjän alueita koskevia viittauksia. Ennen taulukoinnin aloittamista loin muutaman luokan, joihin jaottelin keräämäni viittaukset. Luokitukset koskevat maanpuolustusta, ilmastonmuutosta ja ympäristökysymyksiä, taloutta ja väestöä sekä alueellista kehitystä. Suoria mainintoja arktisesta tai arktiseen kuuluvista alueista sisältävät viittaukset keräsin aiemmin mainitun luokittelun lisäksi vielä omaksi erilliseksi luokakseen. Maanpuolustukseen liittyvät viittaukset on poimittu mukaan hyvin lavein perustein, koska arktisella alueella sijaitsee merkittävä määrä

Venäjän asevoimien tukikohtia. Arktisella alueella sijaitsevista Venäjän alueista erityisesti Murmanskin alueella Venäjän Pohjoisen laivaston merkitys on huomattava. Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen Venäjä on perustanut arktiselle alueelle uusia sotilastukikohtia, tai aloittanut uudelleen toimintaa aiemmin alas ajetuissa sotilastukikohdissa, kuten Suomen rajan tuntumassa olevassa Alakurtissa (kuva 5). Tukikohtien lisäksi Venäjä on rakentanut, tai suunnittelee rakentavansa arktiselle alueelle erilaisia sotilasinstallaatioita, kuten tutka-asemia. (Galeotti 2014, Nudelman & Bender 2015, Bender 2015a, 2015b; Leisti 2015). Yhdeksi syyksi sotilaallisen aktiivisuuden lisääntymiselle voidaan esittää Venäjän sotilasjohdon spekulatiot siitä, että ilmastonmuutoksen ja napajäiden sulamisen myötä Yhdysvallat voisivat tuoda alueelle pysyvämmiin ydinohjuksin varustettuja sukellusveineitä ja muuta kalustoa, joka nykyiselläänkin vierailee alueella ajoittain (Sergunin & Gjorv 2020: 2–3). Maanpuolustusta käsittelevistä puheen osista on karsittu pois sellaiset viittaukset, joissa mainitaan eksplisiittisesti jokin muu alue kuin arktisiin alueisiin lukeutuvat alueet.

Kuva 5. Arktisen alueen sotilastukikohdat sekä öljy- ja kaasukentät. Lähde: <https://www.businessinsider.com/chart-of-russias-militarization-of-arctic-2015-8>

2008: Globaali finanssikriisi ja Georgian sota

Tarkasteluvälin ensimmäinen liittokokouspuhe pidettiin 5.11.2008 Moskovan Kremlin suuressa palatsissa. Puheen piti maaliskuussa samana vuonna presidentiksi valittu Dmitri Anatoljevitsh Medvedev (Биографии 2020).

Puheessa tärkeimpinä teemoina nousivat esille maailmaa vuosina 2007–2009 vaivannut finanssikriisi ja siitä selviäminen ja muutamaa kuukautta aikaisemmin, elokuussa 2008, käyty lyhyt sota Venäjän ja Georgian välillä. Muita merkittäviä esille nousseita teemoja olivat perinteiset venäläiset arvot, eläkejärjestelmän uudistaminen, perustuslain merkitys, maan demokratian kehittäminen ja demokraattisten rakenteiden luominen, poliittisen järjestelmän kehittäminen, korruption kitkeminen, lakien toimeenpanon parantaminen esimerkiksi alueellisia toimeenpanoelimiä luomalla, koulu- ja terveydenhuoltojärjestelmien uudistaminen. Lisäksi puheessa nostettiin esille maailman tasapainon säilyttäminen moninapaistamalla valtaa maailmassa ja diplomaattista keskustelua lisäämällä. Presidentti painotti myös, että ruplasta pitäisi pyrkiä tekemään merkittävä kansainvälinen valuutta ja taloudellisia suhteita tulisi kehittää muun muassa EU:n, IVY-maiden (Itsenäisten valtioiden yhteisö), latinalaisen Amerikan, Afrikan, Kiinan, Intian ja muiden isojen Aasian talouksien suuntaan. Lisäksi tärkeänä osana puhetta tuli esille tarve kasvattaa maan väkilukua lisäämällä syntyvyyttä. Tämä on teema, joka tuli ilmi kaikissa tarkasteluvälin puheissa.

Tarkasteluvälin ensimmäisessä puheessa arktista aluetta tai siihen kuuluvia alueita ei mainittu suoraan kertaakaan. Alueeseen liittyviä asioita ei myöskään epäsuorasti sivuttu puheessa muun kuin maanpuolustuksen muodossa. Maanpuolustusta käsittelevä sanamäärä oli vuoden 2008 puheessa 333, eli noin 3 %. Puheen kokonaissanamäärä oli 10 996 (taulukko 2).

Taulukko 2. Vuoden 2008 viittaukset arktisiin teemoihin.

Teema	Sanamäärä	Osuus koko puheesta (%)
Maanpuolustus	333	3,03
Talous	0	0
Alueen kehittäminen ja väestö	0	0
Ilmastonmuutos ja ympäristö	0	0
Koko puhe	10996	100
Suorat maininnat arktisesta	0	0

Maanpuolustukseen liittyvissä kysymyksissä presidentti painotti USA:n ja NATO:n lisääntyneitä aseistautumista ja läsnäoloa Venäjän lähialueilla. Presidentti totesi, että tästä syystä Venäjän on lisättävä aseistustaan ja varustettava yleisesti ottaen laivastoaan entistä enemmän sen lisäksi, että aiemmat suunnitelmat tiettyjen ohjuspuolustusyksiköiden hajottamisesta peruttiin. Näistä aiheista puhuessaan presidentti tähdensi voimakkaasti sitä, miten Venäjä tekee kaiken tämän vain maan ulkopuolisten tekijöiden pakottamana (Address to the Federal Assembly of the Russian Federation 2008).

2009: Talouden kehittäminen ja terrorismi Pohjois-Kaukasuksella

Tarkasteluvälin toinen puhe pidettiin 12.11.2009 Moskovan Kremlin suuressa palatsissa. Puheen piti presidentti Dmitri Medvedev. Puheessa pääpaino oli Venäjän talouden monipuolistamisessa. 2009 Medvedev peräänkuulutti muun muassa venäläisten jalostettujen tuotteiden tuotantomäärien lisäämistä ja niiden laadun parantamista, jotta venäläiset tuotteet voisivat kilpailla paremmin ulkomaisten tuotteiden kanssa, ja kelpaisivat jopa viennin. Lisäksi tärkeitä teemoja puheessa olivat maan terveydenhuollon ja etenkin kotimaisen lääketeollisuuden parantaminen, sekä Pohjois-Kaukasuksen ääri-islamististen aseryhmien kanssa tuolloin käydyn konfliktin ratkaiseminen. Tärkeäksi teemaksi nousi myös väkiluvun kasvattaminen ja etenkin syntyvyyden lisääminen. Pohjois-Kaukasuksen ääri-liikehdintää ja siitä syntyneitä uhkakuvia käytettiin Ó Tuathailin (1998) sekä Harlen ja Moision (2000) ajatusten mukaisesti yhtenäistämään Venäjän kansaa. Tässä tilanteessa uhkakuvat eivät liity konkreettisiin rajojen ulkopuolelta tuleviin uhkiin, vaan rajojen sisäpuolisiin uhkiin.

Vuoden 2008 puheeseen verrattuna arktisiin alueisiin liittyviä asioita käsiteltiin enemmän. Arktinen alue tai joitain siihen liittyviä alueita mainittiin suoraan puheessa. Suoraan arktista aluetta käsiteltiin sanamäärällisesti 66 sanan verran, joka on noin 0,55 % koko puheesta.

Arktista aluetta koskevista teemoista vuonna 2009 suurimmaksi nousi alueen kehittäminen ja väestö. Tätä teemaa käsiteltiin sanamäärällisesti 330 sanan verran, eli noin 2,76 % koko puheesta ja noin 89 % arktisista aiheista. Toinen esiin noussut teema oli maanpuolustus, jota käsitteli 92 sanaa, eli noin 0,77 % koko puheesta ja 25 % arktisista aiheista (taulukko 3).

Taulukko 3. Vuoden 2009 viittaukset arktisiin teemoihin.

Teema	Sanamäärä	Osuus koko puheesta (%)
Maanpuolustus	92	0,77
Talous	0	0
Alueen kehittäminen ja väestö	330	2,76
Ilmastonmuutos ja ympäristö	0	0
Koko puhe	11944	100
Suorat maininnat arktisesta	66	0,55

Maanpuolustukseen liittyvät osat puheesta käsitelivät lähinnä sitä, että Venäjän on edelleen tarpeen lisätä ohjuskapasiteettiaan ulkoisten syiden vuoksi. Tällä kertaa puheen ässä vaiheessa ei kuitenkaan eksplisiittisesti mainittu Natoa.

Presidentti nosti puheessaan esille kasvavan tarpeen nopealle internetyhteydelle, joka olisi saatavilla myös maan syrjäseuduilla. Hän jopa ehdotti, että internetyhteyksien pitäisi olla edullisempia niille kansalaisille, jotka asuvat esimerkiksi Siperian ja Venäjän Kauko-idän syrjäseuduilla. Presidentti korosti myös, että syrjäseutujen koulutusmahdollisuuksia on lisättävä ja laatua parannettava, jotta ihmiset voisivat elää näillä alueilla laadukasta elämää. Infrastruktuuria on parannettava, jotta alueiden kulttuuria voidaan kehittää elokuvateattereiden, suurten kirjastojen, teattereiden ja näyttelysalien puuttuessa monista syrjäseutujen kaupungeista ja kylistä.

Puheessa painotettiin myös alueellisten demokraattisten instituutioiden vahvistamisen merkitystä. Tällaisina asioina nostettiin esille esimerkiksi alueellisten kansanedustajien määrrien kontrolloiminen. Presidentin mukaan käytänteet paikallisten parlamenttien edustajien määrissä ovat vaihdelleet suuresti (Presidential Address to the Federal Assembly of the Russian Federation 2009).

2010: Syntyvyyden lisääminen, finanssikriisin vaikutukset ja alueellisten hallintoelinten uudistaminen

Vuoden 2010 liittokokouspuhe pidettiin 30.11.2010 Moskovan Kremlissä. Puheen piti presidentti Dmitri Medvedev. Puheen suurimpina teemoina esiin nousivat vieläkin finanssikriisin vaikutukset, tarve talouden modernisoimiselle ja innovaatioiden lisäämiselle. Tässäkin puheessa yhdeksi tärkeimmistä teemoista nousi syntyvyyden lisääminen ja nuorison tulevaisuusnäkymien parantaminen. Syntyvyyden lisäämiseksi presidentti pohti muun muassa erilaisten kannustimien asettamista 3. lapsen hankkineille perheille. Muita

tärkeitä aiheita olivat alueiden hallinnollinen uudistaminen, rikosseuraamusten uudistaminen, asevoimien modernisaatio ja erilaiset kansainväliset yhteistyökuviot muun muassa EU:n, USA:n ja sotilasliitto NATOn kanssa.

Puheen kokonaissanamäärä oli 8518. Eksplisiittisesti arktiseen tai arktiseen alueeseen kuuluviin alueisiin liittyviä asioita käsiteltiin puheessa 123 sanan verran, eli 1,44 % koko puheesta. Epäsuorasti arktisiin alueisiin yhdistettävät viittaukset mukaan laskettuna arktista koskevista aiheista puhuttiin 878 sanan verran, eli noin 10 % koko puheesta. Epäsuorien arktiseen alueeseen yhdistettävissä olevista teemoista eniten käsiteltiin maanpuolustusta. Sitä käsiteltiin 619 sanan verran, joka on 7,27 % koko puheen sanamäärästä ja arktisista viittauksista noin 70,5 %. Ilmastonmuutosta käsiteltiin 136 sanaa eli koko puheesta 1,6 % ja arktisista viittauksista noin 15,5 %. Alueen kehittämiseen ja väestöön liittyviä asioita käsiteltiin 123 sanaa eli 1,44 % koko puheesta ja noin 14,0 % arktisista aiheista. Arktisen alueen taloutta ei käsitelty vuoden 2010 puheessa lainkaan (taulukko 4).

Taulukko 4. Vuoden 2010 viittaukset arktisiin teemoihin.

Teema	Sanamäärä	Osuus koko puheesta (%)
Maanpuolustus	619	7,27
Talous	0	0
Alueen kehittäminen ja väestö	123	1,44
Ilmastonmuutos ja ympäristö	136	1,6
Koko puhe	8518	100
Suorat maininnat arktisesta	123	1,44

Maanpuolustukseen liittyviä aiheita olivat muun muassa nuorten isänmaallisen kasvatuksen lisääminen erilaisin keinoin. Asevoimien modernisoinnissa erityistä huomiota kiinnitettiin Venäjän federaation ilmatilan puolustuskapasiteettiin. Tätä tulisi kehittää lisäämällä ohjuskapasiteettia ja lentokoneiden määrää. Lisäksi modernin laivaston merkitystä korostettiin. Presidentti ilmaisi puheessaan, että Venäjän valtio on valmis panostamaan todella suuria rahasummia asevoimien kehittämiseen. Vanhoja sotilasläänejä tulitisiin yhdistämään niin, että entisen kuuden läänin sijaan läänejä olisi neljä. Suuria sotaharjoituksia tulitisiin myös lisäämään. Aseistuksen modernisoinnin lisäksi presidentti piti tärkeänä tarjota parempaa ja halvempaa asumista sotilaille, jotta ihmisiä saataisiin houkutelua pa-

remmin sotilasuralle. Tämän kaiken lisäksi presidentti kuitenkin nosti esille myös erilaisten ratkaisujen löytämisen muun muassa NATO:n kanssa erilaisten ohjuspuolustusjärjestelmien sijoittelusta ja kapasiteetista.

Presidentti sivusi puheessaan lyhyesti kotiväkivallan kitkemisen tärkeyttä. Etenkin lapsien kokema ja todistama kotiväkivalta todettiin todella tuomittavaksi, koska lapset oppivat huonoja käyttäytymismalleja vanhemmiltaan. Tähän liittyen presidentti kertoi, että erilaisten tukikeskusten määrää koko maassa tultaisiin lisäämään, koska kokemukset tällaisten keskusten toiminnasta ovat olleet hyviä esimerkiksi Pietarissa, Orenburgin alueella ja arktisella alueella sijaitsevalla Hanti-Mansian autonomisella alueella.

Ympäristöasioita käsiteltiin puheessa sen verran, että niihin pitäisi kiinnittää jokaisella Venäjän alueella huomiota. Alueiden päättäjien ja viranomaisten tulisi välittää alueiden asukkaille todenmukaista informaatiota alueiden mahdollisista ympäristöongelmista, koska ympäristön tilan tulisi olla yksi hyvän elämän lähtökohdista. Erityisesti nostettiin esille G20-maiden kokouksessa esille nostetut yhteiset pyrkimykset torjua öljyvuotoja ja niiden aiheuttamia vahinkoja vesien eliöstöille (Presidential Address to the Federal Assembly of the Russian Federation 2010).

2011: Euraasian talousunionin perustaminen ja talouden modernisointi

Vuoden 2011 liittokokouspuhe pidettiin 22.12.2011 Moskovan Kremlissä. Puheen piti Venäjän presidentti Dmitri Medvedev. Puheen tärkeimpiä aiheita olivat maan poliittisen järjestelmän kehittäminen sekä kommentointi siitä, miten hyvin Venäjä presidentin mukaan selvisi vuoden 2008 Georgian sodan jälkeen ilmaantuneista globaaleista taloudellisista ongelmista. Muita puheenaiheita olivat talouden modernisointi, taistelu korruptiota vastaan ja suunnitelmat Euraasian talousunionin perustamisesta vuoteen 2015 mennessä. Merkittävä teema puheessa oli jälleen myös syntyvyyden lisääminen ja kuolleisuuden laskeminen. Näistä puhumisen yhteydessä presidentti riemuitsi siitä, miten vuonna 2011 Venäjän eliniänodote ja syntyvyys olivat korkeimmillaan 20 vuoteen. Lisäksi puheessa sivuttiin sitä, miten EU ja Venäjän välisten matkailijoiden viisumirajoituksia pyritään purkamaan.

Vuoden 2011 puheen kokonaissanamäärä oli 8021. Suoria mainintoja arktiseen alueeseen tai siihen kuuluviin alueisiin ei tämän vuoden puheessa ollut lainkaan. Epäsuorasti arktisia alueita koskettavia aiheita käsiteltiin puheessa 228 sanan verran, eli noin 2,8 % koko puheesta. Näistä maanpuolustuksen osuus oli 79 sanaa, joka on 0,98 % koko puheen sanamäärästä ja arktista aluetta käsittelevistä aiheista noin 35 %, kun taas alueen kehitystä ja väestöstä käsiteltiin 149 sanan verran, joka on noin 1,86 % koko puheen sanamäärästä ja noin 65 % arktista käsittelevistä aiheista. Arktisen alueen taloutteen tai ympäristöasioihin liittyviä teemoja ei noussut esille vuoden 2011 liittokokouspuheessa (taulukko 5).

Taulukko 5. Vuoden 2011 viittaukset arktisiin teemoihin.

Teema	Sanamäärä	Osuus koko puheesta (%)
Maanpuolustus	79	0,98
Talous	0	0
Alueen kehittäminen ja väestö	149	1,86
Ilmastonmuutos ja ympäristö	0	0
Koko puhe	8021	100
Suorat maininnat arktisesta	0	0

Maanpuolustukseen liittyvät asiat käsittelevät asevoimien modernisoimista ja palkkasotilaiden palkkojen ja asuinolojen tarjoamista. Presidentti asetti tavoitteeksi, että vuoteen 2020 mennessä 70 % Venäjän asevoimista tulisi olla varustettu nykyaikaisilla varusteilla, ja että tämä asejärjestelmien modernisoiminen samalla vähentäisi tarvittavien asepalvelusta suorittavien varusmiesten määrää ja siirtäisi asevoimien pääpainoa enemmän urasotilaiden suuntaan.

Alueen kehitystä ja väestöä koskevat aiheet käsittelevät muun muassa sitä, miten syrjäseuduilla asuvat ihmiset ovat epätasa-arvoisessa asemassa suurien kaupunkien asukkaisiin verrattuna. Presidentti luonnehti joidenkin syrjäseutujen asuinoloja jopa barbaarisiksi, koska kaikilla syrjäseutujen asukkailla ei ole mahdollisuutta nauttia edes itsestään selvinä pidetyistä asioista, kuten juoksevasta vedestä ja viemäröinnistä. Lasten koulussa käynti on vaikeaa, koska kouluihin on fyysisesti vaikea päästä paikalle. Näin ollen lasten koulutus kärsii. Sama pätee myös terveydenhuollon saavutettavuuteen. Useimmiten syrjäseuduilla on kaiken lisäksi vaikea löytää töitä. Presidentti peräänkuulutti etenkin terveydenhuollon saavutettavuuden parantamista. Lainsäädäntöä muuttamalla voitaisiin määrätä tarkemmin, että millaista terveydenhuoltoa ja millaisissa määrissä sitä tulisi olla

tarjolla kaikkein syrjäisimmilläkin seuduilla. Pelkkien terveydenhuollon laitosten rakentamisen lisäksi presidentti ehdotti puheessaan hoitohenkilökunnan palkkojen parantamista, jotta osaavaa hoitohenkilökuntaa saataisiin houkuteltua syrjäseuduille (Address to the Federal Assembly of the Russian Federation 2011).

2012: Venäläisen nationalismin tärkeys ja eliniänodotteen kasvattaminen

Vuoden 2012 liittokokouspuhe pidettiin 12.12.2012 Moskovan Kremlissä. Puheen piti pääministerin paikalta takaisin presidentiksi aikaisemmin samana vuonna siirtynyt Vladimir Vladimirovitš Putin (Биографии 2020) Puheen pääteemoja olivat Venäjän yhtenäisyys ja venäläisen nationalismin tärkeys alati muuttuvissa globaaleissa oloissa. Muita tärkeitä teemoja olivat väestönkasvun lisääminen syntyvyyttä kasvattamalla ja kuolleisuutta pienentämällä sekä eliniän odotetta pidentämällä muun muassa terveellisemmillä elämäntavoilla, ihmisten palkkojen ja elintason nostaminen, yhteistyö muiden IVY-maiden kanssa, Venäjän poliittisen päätöksenteon koskemattomuus rajojen ulkopuolelta käsin, korruption kitkeminen, yrittäjälämpöparantaminen, alueiden epätasa-arvon vähentäminen ja erilaiset kansainväliset kauppasopimukset.

Vuoden 2012 puheen kokonaissanamäärä oli 11281. Suoraan arktista alueita käsitteleviä aiheita käsiteltiin 427 sanan verran, joka on noin 3,79 % koko puheesta. Epäsuorat lainaukset mukaan laskettuna arktisia aiheita käsiteltiin 737 sanalla. Teemoittain arktista koskevista aiheista suurin oli talous, jota käsiteltiin 517 sanan verran, eli 4,58 % koko puheesta ja noin 70,15 % arktista käsittelevistä aiheista. Toiseksi eniten käsiteltiin alueen kehittämistä ja väestöä, josta puhuttiin 108 sanan verran, eli 0,96 % koko puheesta ja 14,65 % arktisia alueita käsittelevistä aiheista. Kolmantena oli maanpuolustus 81 sanalla ja 0,72 %:lla koko puheesta ja noin 11 % arktisia alueita käsittelevistä aiheista. Viimeisenä ilmastonmuutosta ja ympäristöasioita käsiteltiin 31 sanan verran, eli 0,27 % koko puheesta ja 4,2 % arktisia alueita käsittelevistä aiheista (taulukko 6).

Taulukko 6. Vuoden 2012 viittaukset arktisiin teemoihin.

Teema	Sanamäärä	Osuus koko puheesta (%)
Maanpuolustus	81	0,72
Talous	517	4,58
Alueen kehittäminen ja väestö	108	0,96
Ilmastonmuutos ja ympäristö	31	0,27
Koko puhe	11281	100
Suorat maininnat arktisesta	427	3,79

Maanpuolustusta käsittelevät aiheet painottivat jälleen kerran asevoimien modernisoinnista. Presidentti nosti esille, että asevoimien kehittäminen tulisi hyödyttämään melkein kaikkia Venäjän talouden sektoreita. Aseistuksen modernisoinnin lisäksi presidentti toi ilmi, että olisi tarpeen saattaa muun muassa telakkateollisuuden tuotantokapasiteetti samalle tai paremmalle tasolle, kuin jolla se on ollut aiemmin Neuvostoliiton aikaan.

Taloutta käsittelevissä osissa puhetta presidentti painotti, että Venäjän tulisi olla omavaraisempi. Tällä presidentti ei kuitenkaan tarkoittanut sitä, että kaikki pitäisi saada kotimaasta, vaan ennemminkin sitä, että ”geopoliittisen merkityksellisuuden säilyttämisen” sijaan Venäjän tulisi lisätä sitä muun muassa lisäämällä vientiä naapurimaihin. Presidentti tarkoittanee tällä lähinnä kaasukuljetuksia muun muassa Eurooppaan.

Presidentti korosti Siperian ja Venäjän Kaukoidän merkitystä maan taloudelle. Alueilla on presidentin mukaan paljon valjastamatonta taloudellista potentiaalia, joka mahdollistaisi Venäjän pääsemisen merkittäväksi osaksi globaalisti merkittävää Aasian ja Tyynenmeren talousaluetta. Hallitus on käynyt keskustelua näiden alueiden talouden parantamisesta. Keinoina alueiden talouden parantamiseksi mainittiin muun muassa alueiden asuinolosuhteiden tekeminen houkuttelevammaksi. Presidentti asetti tavoitteeksi, että vuoden 2013 ensimmäisen neljänneksen aikana hallituksen tulisi keksiä erilaisia verotuksellisia houkuttimia startup-yritysten houkuttelemiseksi alueelle ja luoda suunnitelmia muun muassa alueiden infrastruktuurin parantamiseksi.

Tärkeimmiksi taloudellisiksi prioriteeteiksi presidentti nimesi maan sisäiset lennot ja pohjoisen merireitin. Näiden kehittämisen lisäksi presidentti peräänkuulutti rai- deyhteyksien parantamista muun muassa Siperian ja Baikalin pääratojen sivuraiteita kehittämällä.

Aiempien vuosien tapaan presidentti piti erittäin tärkeänä, että Venäjän syntyvyys saataisiin nousuun. Presidentti jopa ehdotti, että ennen vuotta 2016 toisen lapsen saaneet perheet saisivat ylimääräisiä tukia. Hänen mukaansa voitaisiin jopa miettiä, että näitä tukkia kasvatettaisiin niillä alueilla, joiden syntyvyys on huonompi kuin valtiollinen keskiarvo.

Presidentti tähdensi ympäristöongelmien merkitystä. Eri alueiden ympäristöongelmiin tulee puuttua ja tilannetta parantaa, niin kuin presidentin mukaan arktisilla alueilla on jo tehty (Address to the Federal Assembly of the Russian Federation 2012).

2013: Poliittisten instituutioiden voimistaminen ja Venäjän eri kansallisuuksien väliset suhteet

Vuoden 2013 liittokokouspuhe järjestettiin 12.12.2013 Moskovan Kremlissä. Puheen piti Venäjän presidentti Vladimir Putin. Puheen tärkeimpinä teemoina oli Venäjän alueellisten hallintoelinten voimistaminen, poliittisten instituutioiden voimistaminen ja julkinen keskustelu Venäjän eri etnisyyksien välisistä suhteista, turhien menoerien karsiminen budjetista, terveydenhuollon parantaminen ja edullisten asuntojen lisääminen, koulutuksen parantaminen, joustavat työmarkkinat ja suotuisa sijoitusympäristö. Tärkeinä aiheina esitettiin myös syrjäseutujen elinolosuhteet ja työperäisen maahanmuuton mukanaan tuomat epätasa-arvoiset olosuhteet. Venäjän globaalin johtoaseman vahvistaminen, kansainvälisten lakien noudattaminen ja suvereniteetin suojaaminen.

Puheen kokonaissanamäärä oli 9754 sanaa. Eksplisiittisesti arktista aluetta tai siihen kuuluvia alueita käsiteltiin 49 sanan verran, eli noin 0,5 % koko puheesta. Epäsuoremmin koottuna arktista aluetta käsiteltiin tämän vuoden puheessa 95 sanan verran, eli noin 0,97 % koko puheesta. Teemoittain jaoteltuna maanpuolustusta käsiteltiin 46 sanan ja taloutta 49 sanan verran. Maanpuolustusta käsiteltiin siis 0,47 % koko puheesta ja 48,42 % arktisista aiheista, kun taas arktista taloutta käsiteltiin noin 0,5 % koko puheesta ja noin 51,58 % arktisista aiheista. Muita arktisia teemoja puheessa ei sivuttu (taulukko 7).

Taulukko 7. Vuoden 2013 viittaukset arktisiin teemoihin.

Teema	Sanamäärä	Osuus koko puheesta (%)
Maanpuolustus	46	0,47
Talous	49	0,5
Alueen kehittäminen ja väestö	0	0
Ilmastonmuutos ja ympäristö	0	0
Koko puhe	9754	100
Suorat maininnat arktisesta	49	0,5

Maanpuolustusta käsittelevissä osioissa presidentti puhui erilaisten ohjusjärjestelmien menossa olevasta kehittämisestä. Näiden lisäksi presidentti nosti esille ydinkäyttöisten sukellusveneiden laivaston kasvattamisen.

Taloutta käsittelevässä osiossa presidentti ilmoitti, että hallitus on jo päättänyt laskea uusien investointiprojektien tulo- ja muuta verotusta Venäjän Kaukoidässä. Presidentti mietti, että samanlaisia toimia voitaisiin toteuttaa myös koko itäisessä Siperiassa mukaan lukien Krasnoyarskin alue ja Hakasian tasavalta (Presidential Address to the Federal Assembly of the Russian Federation 2013).

2014: Euromaidan, Krimin miehittäminen ja sota Itä-Ukrainassa

Vuoden 2014 liittokokouspuhe järjestettiin 4.12.2014 Moskovan Kremlissä. Puheen piti Venäjän federaation presidentti Vladimir Putin. Vuoden 2014 puheen suurimpina teemoina olivat tilanne Ukrainassa Euromaidan -tapahtumien, Venäjän suorittaman Krimin miehittämisen ja Itä-Ukrainan separatistikonfliktin käynnistymisen myötä ja näiden tapahtumien vaikutukset kansainväliseen turvallisuuteen, sekä Venäjän vientiin ja tuontiin. Tämän myötä presidentti peräänkuulutti voimakkaasti Venäjän talouden kehittämistä siihen suuntaan, ettei Venäjä olisi riippuvainen etenkin ulkomaalaisesta teknologiasta. Ukrainan tilanteen Venäjän presidentti vieritti EU:n ja länsimaiden syyksi. Presidentti käänsi Krimin miehityksen mukanaan tuomat talouspakotteet niin, että aikojen saatossa länsimaat ovat aina asettaneet Venäjän vastaisia pakotteita silloin, kun Venäjän on koettu olevan liian voimakas. Putin korosti puheessaan myös sitä, miten länsimaat ovat aina ”suituttaneet terroristeja vapaustaistelijoina, kuten esimerkiksi Tshetsjeniassa”. Ukrainan kontekstissa presidentti viittasi terroristeilla Ukrainan pääkaupungissa Kiovassa presidentti Janukovitshin maanpaon aiheuttaneeseen liikehdintään. Samalla presidentti nosti esille sen, miten Venäjän itsenäisyyden ja valtiollisen suvereniteetin säilyttäminen ovat

korkein prioriteetti. Tässä yhteydessä voidaan katsoa, että Ukrainan tapahtumia ja niitä seurannutta sekasortoa käytetään Harlen ja Moision (2000) ja Ó Tuathailin (1998) luomaan uhkakuvia siitä, mikä Venäjää voisi odottaa, jos valtion suvereniteetista pidettäisi kiinni rautaisella kädellä.

Puheen kokonaissanamäärä oli 8541 sanaa. Eksplisiittisesti arktista aluetta tai siihen liittyviä alueita käsiteltiin 113 sanalla, eli noin 1,32 % koko puheesta. Teemoittain epäsuoremmin jaoteltuna arktista käsiteltiin yhteensä 296 sanalla, eli noin 3,47 % koko puheesta. Teemoittain jaoteltuna puheessa käsiteltiin arktista taloutta 167 sanalla, eli noin 1,96 % koko puheesta ja noin 56,42 % arktisista teemoista. Alueen kehittämistä ja väestöä koskevia teemoja käsiteltiin 129 sanalla, eli noin 1,51 % koko puheesta ja noin 43,58 % arktisista teemoista. Arktisiin alueisiin liittyvää maanpuolustusta tai ympäristökysymyksiä ei tämän vuoden puheessa käsitelty lainkaan (taulukko 8).

Taulukko 8. Vuoden 2014 viittaukset arktisiin teemoihin.

Teema	Sanamäärä	Osuus koko puheesta (%)
Maanpuolustus	0	0
Talous	167	1,2
Alueen kehittäminen ja väestö	129	1,51
Ilmastonmuutos ja ympäristö	0	0
Koko puhe	8541	100
Suorat maininnat arktisesta	113	1,32

Arktista taloutta käsittelevissä osissa puhetta presidentti muun muassa toi esille sen, että vuonna 2015 hallitus aloittaisi ohjelman, jossa liittovaltio korvaisi syrjäisille seuduille mahdollisten teknologiakeskittymien rakentamisesta koituvat kulut. Presidentti erikseen mainitsi Koillisväylän kehittämisen. Presidentin mukaan reittiä tulee kehittää niin, että pelkän kauttakulun lisäksi se tulisi parantamaan muun muassa Venäjän Tyynenmeren ja Jäämeren rannikon talouselämää, lisäämään näiden alueiden kaupankäyntiä ja yleisesti ottaen kehittämään arktisia alueita. Arktinen alue mainittiin suoraan myös, kun presidentti puhui siitä, miten Venäjän tulisi pyrkiä eroon ulkomaisen teknologian riippuvuudestaan. Presidentti nosti tästä asiasta esimerkiksi arktisten mannerjalustojen luonnonvaraesiintymien hyödyntämiseen käytettävän teknologian. Presidentti kehotti venäläisiä öljy- kaasuja kuljetusyhtiöitä tukemaan ja suosimaan venäläisiä laitevalmistajia.

Alueen kehittämisestä ja väestöstä puhuessaan presidentti painotti tieinfrastruktuurin parantamisen merkitystä syrjäisillä seuduilla. Koko Venäjällä tietöiden määrä tulisi kaksinkertaistaa. Presidentti oli myös huolissaan siitä, miten esimerkiksi insinöörit koulutetaan pääasiallisesti Venäjän suurimmissa kaupungeissa sellaisissa yliopistoissa, joilla ei ole konkreettisia siteitä esimerkiksi kaivannaisteollisuuden yrityksiin. Putinin mielestä tilannetta pitäisi pyrkiä kehittämään enemmän siihen suuntaan, että esimerkiksi kaivoksissa työskentelemään tulevat insinöörit pyrittäisiin kouluttamaan lähempänä kyseistä kaivosta, ja että esimerkiksi tällaiset kaivosyhtiöt olisivat tiiviimmässä yhteistyössä korkeakoulujen kanssa (Presidential Address to the Federal Assembly of the Russian Federation 2014).

2015: Venäjän vastaiset talouspakotteet ja Lähi-Idän sotilaallinen tilanne

Vuoden 2015 liittokokouspuhe pidettiin 3.12.2015 Moskovan Kremlissä. Puheen piti Venäjän federaation presidentti Vladimir Putin. Puheen pääteemoina olivat muun muassa terrorismi ja tilanne Lähi-Idässä. Aiemmin samana vuonna Venäjä oli aloittanut väliintulon Syyrian sisällissodassa (MTV Uutiset 2015). Lisäksi tärkeinä teemoina puheessa esiintyivät korruptionvastainen taistelu, teollisuuden ja yritysten kokemat haasteet niiden yrittäessä siirtyä kotimaanmarkkinoilta kansainvälisille markkinoille. Lisäksi tärkeinä asioina nostettiin esille Venäjän maatalous, Venäjän suhteet Aasian maihin, talousyhteistyö, uudet kauppareitit, syntyvyyden lisääminen sekä koulutuksen ja terveydenhuollon kehittäminen.

Vuoden 2015 liittokokouspuheen kokonaissanamäärä oli 7574 sanaa. Eksplisiittisesti arktinen alue tai siihen kuuluvia alueita käsiteltiin 245 sanalla, eli noin 3,23 % koko puheesta. Epäsuoremmin luokiteltuna arktisia teemoja käsiteltiin yhteensä 1029 sanan verran, eli noin 13,59 % koko puheesta. Alueen kehittämistä ja väestöä koskevia teemoja presidentti käsitteli puheessaan 795 sanalla, eli noin 10,50 % koko puheesta ja noin 73,76 % arktisista teemoista. Arktista taloutta käsiteltiin 234 sanalla, eli noin 3,09 % koko puheesta ja noin 22,74 % arktisista teemoista. Tämän vuoden liittokokouspuheessa ei käsitelty arktiselle alueelle relevanttia maanpuolustusta tai ympäristöasioita (taulukko 9).

Taulukko 9. Vuoden 2015 viittaukset arktisiin teemoihin.

Teema	Sanamäärä	Osuus koko puheesta (%)
Maanpuolustus	0	0
Talous	234	3,09
Alueen kehittäminen ja väestö	795	10,5
Ilmastonmuutos ja ympäristö	0	0
Koko puhe	7574	100
Suorat maininnat arktisesta	245	3,23

Taloutta koskevissa osioissa presidentti nosti esille aluehallintojen huolen mahdollisten rakennusprojektien vaikutuksista liittovaltion tukiin, johon presidentti totesi, että uusista liittovaltion määrittelemistä kehitysprojekteista mahdollisesti johtuvat lisät alueiden tu-loissa tule ainakaan välittömästi vaikuttamaan liittovaltion maksamiin tukiin.

Putin mainitsi puheessaan erilaisten logistiikkakeskusten kehittämisen. Hän mai-nitsi erikseen Murmanskin alueen kehittämisen logistisena solmukohtana. Tällaiset laiva-liikenteen solmukohdat yhdistettynä liittovaltion sisäisen lentoliikenteen kehittämiseen tulevat lisäämään vaurautta Venäjän syrjäisemmällä seuduilla, kuten juuri Murmanskin alueella. Presidentti huomioi myös mahdollisen positiivisen vaikutuksen näiden alueiden turismille.

Presidentti puhui erikseen vielä Koillisväylän merkityksestä linkkinä Euroopan ja Tyynenmeren rannikkoalueiden välillä. Presidentti sanoi, että väylän kannattavuuden li-säämiseksi tullaan myöntämään taloudellisia erioikeuksia kuten vapaasatamaoikeuksia väylän varrella oleville satamille. Tällaiset vapaasatamaoikeudet olivat aiemmin Vladi-vostokin satamalla, mutta nyt vastaavia oikeuksia tultaisiin myöntämään myös pohjoi-sempana sijaitseville satamille. Koillisväylän vaikutusalueen sosioekonomisen tilanteen kehittäminen mainittiin erityisenä kansallisena prioriteettina.

Alueen kehittämistä ja väestöä koskevissa osioissa presidentti toi esille tarpeen laskea energiasta maksettavaa hintaa Venäjän Kaukoidässä, jossa hinta oli ollut merkittä-västi liittovaltion keskiarvoa korkeampi. Lisäksi presidentti sanoi aikovansa kiirehdittää ilmaisten tonttien luovuttamisen Venäjän Kaukoidässä mahdollistavan lain valmistelua ja toimeenpanoa maan parlamentissa.

Putin kehuu pääministeri Dmitri Medvedeviä siitä, että maahan oli viimeisen kolmen vuoden aikana saatu luotua 800 000 uutta päiväkotipaikkaa mukaan lukien syrjäseuduilla. Presidentti kehuu myös syrjäseutujen ambulanssipalveluiden parantamista osana kansallista terveydenhuoltojärjestelmän uudistusta. Hän muistutti kuitenkin myös, että vaikka ambulanssien ja henkilökunnan määrää on lisätty liittovaltiojohtoisesti, on kaluston huollosta huolehtiminen kutienkin aikoinaan aluehallintojen vastuulla.

Presidentti löysi terveydenhuollon uudistuksista kuitenkin myös kritisoitavaa. Terveydenhuollon tehostamisen seurauksena Venäjällä suljettiin sairaaloita, joiden oli koettu toimivan tehottomasti tai olevan niin sanotusti ylimääräisiä. Presidentti otti tässä asiassa syrjäseuduilla asuvien ihmisten puolen ja ilmaisi mielipiteensä siitä, ettei kaukaisten syrjäseutujen ainoat sairaalat tai terveyskeskukset voi olla leikkurin kohteena, vaan ihmisillä tulee olla oikeus päästä sairaanhoidon piiriin ilman satojen kilometrien matkoja. Tähän liittyen presidentti sanoi hallituksen aikovan lisätä tukea erilaisille voittoa tavoittelemattomille järjestöille, jotka vaikuttavat etenkin pienissä kaupungeissa ja kylissä (Presidential Address to the Federal Assembly of the Russian Federation 2015).

2016: Venäjän yhtenäisyys ja alhainen syntyvyys

Vuoden 2016 liittokokouspuhe pidettiin 1.12.2016 Moskovan Kremlissä. Puheen piti Venäjän federaation presidentti Vladimir Putin. Tärkeimpinä teemoina puheessa nousivat esille Venäjän yhtenäisyyden tärkeys niin ulko- kuin sisäpoliittisissa haasteissa, liian alhaisen syntyvyyden aiheuttamat ongelmat, terveydenhuollon modernisointi, maatalouden kehittäminen, maan ICT-sektorin kehittäminen, yleinen viennin lisääminen ja korruption vastainen taistelu. Lisäksi esille nousivat tutkimuksen, koulutuksen ja yritysten yhdistäminen, Aasian suhteiden kehittäminen etenkin Kiinan, Japanin ja Intian suuntiin sekä USA-Venäjä -suhteen tärkeys. Viimeisimmän merkitystä presidentti perusteli globaalin turvallisuuden ja terrorismin torjumisen näkökulmasta.

Vuoden 2016 liittokokouspuheen kokonaissanamäärä oli 9209 sanaa. Eksplisiittisesti arktista aluetta tai arktiseen alueeseen kuuluvia alueita käsiteltiin puheessa 98 sanan verran, eli noin 1,06 % puheen kokonaissanamäärästä. Epäsuoremmin arktisia teemoja käsiteltiin 506 sanalla, eli noin 5,49 % puheen kokonaissanamäärästä. Arktista taloutta käsiteltiin puheessa 170 sanalla, eli noin 1,85 % koko puheesta ja noin 33,60 % arktisista

teemoista. Alueen kehittämistä ja väestöä käsiteltiin 290 sanalla, eli noin 3,15 % koko puheesta ja noin 51,79 % arktisista teemoista. Ilmastonmuutokseen ja ympäristöasioihin liittyviä teemoja käsiteltiin puheessa 46 sanalla, eli noin 0,50 % koko puheesta ja noin 9,10 % arktisista teemoista. Arktiselle alueelle relevanttia maanpuolustusta ei tämän vuoden puheessa käsitelty (taulukko 10).

Taulukko 10. Vuoden 2016 viittaukset arktisiin teemoihin.

Teema	Sanamäärä	Osuus koko puheesta (%)
Maanpuolustus	0	0
Talous	170	1,85
Alueen kehittäminen ja väestö	290	3,15
Ilmastonmuutos ja ympäristö	46	0,5
Koko puhe	9209	100
Suorat maininnat arktisesta	98	1,06

Arktista taloutta käsittelevissä osioissa presidentti muistutti, että kaikkien Venäjän alueiden tulisi tarjota yrityksille peruspalveluita, kuten rakennuslupia, yhtenäisemmillä säännöillä. Käytäntöjen tulisi parhaansa mukaan noudatella liittovaltion lakeja ja parhaita paikallisia käytänteitä. Presidentti kertoi myös, että liittovaltio tulee valvomaan aluehallintojen toimia ja luomaan arvioita siitä, miten hyvin kukin alue on suoriutunut asetetuista tehtävistä. Presidentin mielestä arvioiminen on tärkeä osa yhtenäisen yleisvenäläisen businessympäristön luomiseksi.

Alueen kehitystä ja väestöä koskevissa osissa presidentti sanoi, että kaikkien terveysasemien tulisi olla nopean internetyhteyden päässä. Tällä voitaisiin mahdollistaa esimerkiksi se, että syrjäisimpien seutujen asukkaat voisivat saada terveydentilaansa liittyvää neuvontaa ja diagnooseja etäyhteyksien välityksellä. Tähän liittyen Putin korosti myös ambulanssiverkoston parantamisen merkitystä. Esimerkiksi monet kolkat Venäjän pohjoisissa ja Kaukoidän osissa ovat presidentin mielestä käytännössä mahdottomia tavoittaa. Presidentti lupasi, että seuraavana vuonna ilmaitse tapahtuvien ambulanssikuljetusten ohjelma tulisi kattamaan 34 Venäjän aluetta. Presidentti kertoi, että vuoden 2017 aikana valtio tulisi rahoittamaan tätä ohjelmaa 3,3 miljardilla ruplalla. Terveystieteiden lisäksi presidentti kiinnitti huomiota koulutukseen. Hänen mukaansa vuonna 2017 valtio tulisi sijoittamaan 20 miljardia ruplaa syrjäseutujen urbaaniin kehitykseen. Tällä rahalla

tulisi parantaa koulujen viihtyisyyttä ja varusteluja. Lisäksi rahaa voitaisiin käyttää alueiden asukkaiden osittain päättämiin kohteisiin.

Ympäristöasioita koskevissa osioissa presidentti peräänkuulutti saastuneiden alueiden siivoamista. Hän korosti, etteivät saasteet ja väärissä paikoissa olevat jätteet ole vain suurien kaupunkien ongelma, vaan ongelmat ovat relevantteja myös pienissä asutuskeskitymissä (Presidential Address to the Federal Assembly of the Russian Federation 2016).

2018: Yhdysvaltojen vetäytyminen ohjuskieltosopimuksesta ja Venäjän armeijan uudet asejärjestelmät

Vuoden 2018 liittokokouspuhe järjestettiin 1.3.2018 Moskovan Maneesiaukion näyttelykeskuksessa. Puheen piti Venäjän federaation presidentti Vladimir Putin. Vaikka vuosittaisten liittokokouspuheiden ajankohtaa ei ole lailla määritelty, niin on syytä huomata, että vuoden 2018 puhe on tarkasteluvälin ensimmäinen puhe, joka pidettiin vuoden lopun sijaan vuoden alkupuolella. Tästä eteenpäin liittokokouspuheet on pidetty vuoden alkupuolella. Ajankohdan muutos osaltaan selittää sitä, miksei kalenterivuoden 2017 aikana tilaisuutta järjestetty lainkaan. Puheen pääteemoja olivat muun muassa teknologinen kehitys ja aivovuodon estäminen. Presidentti luonnehti, että teknologisessa kehityksessä jälkeä jääminen on vieraan vallan miehityksen kanssa samalla tasolla oleva uhka valtion olemassaololle. Pääteemoja olivat myös perheiden toimeentulo, köyhyys, terveydenhuollon parantaminen, asuinolojen parantaminen ja paremmat mahdollisuudet asunnon ostoon. Lisäksi tavoitteena mainittiin bruttokansantuotteen nostaminen ja siihen liittyen pyrkimykset toimia globaalina logistisena solmukohtana ja Venäjän oman viennin lisääminen. Valtion osuutta yritystoiminnassa tulisi pienentää. Tärkeinä teemoina olivat myös maanpuolustuksen teemat, kuten USA:n vetäytyminen ballistisia ohjuksia vähentävästä Anti-Ballistic Missile Treatystä ja se, että USA:n ohjusjärjestelmien parantaminen on uhka Venäjän ydinasemahdille. Suuri osa puheesta yleisesti ottaen käsitteli erilaisia uusia asejärjestelmiä, jotka presidentin mukaan ovat sellaisia, joita keillään muilla ei vielä ole. Uusia asejärjestelmiä perusteltiin moneen otteeseen USA:han ja Natoon liittyvillä uhkakuvilla.

Vuoden 2018 liittokokouspuheen kokonaissanamäärä oli 13 478 sanaa. Eksplisiittisesti arktista aluetta tai siihen kuuluvia alueita käsiteltiin 270 sanalla, eli noin 2 % koko puheesta. Epäsuoremmin arktisia teemoja käsiteltiin 1176 sanalla, eli noin 9,56 % koko puheesta. Arktisille alueille relevanttia maanpuolustusta käsiteltiin 197 sanan verran, eli noin 1,46 % koko puheesta ja noin 16,75 % arktisista teemoista. Arktista taloutta käsiteltiin 305 sanalla, eli noin 2,26 % koko puheesta ja noin 25,94 % arktisista teemoista. Alueen kehittämistä ja väestöä käsiteltiin 575 sanan verran, eli noin 4,27 % koko puheesta ja noin 48,90 % arktisista aiheista. Ilmastonmuutosta ja ympäristökysymyksiä käsiteltiin 99 sanalla, eli noin 0,73 % koko puheesta ja noin 8,42 % arktisista teemoista (taulukko 11).

Taulukko 11. Vuoden 2018 viittaukset arktisiin teemoihin.

Teema	Sanamäärä	Osuus koko puheesta (%)
Maanpuolustus	197	1,46
Talous	305	2,26
Alueen kehittäminen ja väestö	575	4,27
Ilmastonmuutos ja ympäristö	99	0,73
Koko puhe	13478	100
Suorat maininnat arktisesta	270	2

Maanpuolustusta käsittelevissä osioissa presidentti kertoi, että arktisilla alueilla on aloitettu monia suuria teollisuusprojekteja, joista tulee olemaan hyötyä niin taloudelle kuin maanpuolustuksellekin. Nämä hankkeet tulevat edistämään Venäjän intressejä tällä presidentin mukaan strategisesti merkittävällä alueella. Presidentti muistutti myös, että Venäjällä on maailman paras ydinjäänmurtaajien laivasto, ja Putinin mukaan asia tulee aina niin myös olemaan. Presidentin mukaan Venäjän läsnäolo Syyriassa on todistanut Venäjän asevoimien uusien järjestelmien tehokkuuden. Viime vuosien aikana on otettu käyttöön muun muassa uusia strategisia ohjuksia, joita voidaan ampua joko maalta, laivoista tai sukellusveneistä. Viime vuosien aikana on otettu käyttöön myös kolme uutta Boreiluokan ydinsukellusvenettä, joilla on kyky ampua ballistisia ohjuksia. Presidentti kehui sillä, että uusilla ohjusjärjestelmillä voidaan ampua niin pohjois- kuin etelänavankin ylitse.

Taloutta käsittelevissä osioissa presidentti kiinnitti erityistä huomiota satamiin. Vuonna 1990 Neuvostoliiton satamien kapasiteetti oli 600 miljoonaa tonnia, kun taas 2000-luvun alussa kapasiteetti oli vain 300 miljoonaa tonnia. Presidentin mukaan viimeisen 17 vuoden aikana kapasiteetti on kuitenkin yli kolminkertaistunut ja ylittänyt jopa miljardin tonnin rajan. Putinin mukaan Koillisväylä tulee olemaan avainasemassa Venäjän arktisten ja Kaukoidän alueiden kehittämisessä. Hän spekuloi puheessaan, että vuoteen 2025 mennessä Koillisväylän kautta kulkevan rahdin määrä tulee kymmenkertaistumaan noin 80 miljoonaan tonniin. Venäjän tavoitteena on presidentin mukaan tehdä Koillisväylästä globaalisti kilpailukykyinen merireitti. Presidentti muistuttaa, että Neuvostoliiton aikana merireitti oli nykyistä tilannetta ahkerammassa käytössä, eikä presidentillä näin ollen ole mitään epäilyksiä siitä, etteikö merireittiä saataisi kehitettyä täysin uusille tasoille. Tähän liittyen Venäjän tulisi alkaa kehittää paikallisia teknologioita arktisen alueen ja arktisten mannerjalustojen hyödyntämiseksi. Alueelle tarvitaan uutta energiategollisuutta, kuljetusreittejä ja urbaaneja infrastruktuurijärjestelmiä. Nämä hankkeet tulevat presidentin mukaan myös parantamaan alueen asukkaiden elinoloja. Presidentti mainitsi samassa yhteydessä vielä eksplisiittisesti vammautuneiden ihmisten kuntouttamisen.

Alueen kehittämistä ja väestöä käsittelevissä osioissa Putin peräänkuulutti vielä elinolojen modernisoimista joka puolella Venäjää aina pienimpiä kaupunkeja ja kyliä myöden. Presidentti ehdotti kuuden vuoden ohjelmaa, jossa elinolojen modernisoimiseen käytettävän rahan määrä kaksinkertaistettaisiin. Samalla tulisi kehittää terveydenhuoltoa, koulutusta, liikennettä ja ympäristön laatua. Presidentti nosti erikseen esille syrjäseuduilla asuvat ihmiset, jotka saavat toimeentulonsa maataloudesta. Maatalouden osuus koko maan viennistä on presidentin mukaan kasvanut ja maatalouden parissa työskentelevät ihmiset näin ollen ansaitsevat asua mukavissa ja moderneissa oloissa. Nopea internet tulee olemaan presidentin lupauksen mukaan saatavilla koko Venäjällä vuoteen 2024 mennessä. Tämä tavoite tullaan saavuttamaan vetämällä valokaapelia kaikkiin mahdollisiin asutuskeskittyymiin, joissa asuu yli 250 ihmistä. Kaukaisten pohjoisten ja Kaukoidän alueiden ihmiset tulevat saamaan yhteyden internettiin venäläisten satelliittien avulla.

Presidentti painotti, että syrjäseutujen saavutettavuutta tulisi parantaa. Näin ollen Venäjä tulee kehittämään alueellisten lentokenttiensä verkostoa. Kuuden vuoden kuluessa puolet Venäjän alueista tulee olemaan yhdistettynä toisiinsa suorilla lennoilla ilman tarvetta vaihtaa lentoa Moskovassa.

Putin korosti, että toimivan terveydenhuollon lisäksi puhdas ympäristö on yhtä tärkeä. Hänen mukaansa eliniänodotetta on hyvin vaikea kasvattaa, jos miljoonat ihmiset juovat huonolaatuista vettä ja kärsivät siitä, kun suurissa teollisuuskeskuksissa, kuten Krasnoyarskin alueella sataa mustaa lunta ja erilaiset savusumut estävät ihmisiä näkemästä aurinkoa viikkoihin. Venäjä tulee presidentin mukaan perustamaan 24 uutta luonnonsuojelualuetta tai kansallispuistoa (Presidential Address to the Federal Assembly of the Russian Federation 2018).

2019: ICT-sektorin kehittäminen ja globaalit suhteet

Vuoden 2019 liittokokouspuhe pidettiin 20.2.2019 Moskovan Gostinyi dvorissa. Puheen piti Venäjän federaation presidentti Vladimir Putin. Puheen tärkeimmiksi teemoiksi nousivat syntyvyyden lisääminen ja globaalit suhteet. Lisäksi tärkeitä teemoja olivat tarve kehittää Venäjän taloutta ja etenkin tietotekniikkaa, ympäristönsuojelun kehittäminen, jätehuollon kehitys, palveluiden saavutettavuuden parantaminen ja ihmisten elintason nostaminen. Lisäksi presidentti käytti puheestaan huomattavan osan Yhdysvaltojen kritisointiin muun muassa pitkän matkan ohjusten lisäämisestä ja erilaisten sopimusten rikkomisesta. Putinin mukaan Venäjä haluaa lähentyä Kiinan ja muiden Aasian maiden kanssa ja muun muassa kirjoittaa virallisen rauhansopimuksen Japanin kanssa lopettaen maiden välisen kiistan Kuriilien saariryhmästä, joka on ollut käynnissä toisesta maailmansodasta asti.

Vuoden 2019 liittokokouspuheen kokonaissanamäärä oli 11 906 sanaa. Eksplisiitisti arktiseen alueeseen tai siihen liittyviin alueisiin liittyviä teemoja käsiteltiin puheessa 412 sanan verran, eli noin 3,46 % koko puheesta. Laajemmin ja epäsuoremmin tarkasteltuna arktiseen alueeseen liittyviä teemoja käsiteltiin yhteensä 2950 sanalla, eli noin 24,78 % koko puheesta. Arktiselle alueelle relevantista maanpuolustuksesta presidentti puhui 481 sanalla, eli noin 4,04 % koko puheesta ja noin 16,31 % arktista aluetta käsittelevistä teemoista. Arktisen alueen taloutta presidentti käsitteli puheessaan 675 sanan verran, eli noin 5,67 % koko puheesta ja noin 22,88 % arktista aluetta käsittelevistä teemoista. Alueen kehittämistä ja väestöä presidentti käsitteli 1532 sanalla, eli noin 12,87 % koko puheesta ja noin 51,93 % arktisista teemoista. Arktiseen alueeseen liittyviä ympäristökysymyksiä käsiteltiin 262 sanalla, eli noin 2,20 % koko puheesta ja noin 8,88 % arktisista teemoista (taulukko 12).

Taulukko 12. Vuoden 2019 viittaukset arktisiin teemoihin.

Teema	Sanamäärä	Osuus koko puheesta (%)
Maanpuolustus	481	4,04
Talous	675	5,67
Alueen kehittäminen ja väestö	1532	12,87
Ilmastonmuutos ja ympäristö	262	2,2
Koko puhe	11906	100
Suorat maininnat arktisesta	412	3,46

Maanpuolustusta käsittelevissä osioissa puhetta Putin vertasi maataloutta maanpuolustukseen ja kansalliseen turvallisuuteen. Hänen mukaansa syrjäisten seutujen ruokataloutta tulisi parantaa ja itsenäistää. Kansallisen ruokaturvan takaamiseksi näin voitaisiin ehkä lisätä myös vientiä globaalisti kasvavilla ruokamarkkinoilla. Presidentti iloitsi siitä, että suunnitellut puolustushankinnat olivat toteutumassa etujassa suunnitellusta, ja että Venäjän laivasto tulisi saamaan pian seitsemän uutta monikäyttöistä sukellusvenettä. Lisäksi laivasto tulee saamaan viisi uutta avomeritehtäviin soveltuvaa laivaa, joita tullaan tekemään vielä 16 kappaletta lisää vuoteen 2027 mennessä. Putin uskoo, että kansallisesti kehitetyt uudet asejärjestelmät tulevat hyödyntämään myös siviilitaloutta ympäri maata. Putin muistuttaa, että aikoinaan ydinaseohjelma poiki maalle ydinvoimat.

Arktista taloutta käsittelevissä osioissa Putin toi esille, että rakennusalan taloudellisia oloja tulisi helpottaa, jotta nämä voisivat helpommin kehittää maan pieniä kyliä ja kaupunkeja muun muassa asuinolojen, koulujen ja terveydenhuollon osalta. Lisäksi presidentti toi ilmi, että energiasektorilla tulisi noudattaa tiukempia ympäristösäännöksiä samalla, kun erilaisia nesteytettyyn maakaasuun liittyviä projekteja tulisi kehittää ja tehostaa. Tässä Putin muistutti, että Venäjä on maailman johtava maakaasun toimittaja, eikä millään muulla valtiolla ole yhtä suuria kaasuvaramoja kuin Venäjällä.

Putin tähdensi puheessaan, että infrastruktuurin aiheuttamat ongelmat ja rajoitteet talouskasvulle tulee selättää, jotta päästäisiin hyödyntämään syrjäisimpienkin seutujen taloudellista potentiaalia. Tähän liittyen presidentti kehotti myös aluehallintoja ja yrityksiä investoimaan tähän hankkeeseen liittyen käyttäen kotimaisia tuottajia. Putin mainitsi arktisen alueen eksplisiittisesti kehuessaan venäläisten varustamojen tekevän uutterasti töitä ja tulosta tuoden arktisten, antarktisten ja muiden merialueiden hyödyntämisen lähemmäs.

Alueen kehittämistä ja väestöä koskevissa asioissa presidentti painotti erilaisten kehitys-ohjelmien roolia kansallisina projekteina, joista jokaisen Venäjän alueen tulisi omalta osaltaan myös huolehtia. Näiden hankkeiden tavoitteena on edistää ihmisten ja etenkin perheiden elinoloja koko maassa.

Presidentti ehdotti puheessa, että eri alueilla alettaisiin maksaa eri suuruisia lapsilisä. Esimerkkinä mainittiin Tšuktšien autonominen piirikunta Venäjän koilliskulmassa, jossa lapsilisä voisi olla 22 000 ruplaa kuussa, kansallisen keskiarvon ollessa 11 000 ruplaa kuussa. Tähän saakka lapsilisää on maksettu vain vähätuloisille perheille, mutta Putinin mukaan Venäjän olisi ”aika ottaa seuraava askel” tässä asiassa. Lisäksi presidentti ehdotti helpotuksia kiinteistöveroon vähintään kolmilapsisille perheille. Hänen mukaansa joitain alueellisia verohelpotuksia on jo ollut, mutta hänen mukaansa tämän tulisi koskea koko maata.

Presidentti painotti puheessaan, että syrjäseutujen terveydenhuoltoa tulisi parantaa. Putinin mukaan maan terveydenhuolto on ollut kehittymässä jatkuvasti parempaan suuntaan. Tämä yleinen positiivinen kehityssuunta ei hänen mielestään ole silti riittävän hyvä niille ihmisille, jotka asuvat todella syrjäisillä seuduilla ja joutuvat näin ollen edelleen matkustamaan pitkiä matkoja päästäkseen hoitoon. Presidentin mielestä siis etenkin syrjäseutujen terveydenhuollon kehittämiseen tulisi kiinnittää erityistä huomiota. Presidentti asetti tavoitteeksi, että terveydenhuollon tulee olla saavutettavissa maan kaikissa asutetuissa osissa vuoden 2020 loppuun mennessä. Perusterveydenhuoltopalveluiden laatuun presidentti sanoi olevansa tyytyväinen suorittamiensa lääkäriasemavierailujen perusteella. Ongelma on hänen mukaansa yksinomaan saavutettavuudessa, jonka ongelmallisuus syrjäseuduilla on hänen mielestään edelleen enemmänkin sääntö kuin poikkeus. Presidentti ehdotti tuntuvia palkankorotuksia ja lisiä kokeneille lääkäreille ja sairaanhoitajille, jotka muuttaisivat töiden vuoksi syrjäisille seuduille harjoittamaan ammattiaan.

Putin otti puheessaan esille myös syrjäisten seutujen huonosti varustellut koulut. Hänen mukaansa koulujen modernisointi on hyvässä vauhdissa, mutta edelleen noin 200 000 oppilasta joutuu opiskelemaan kouluissa ilman kunnolla toimivaa lämmitystä, juoksevaa vettä tai viemärointiä. Näiden kriisialueiden koulunkäyntiolojen kehittämiseen presidentti lupasi liittovaltion budjetista tukea. Koulutuksen kehittämistä varten presidentti ehdotti syrjäseuduille ammattiaan harjoittamaan muuttaville opettajille samanlaisia

lisiä palkkoihin kuin sairaanhoitohenkilökunnalle. Opettajien bonus tulisi olemaan kertaluontoinen ja miljoonan ruplan suuruinen.

Presidentin mielestä syrjäseutujen kulttuuritoimintaa tulisi myös rahoittaa valtion budjetista. Presidentti lupasi, että presidentin apurahastosta allokoitaisiin yli 17 miljardia ruplaa erilaisiin kulttuurihankkeisiin, kuten syrjäseutujen kulttuuritalojen rakentamiseen ja kunnostamiseen. Presidentti muistutti alueiden johtajia, että alueiden tulee huolehtia siitä, että sairaanhoito- ja opetushenkilökunnan ja kulttuurialojen piirissä toimivien ihmisten palkat tulee pitää ajan tasalla inflaation kanssa. Etenkin syrjäseuduilla työskenteleville tulee taata hyvät elinolot.

Putin ilmoitti, että maan infrastruktuurin kehityshankkeita tulee kiihdyttää. Nämä hankkeet tulevat hänen mukaansa parantamaan kaukaisempien seutujen saavutettavuutta ja elinoloja. Kehityshankkeista tulevat hyötymään muun muassa Kamtshatkan aluepiiri lentokentän kehittämisen myötä ja Venäjän Kaukoitää ja Siperian alueet muun muassa Baikal-Amur rautatieyhteyden kehittämisen myötä. Tämän osion lopussa Putin vielä iloitsi siitä, että kaikkien Venäjän Kaukoidän alueiden elintason odotetaan nousevan kansallisen keskiarvon yläpuolelle taloudellisen kehityksen ja elinolojen indikaattorien perusteella. Tämä on presidentin mukaan ollut kansallinen tavoite.

Ympäristöasioita koskevassa osiossa Putin kertoi, että maahan aiotaan perustaan uusia kansallispuistoja esimerkiksi Komin ja Sahan tasavaltoihin. Lisäksi Putin mainitsi, että aiemmissa puheissa mainittujen pahasti saastuneitten alueiden osalta tilanne on jo kehittymässä parempaan suuntaan, ja että seuraavien kuuden vuoden aikana pyritään vähentämään ilmansaasteita vähintään 20 %:lla (Presidential Address to the Federal Assembly of the Russian Federation 2019).

2020: Perustuslakiuudistus ja presidentin valtakausien nollaus

Vuoden 2020 liittokokouspuhe pidettiin 15.1.2020 Moskovan Maneesiaukion näyttelykeskuksessa. Puheen piti Venäjän federaation presidentti Vladimir Putin. Puheen pääteemoina olivat maan syntyvyyden lisääminen, koulutuksen ja terveydenhuollon parantaminen. Tärkeimpänä teemana oli kuitenkin maan perustuslain uudistaminen. Puheen jälkeen pääministeri Dmitri Medvedev jätti hallituksensa eroanomuksen (YLE Uutiset 2020a). Perustuslakiuudistusta koskeva kansalaisäänestys oli tarkoitus pitää alun perin jo

22.4.2020, mutta koronaviruksen aiheuttaman pandemian vuoksi äänestys pidettiin 1.7.2020. (Keskisuomalainen 2020, PBK 2020a). Laajalti näytösluontoisena pidettyjen vaalien tulos oli, että äänestäneistä 77,92 % tukivat perustuslain muutosta. Muutosten myötä presidentti Putinin valtakausien lukumäärä nolattiin ja hän voi näin ollen olla presidenttinä vuoteen 2036 saakka. (PBK 2020b, YLE Uutiset 2020b)

Vuoden 2020 liittokokouspuheen kokonaissanamäärä oli 9248. Arktista aluetta tai siihen kuuluvia alueita ei eksplisiittisesti mainittu kertaakaan. Epäsuoremmin luokiteltuna arktista aluetta koskettavia aiheita käsiteltiin 1554 sanan verran. Arktiselle alueelle relevanttia maanpuolustusta käsiteltiin 225 sanalla, eli noin 2,43 % koko puheesta ja noin 14,48 % arktisista teemoista. Arktista taloutta käsiteltiin 295 sanalla, eli noin 3,19 % koko puheesta ja noin 19,00 % arktisista aiheista. Alueen kehittämistä ja väestöä presidentti käsitteli 1001 sanalla, joka on noin 10,82 % koko puheesta ja noin 64,41 % arktisista teemoista. Ilmastonmuutosta ja ympäristökysymyksiä käsiteltiin 33 sanalla, eli koko puheesta noin 0,36 % koko puheesta ja noin 2,12 % arktisista teemoista (taulukko 13).

Taulukko 13. Vuoden 2020 viittaukset arktisiin teemoihin.

Teema	Sanamäärä	Osuus koko puheesta (%)
Maanpuolustus	225	2,43
Talous	295	3,18
Alueen kehittäminen ja väestö	1001	10,82
Ilmastonmuutos ja ympäristö	33	0,35
Koko puhe	9248	100
Suorat maininnat arktisesta	0	0

Maanpuolustusta koskevissa osioissa presidentti korosti kansainvälisen yhteistyön merkitystä. Hän myös painotti, että ensimmäistä kertaa koskaan Venäjä ei ole takaa-ajajan asemassa ydinaseiden määrässä, ja että sen sijaan Venäjällä on sellaisia asejärjestelmiä, joita muilla valtioilla ei ole. Presidentin mukaan Venäjän ei kuitenkaan pidä jäädä lepäämään laakereilleen, vaan kehityksen on jatkuttava. Asejärjestelmien ja kansallisen turvallisuuden kehittäminen tulee hänen mukaansa edistämään ihmisten hyvinvointia kaikilla Venäjän alueilla.

Arktista taloutta käsittelevissä osioissa presidentti toi esille sen, että ihmisten tulotasot Venäjän eri alueilla vaihtelevat. Putin sanoi, että jatkossa tietyn rajan alle tienaavat ihmiset tulevat saamaan valtiolta eräänlaista toimeentulotukea, jonka suuruus tulee vaihtelevaan alueellisten hinta- ja tulotasojen mukaisesti. Liittovaltio tulee tukemaan alueita rahallisesti tarpeen mukaan tämän ohjelman toteuttamisessa, jotta venäläisten perheiden tuloja saataisiin kasvatettua. Putin muistutti alueiden johtajia myös siitä, että alueet voivat halutessaan tarjota uusille yrityksille verohelpotuksia. Näitä verohelpotuksia kuitenkin myönnetään harvoin julkisten verotulojen pienentymisen pelossa. Putin tarjosi, että liittovaltion budjetista voitaisiin korvata näitä mahdollisia verotulojen menetyksiä alueille.

Alueen kehittämistä ja väestöä koskevissa osioissa Putin korosti jälleen sitä, miten koulutusta tulisi kehittää. Pelkän lisärahoituksen lisäksi syrjäseutujen infrastruktuuria tulisi parantaa. Putin määräsi, että Venäläisissä kouluissa tulisi tarjota kaikille oppilaille ilmainen lämmin lounas 1.9.2020 mennessä niissä kouluissa, joissa tämä on teknisen toteutuksen puolesta mahdollista, ja kaikissa kouluissa viimeistään 1.9.2023. Tällaista järjestelmää ei hänen mukaansa ollut edes Neuvostoliiton aikana. Koulujen tulisi ottaa huomioon myös kasvavat opiskelijamäärät, jotka Putinin mukaan hallituksen syntyvyydenlisäyskampanjoinnin myötä saavuttavat kohta kouluiän.

Putinin mukaan yritysmailman yhteistyö on tärkeässä roolissa alueellisten yliopistojen kehittämisen kannalta. Ei pidä ajatella pelkkiä kasvavia opiskelijamääriä, vaan tulee ottaa huomioon myös koulutuksen laadullinen kehittäminen, joka ei hänen mukaansa ole mahdollista ilman yritysmailman tukea ja yhteistyötä.

Presidentin mukaan terveydenhuollon tilanne syrjäseuduilla on parantunut huomattavasti. Laadussa ja syrjäseutujen terveysasemien tarjoamien eri palveluiden määrässä on edelleen parannettavaa. Hänen mukaansa syrjäseutujen terveysasemien ei tule olla pelkkiä lähetteen hakemiseen ja reseptien uusimiseen keskittyviä laitoksia, vaan täysipainoisia sairaaloita erilaisine spesialisteineen, moderneine laitteineen ja nopeine internetyhteyksineen. Putin pyysi Yleisvenäläistä kansanrintamaa valvomaan syrjäseutujen terveydenhuollon kehittämistä. Olemassa olevien laitoksen kehittämisen lisäksi presidentti määräsi, että uusien syrjäisten lääkäriasemien rakentamiseen tullaan käyttämään 550 miljardia ruplaa, josta 90 % tulee olemaan peräisin liittovaltion budjetista. Samaan aikaan presidentti kehotti, että alueiden tulee huolehtia siitä, että uusien lääkäriasemien hoitohenkilökunnalle on saatavilla sopivia asuinkiinteistöjä.

Presidentti ehdotti myös muutoksia lääkärin koulutukseen. Hän ehdotti, että opintorahaa jaettaisiin enemmän sellaisille syrjäseuduilta tuleville lääketieteen opiskelijoille, jotka aikovat valmistuttuaan palata takaisin kotipaikkaansa harjoittamaan ammattiaan. Tämä opintorahakiintiö tulee toimimaan aluehallintojen pyyntöjen pohjalta.

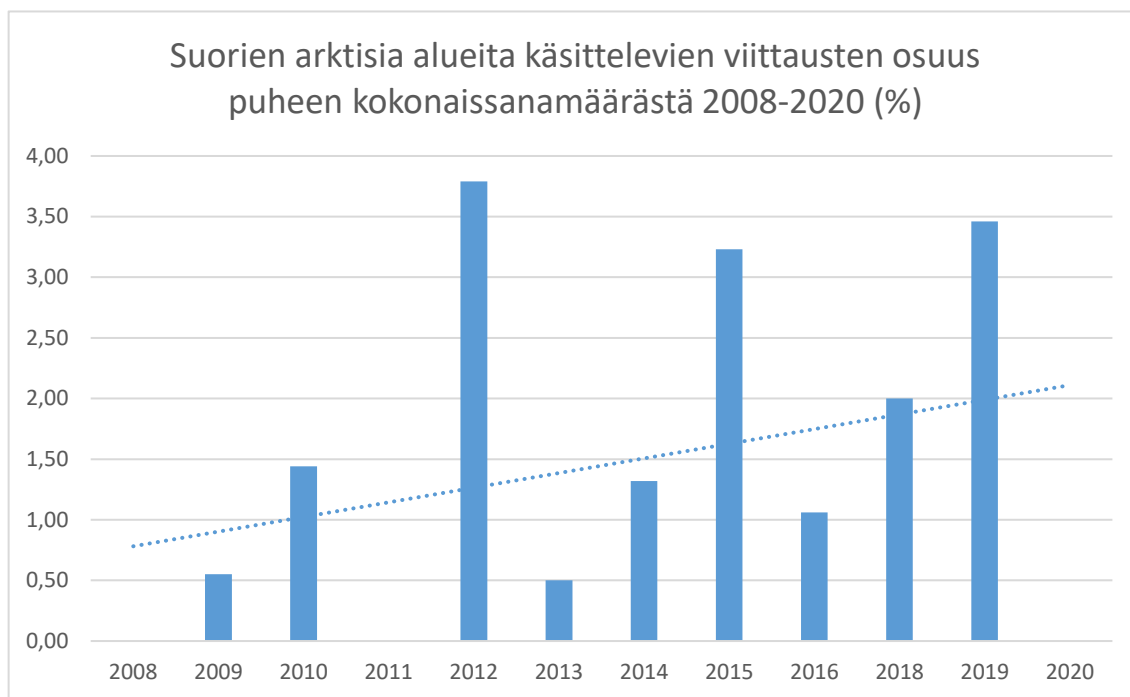
Ympäristöasioista Putin mainitsi vain, että Venäjä on valmis yhteistyöhön ulkomaalaisten tutkijoideniesten kanssa. Presidentin sanojen mukaan Venäjä jakaa yhteiset tavoitteet ilmastonmuutoksen hillitsemistä ja valtamerten puhtaana pitämisestä (Presidential Address to the Federal Assembly of the Russian Federation 2020).

Pohdinta

Arktisten alueiden rooli Venäjän geopolitiikassa ei tunnu olevan kovin merkittävä Venäjän federaation presidentin vuotuisten liittokokouspuheiden perusteella. Liittokokouspuheita tarkastellessa voidaan kuitenkin todeta myös, ettei arktinen alue ole täysin merkityksetön, koska se kuitenkin lähes joka vuosi liittokokouspuheessa eksplisiittisesti mainitaan. Ennen kaikkea arktinen alue nähdään taloudellisena hyödykkeenä ilmastonmuutoksen myötä. Erittäin suuri osa eksplisiittisesti arktista aluetta käsittelevistä viitteistä koskee nimenomaan Koillisväylää ja suunnitellusti sen mukana tuomiaan taloudellisia ja poliittisia etuja Venäjälle. Murmanskin alueesta on suunniteltu kansainvälistä logistista solmukohtaa, joka toimisi porttina Euroopan ja Koillisväylän välillä. Venäjä on myös vahvistanut asemiaan arktisella alueella protektionistisin keinoin varaamalla alueella liikennöimisen yksinomaan Venäjän lipun alla seilaaville rahtialuksille.

Suurin eksplisiittisten arktisten teemojen osuus oli vuoden 2012 puheessa, jossa osuus koko puheen sanamäärästä oli 3,79 %. Toiseksi suurin osuus oli vuonna 2019, jolloin eksplisiittisesti arktista aluetta käsittelevien teemojen osuus oli 3,46 % koko puheen sanamäärästä. Vuosina 2008, 2011 ja 2020 arktista aluetta ei mainittu eksplisiittisesti kertaakaan puheen aikana. Aineistoa analysoitaessa voidaan huomata, että suorien arktisteen alueeseen viittaavien teemojen osuus vuotuisista liittokokouspuheista on hienoisessa kasvussa. Näiden aiheiden suhteellinen osuus Venäjän federaation presidentin vuotuisista liittokokouspuheista on kuitenkin useimmiten varsin vähäinen. Tarkasteluvälin 12 puheesta eksplisiittisesti arktista aluetta käsittelevien teemojen osuus ylsi 2 %:iin neljänä

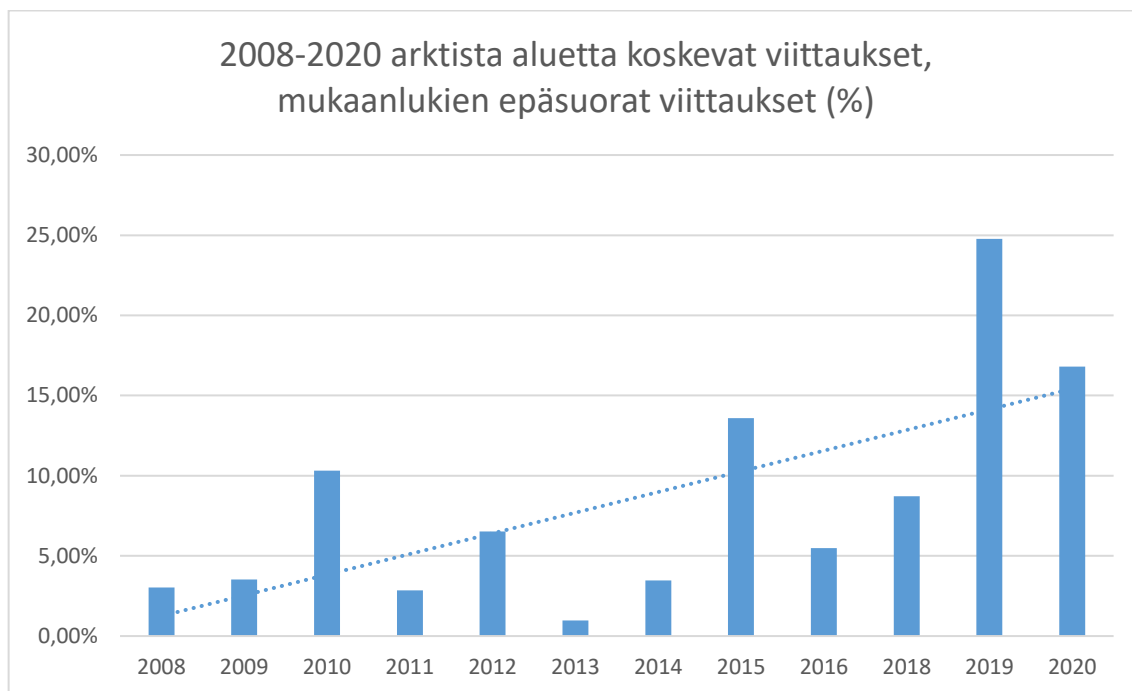
vuonna ja osuudet jäivät alle 1 % neljänä vuonna. Alkaen vuoden 2014 puheista eksplisiittisten arktisten teemojen osuus on kuitenkin ylittänyt joka puheessa 1 % osuuden. Eksplisiittisesti arktista aluetta käsittelevien puheiden osuuksien aritmeettinen keskiarvo tarkasteluvälillä on 1,45 % ja mediaani 1,19 % (kuva 6).

Kuva 6. Eksplisiittisten arktista aluetta käsittelevien viittausten osuus liittokokouspuheissa vuosittain.

Jos tarkasteluun otetaan mukaan myös epäsuorasti arktista aluetta tai siihen kuuluvia alueita käsittelevät teemat, tilanne on erilainen, Tässä tapauksessa eniten arktiseen alueeseen liittyviä teemoja käsiteltiin vuoden 2019 puheessa, jossa 24,78 % koko sanamäärästä voitiin yhdistää arktisiin alueisiin. Näin tarkasteltuna tarkasteluvälillä ei ollut yhtään sellaista vuotta, jolloin arktisia teemoja ei sivuttu mitenkään. Vuonna 2008 epäsuorien arktisten teemojen osuus koko puheesta oli 3,03 %, vuonna 2011 osuus oli 2,84 % ja vuonna 2020 osuus oli peräti 16,80 %. Pienin osuus oli vuonna 2013, jolloin arktisten teemojen osuus koko puheesta oli 0,97 %. Näin tarkasteltuna tarkasteluvälin arktisten teemojen osuuksien aritmeettinen keskiarvo oli 8,34 % ja mediaani 6,01 %. Samoin kuin pelkkiä eksplisiittisiä viittauksia tarkastellessa, voidaan epäsuoria viittauksia tarkastellessa huomata osuuksissa hienoista kasvua. Muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta kuitenkin voidaan todeta, että arktisten teemojen osuus Venäjän federaation presidentin vuotuisista liittokokouspuheista on yleensä varsin alhainen. Tarkastelluista 12 puheesta neljä ylsivät yli 10 %:n

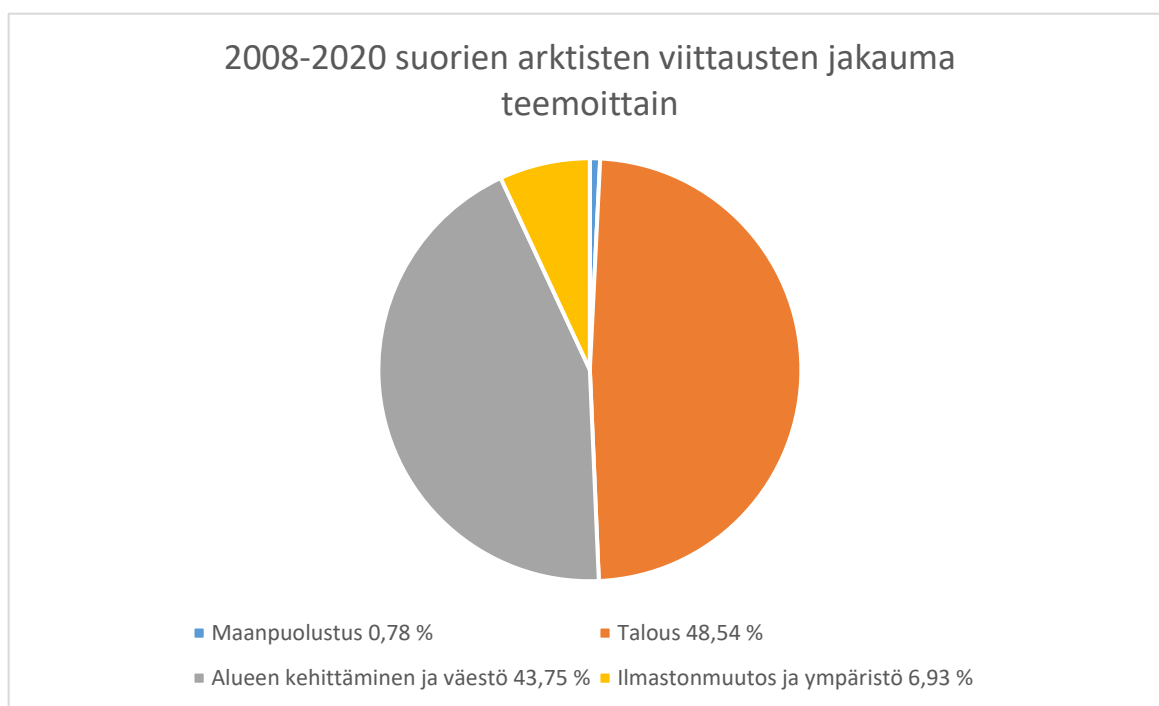
osuuksiin, kun taas viidessä puheessa arktisten teemojen osuus ei yltänyt yli 5 %:iin. Vuoden 2014 jälkeen pidetyissä puheissa voidaan huomata kuitenkin osuuksien kasvaneen, ja vuoden 2015 puheesta alkaen osuudet ovat joka vuosi yltäneet ainakin 5 %:iin (kuva 7).

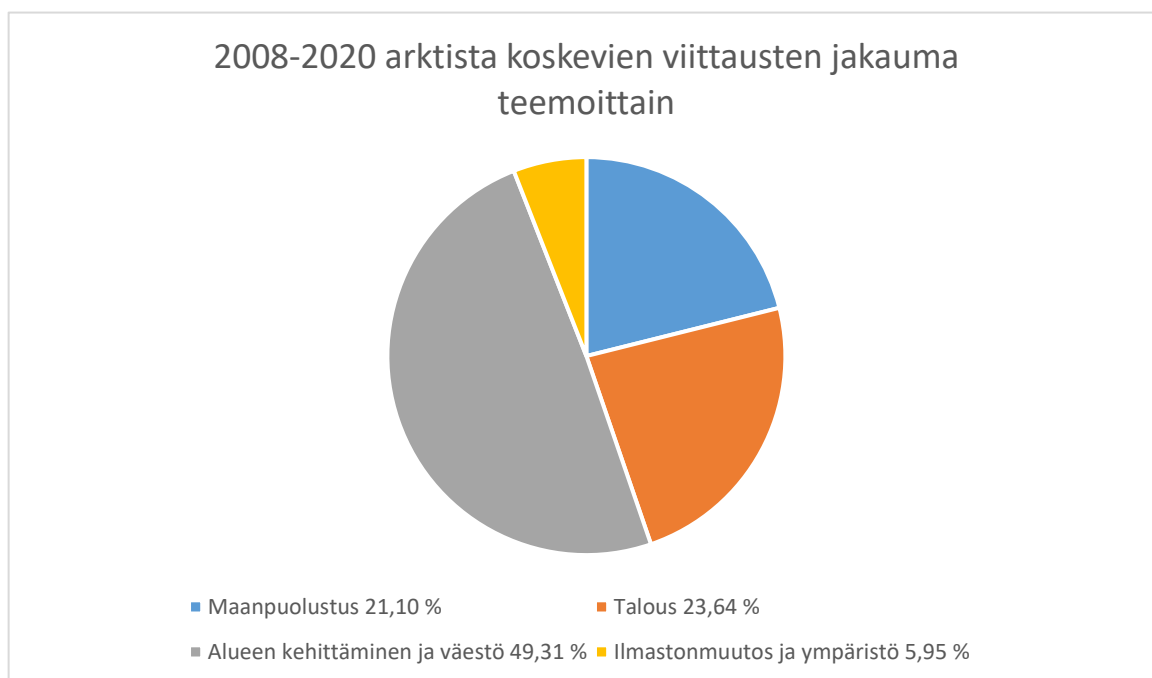
Kuva 7. Kaikkien arktiseen alueeseen liittyvien viittausten osuus liittokokouspuheista vuosittain.

Tutkielman tarkasteluvälillä ehdottomasti eniten käsitelty arktinen teema oli alueen kehitys ja väestö. Suorista viittauksista 46,98 % ja kaikista arktisista viittauksista 49,31 % käsitteli tätä aihetta. Tämä luokka pitää sisällään esimerkiksi kaiken syntyvyyteen, terveydenhuoltoon, koulutukseen ja infrastruktuurin liittyvän. Toiseksi eniten käsitelty teema oli talous. Suorista arktisista viittauksista 44,26 % ja kaikista arktisista viittauksista 23,64 % käsitteli taloutta. Merkittävin tähän luokkaan liittyvä asia oli Koillisväylä ja siihen kytköksissä olevat erilaiset rakennushankkeen, kuten Murmanskin alueen projekti arktisen logistisen solmukohtan luomiseksi. Kolmanneksi eniten käsitelty teema riippuu siitä, otetaanko huomioon vain suorat viittaukset arktiseen alueeseen, vai myös epäsuorat. Jos otetaan huomioon vain eksplisiittisesti arktista aluetta käsittelevät viittaukset, on kolmannella sijalla ilmastonmuutos ja ympäristö, jota käsiteltiin kaikista suorista viittauksista 7,88 %. Nämä viittaukset käsitelivät muun maussa arktisten alueiden luonnon suo-

jelemista ja arktisilla alueilla tapahtuneiden ympäristökatastrofien torjuntaa. Jos taas otetaan huomioon kaikki arktiset viittaukset, niin kolmannella sijalla on maanpuolustus, jota käsiteltiin kaikista arktisista viittauksista 21,10 %. Tämä pitää sisällään muun muassa erinäiset viittaukset laivaston ja sen asejärjestelmien kehittämiseen. Suoria viittauksia tarkastellessa neljännelle sijalle sen sijaan jäi maanpuolustus, jota käsiteltiin suorista viittauksista 0,89 %. Maanpuolustuksen yhteydessä arktista aluetta sivuttiin ainoastaan lyhyesti vuoden 2018 puheessa, jossa presidentti Putin puhui armeijakäyttöön rakennettavista navigointijärjestelmistä arktiselle alueelle, ja siitä, miten Venäjän silloiset uudet ohjusjärjestelmän pystyvät tarvittaessa ampumaan raketteja molempien maapallon napojen yli. Kaikki arktiset viittaukset huomioiden neljännelle sijalle sen sijaan jäi ilmastonmuutos ja ympäristöasiat, joita käsiteltiin 5,95 % kaikista arktisista viittauksista. Vaikka prosentuaalinen osuus onkin suurempi kuin pelkkiä suoria viittauksia tarkastellessa, ei tämä tema saanut presidenttien puheissa läheskään niin paljoa huomiota kuin maanpuolustukseen liittyvät asiat (kuva 8 ja kuva 9).

Kuva 8. Eksplisiittisesti arktista aluetta käsittelevien viittausta jakauma teemoittain vuosina 2008—2020.

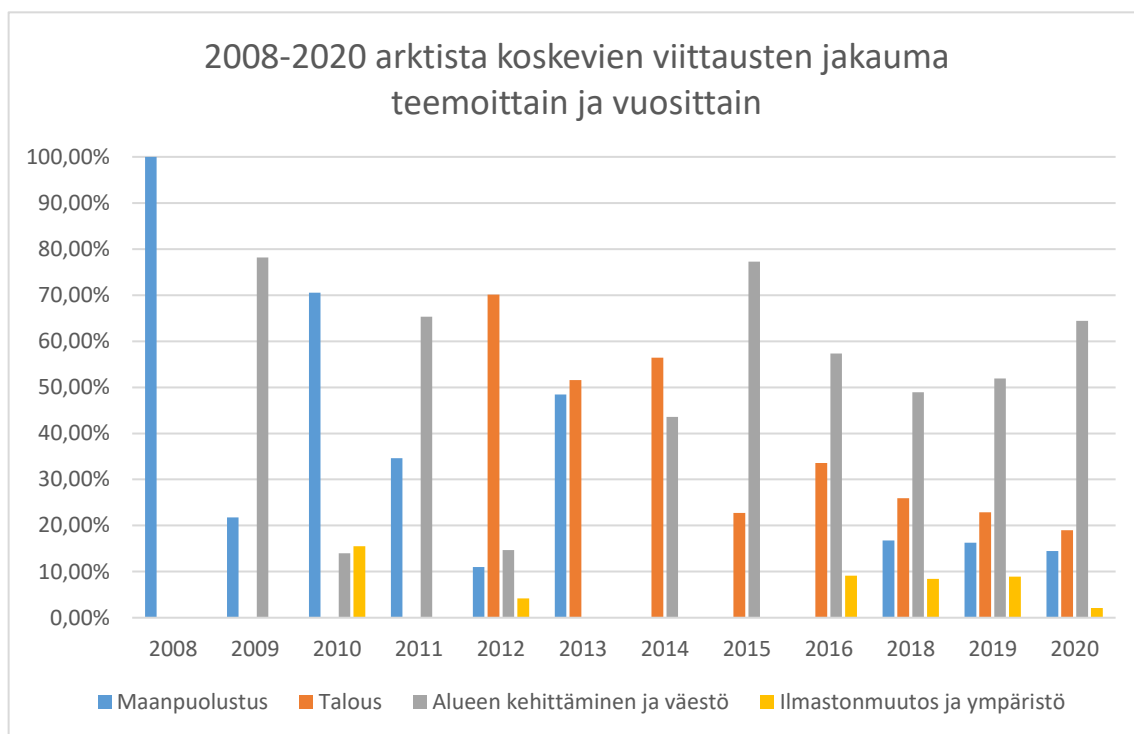

Kuva 9. Kaikkien arktiseen alueeseen liittyvien viittausten jakauma teemoittain vuosina 2008—2020.

Tarkasteluvälillä sekä eksplisiittisiä arktiseen tehtyjä viittauksia, että epäsuoria viittauksia tarkastelemalla voidaan todeta, että arktisten alueiden merkitys Venäjän federaation presidentin vuotuisissa liittokokouspuheissa on hitaasti lisääntymään päin. Epäsuoria viittauksia analysoimalla voidaan myös todeta, että liittokokouspuheissa arktisten alueiden pääpaino on siirtymässä maanpuolustuksellisista asioista taloudellisiin asioihin ja etenkin väestön hyvinvointiin liittyviin asioihin. Samalla kun alueen merkitystä taloudelle mietitään, on koettu tärkeäksi syrjäseutujen ihmisten elinolojen parantaminen ja väkimäärän lisääminen alueella. Koko tarkasteluväliä kokonaisuutena tarkastellessa voidaan kuitenkin nähdä, että kaikkiaan maanpuolustuksella on ollut suuri rooli arktisten aiheiden käsittelyssä, jos otetaan epäsuorat viittaukset lukuun. Vaikka vuosittain tarkasteltuna maanpuolustuksen rooli liittokokouspuheissa onkin pienentynyt, ovat esimerkiksi erilaiset Venäjän Pohjoisen laivaston hankinnat ja projektit olleet näkyvästi esillä mediassa. Näihin hankintoihin kuuluu muun muassa uusi arktisen alueen kattava radiopuolustusjärjestelmä, jonka Venäjä rakensi omien sanojensa mukaan puolustaakseen arktisia alueitaan Norjan Vuoreijassa sijaitsevalta vakoilututkalta. Lisäksi arktista aluetta on voimistettu uusilla laivoilla, sukellusveneillä ja ohjusjärjestelmillä (The Moscow Times 2019a, 2019b, 2019c, 2019d). Tämän lisäksi kesäkuussa 2020 arktisen alueen sotilaallisen merkityksen voidaan

katsoa lisääntyneen merkittävästi myös siksi, että presidentti Putinin päätöksellä Venäjän Pohjoisesta laivastosta tehtiin kokonaan oma sotilaspiirinsä. Päätös astuu voimaan tammikuussa 2021. (Nilsen 2020, Huhtanen 2020).

Teemoittain ja vuosittain puheita tarkastellessa kaikki arktiset viittaukset huomioiden voidaan nähdä, että tarkasteluvälin alussa maanpuolustuksen osa puheista on ollut merkittävä (kuva 10). Vuoteen 2013 saakka maanpuolustuksen osuudet eivät ole noudattaneet mitään tiettyä trendiä, vaan osuudet ovat olleet joka toinen vuosi korkeat ja joka toinen vuosi matalammat. Vuodesta 2014 alkaen voidaan kuitenkin nähdä, että maanpuolustuksen osuudet ovat vähentyneet.

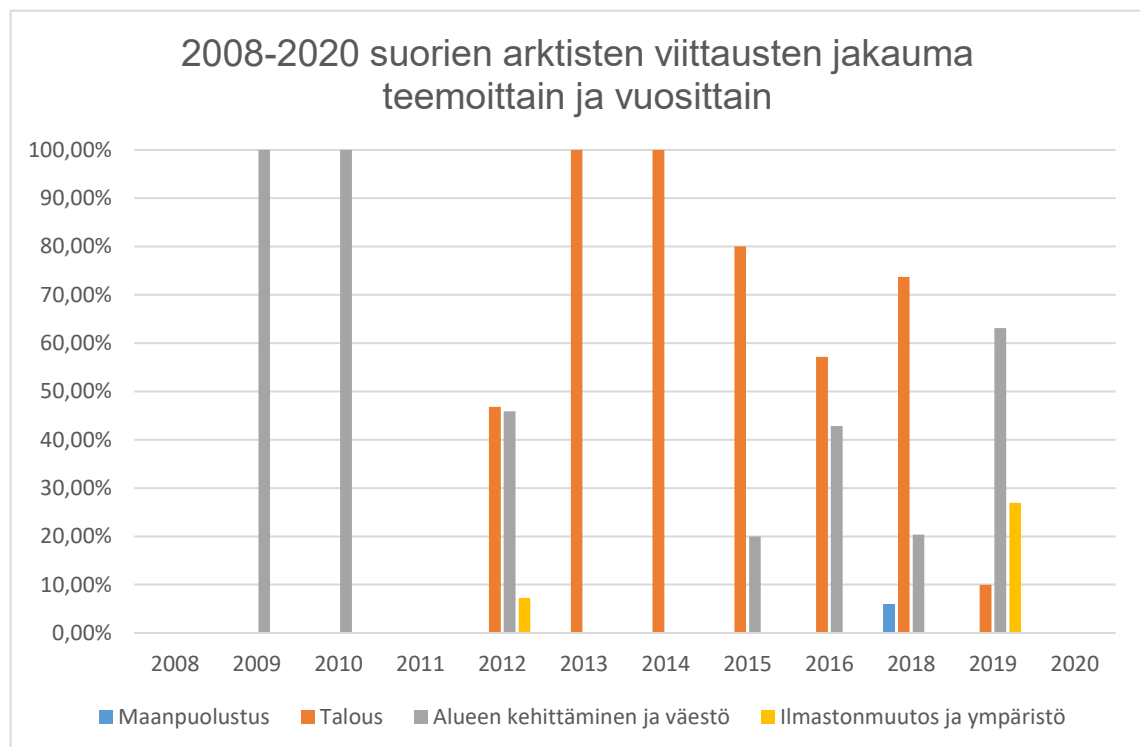

Kuva 10. Kaikkien arktista aluetta koskevien viittausten jakauma teemoittain ja vuosittain.

Aikavälillä 2014–2020 yhdessäkin puheessa maanpuolustuksen osuus ei yltänyt edes toiseksi eniten käsitellylle sijalle. Arktiseen alueeseen liittyvää taloutta ei käsitelty liittokokouspuheissa lainkaan vuosina 2008–2011. Vuodesta 2012 alkaen talouden osuus arktisista aiheista on ollut kuitenkin huomattava. 2012–2014 talous oli eniten käsitelty arktinen aihe liittokokouspuheissa, ja siitä eteenpäin talous on säilyttänyt toisen sijansa aiheissa tarkasteluvälin loppuun. Alueen kehittäminen ja väestö on ollut voimakkaasti esillä oleva arktinen aihe melkein koko tarkasteluvälin ajan. Aihetta ei sivuttu lainkaan vuosien

2008 ja 2013 liittokokouspuheissa, mutta näiden ohessa vuotta 2010 lukuun ottamatta alueen kehittäminen ja väestö on ollut eniten tai toiseksi eniten käsitelty arktinen aihe. Vuoteen 2015 saakka se oli vuosia 2008, 2010 ja 2013 lukuun ottamatta toiseksi eniten käsitelty arktinen aihe. Näistä vuosina 2008 ja 2013 aihetta ei käsitelty lainkaan ja vuonna 2010 ilmastonmuutosta ja ympäristöä käsiteltiin enemmän. Kuitenkin vuodesta 2015 alkaen alueen kehittäminen ja väestö on ollut eniten käsitelty aihe tarkasteluvälin loppuun saakka. Ilmastonmuutos ja ympäristö on ollut hyvin vähän käsitelty aihe. Puolessa tarkasteluvälin 12 puheesta ilmastonmuutosta ja ympäristö ei käsitelty lainkaan. Vuotta 2010 lukuun ottamatta aiheen osuus on jäänyt aina alle 10 %:iin arktisista aiheista. Vuosi 2014 nousee esille merkittävänä käänneentekijänä, josta alkaen maanpuolustuksen osuus arktisista alueista väheni merkittävästi ja arktisten alueiden pääpaino siirtyi enemmän alueen kehittämisen ja talouden suutaan.

Jakaumat ovat merkittävästi erilaiset, jos otetaan huomioon vain eksplisiittisesti arktista aluetta koskevat viittaukset. Silloin joudutaan toteamaan, että kolmena vuotena tarkasteluvälillä arktisia aiheita ei ole käsitelty lainkaan. Neljänä vuotena arktista on käsitelty vain yksipuolisesti (kuva 11).

Kuva 11. Eksplisiittisesti arktista aluetta käsittelevien viittausten jakauma teemoittain ja vuosittain

Vuosina 2009 ja 2010 eksplisiittisesti arktista aluetta käsittelevät viittaukset koskivat pelkästään alueen kehittämistä ja väestöä. Vuosina 2013 ja 2014 ainoana aiheena sen sijaan oli talous. Eksplisiittisten viittausten osalta tarkasteluvälin puheista on vaikea tehdä kovin kattavia johtopäätöksiä. Tarkasteluvälillä voidaan kuitenkin nähdä, että eksplisiittisesti arktista koskevien teemojen kirjo on monipuolistunut tarkasteluvälin loppua kohden. Tarkasteluvälin liittokokouspuheille ominaista vaikuttaa kuitenkin olevan myös se, että paria vuotta lukuun ottamatta eksplisiittisiä arktisia viittauksia dominoi aina yksi aihe muiden jäädessä huomattavasti vähemmälle huomiolle. Vuosina 2012 ja 2016 ero eniten käsitellyn talouden ja toiseksi eniten käsiteltyjen alueen kehittämiseen ja väestöön liittyvien teemojen välillä oli pienempi, kun taas muina vuosina ero on ollut useita kymmeniä prosenttiyksiköitä.

Kuten Ó Tuathail (1996) on todennut, voidaan geopolitiikka nähdä suurvalloille hyödyllisenä fiktiona. Vuotuisissa liittokokouspuheissaan Venäjän presidentti hyvin usein korostaa valtionsa merkitystä maailmanjärjestyksessä. Etenkin maanpuolustusta koskevat osiot puheista maalaavat kuvaa erittäin iskukykyisestä ja modernista Venäjästä, jonka sotilaalliselle mahdollille ei löydy vertaistaan. Venäjän liittokokouspuheissa verrataan varsin usein nykyistä Venäjää ja entistä Neuvostoliittoa. Tällaisia vertauksia tehdään esimerkiksi nykyisten Venäjän alueella sijaitsevien satamien ja telakoiden kapasiteeteissa verrattuna siihen, millainen paljon suuremman Neuvostoliiton kapasiteetti aikoinaan oli. Näin saadaan omalta osaltaan myytyä ainakin omille kansalaisille sitä ajatusta, että Venäjä on edelleen entisen Neuvostoliiton veroinen suurvalta. Arktisesta alueesta sen sijaan puheissa maalataan mahtipontista kuvaa Venäjän talouden ja vaikutusvallan veturina Koillisväylän kehittyessä ja Venäjän voidessa hallinnoilla tällä väylällä liikkuvaa rahtia. Näin siitäkin huolimatta, ettei vielä voida mitenkään varmistua siitä, että tuleeko Koillisväylä korvaamaan jo olemassa olevia rahtireittejä. Esimerkiksi vuonna 2019 laivayhtiö Maersk oli sitä mieltä, ettei väylällä olisi suurta kaupallista potentiaalia, eikä se tule korvaamaan muita jo olemassa olevia merireittejä rahdin merikuljetuksissa (Jauhiainen 2019). Koillisväylän avautumista ja sen kiihkeää odottamista voidaan tietenkin ajatella myös Harlen ja Moision (2003) sekä Tuomen (1995) ajatusten mukaisesti siitä näkökulmasta, että globaalien kuljetusten sijaan tämä pohjoisen tulevaisuudessa mahdollisesti ympärivuotiseenkin käyttöön soveltuva merireitti nähdään Venäjän johdossa nimenomaan mahdollisuutena

avata omaa talousmaantieteellistä potentiaaliaan. Venäjällä on arktisilla alueilla kaasu- kenttiä ja kaivoksia, joiden tuotteet ovat tällä hetkellä Venäjän sisälläkin vaikeiden kul- kuyhteyksien päässä.

Vuonna 2019 uutisoitiin siitä, että Moskovan kaupunginoikeus päätti lakkauttaa Venäjällä toimineen arktisten alkuperäiskansojen ihmisoikeuksia puolustavan organisa- tion. Lakkauttamisen syyksi viranomaiset mainitsivat ongelmat organisaation byrokratian hoitamisessa. Järjestön edustaja kuitenkin epäili todelliseksi syyksi halun päästä eroon alueen alkuperäiskansojen oikeuksien puolustajista Venäjän arktisten taloudellisten pyr- kimysten nimissä (Saijets & Wesslin 2019, The Moscow Times 2019e).

Vuonna 2019 Venäjän puolustusministeriö ilmoitti löytäneensä todisteita siitä, että entistä suuremmat osat arktista mannerjalustaa luonnonvaroineen kuuluisi Venäjälle. YK:n alainen CLCS (*Commission on the Limits of the Continental Shelf*) ei ole ollut aiem- min myötämielinen Venäjän arktista mannerjalustaa koskeville vaatimuksille, mutta Ve- näjän puolustusministeriön esittämä tieteelliseksi luonnehdittu todistusaineisto on ainakin Venäjän puolustusministeriön itsensä mukaan alkanut muuttaa kantoja CLCS:ssä. Venäjä on vaatinut alueita itselleen jo pitkään. Vuonna 2007 venäläinen pienoissukellusvene kävi jopa pystyttämässä Venäjän lipun meren pohjaan lähelle pohjoisnapaa. (Staalesen 2019, Servunts 2019, Би-Попт 2019). Lieneekin vain ajan kysymys, milloin Doddsin ja Hem- mingsin (2018) mainitsema napa-alueiden luonnonvarojen hyödyntäminen alkaa. Toinen kysymys tähän liittyen tulee olemaan, että tullaanko näiden luonnonvarojen hyödyntämi- sen ympärillä näkemään kansainvälistä yhteistyötä, vai tulevatko ne olemaan esimerkiksi Venäjän yksinoikeus. Venäjän presidentin liittokokouspuheissa ei tarkasteluvälin aikana mainittu kertaakaan arktista yhteistyötä. Laveammin erilaisia kansainvälisistä yhteistyö- kuvioita sivuttiin muutamissa puheissa, mutta nämä olivat lähinnä taloudellisia yhteistyö- projekteja Aasian maiden kanssa. Esimerkiksi Barentsin euroarktista aluetta Venäjän pre- sidentit eivät maininneet kertaakaan, vaikka tähän yhteistyöalueeseen kuuluukin suuria alueita Venäjästä. Venäjän voidaan katsoa pyrkivän vaikuttamaan arktisen alueen regio- nalismiin aluevaatimuksillaan ja sillä, miten Venäjä on rajoittanut ulkomaisten alusten kulkemista Koillisväylällä. Tästä herää kysymys, että pyrkiikö Venäjä pystyttämään uusia kovia rajoja alueelle, jossa rajat ovat olleet tähän saakka häilyviä.

Vuonna 2020 Venäjän on alkanut etsiä reittiä valokuitukaapelille, joka yhdistäisi Aasian ja Euroopan. Kaapelin on määrä kulkea Jäämeren pohjassa pohjoista merireittiä mukailen (Kosola 2020).

Harle ja Moision (2003) esittivät ajatuksen geopolitiikan yhteydestä identiteettipoliittikkaan, jossa toiseuttamisen kautta luodaan ja vahvistetaan kansallista identiteettiä. Vuotuisissa liittokokouspuheissa toiseuttamista esiintyy hyvin paljon. Puheissa luodaan uhkakuvia, joiden on määrä yhdistää Venäjän kansaa. Sotilaallisia uhkia Venäjälle ovat eritoten Yhdysvallat ja puolustusliitto Nato, joiden toimet Venäjän johdon mukaan pakottavat Venäjän uusimaan ja kehittämään armeijaansa jatkuvasti mukaan lukien arktisilla alueilla toimivaa Pohjoista laivastoa. Taloudellisissa uhkakuvissa sen sijaan Venäjää vastassa on usein Euroopan unioni, tai vain määrittelemätön ”länsi”. Nykyisten sotilaallisten uhkakuvien maalaamisen lisäksi kansallista yhtenäisyyttä on pyritty korostamaan kaivelemalla menneitä hyvin näyttävin menoin. Toisen maailmansodan päättymistä juhlivasta voiton päivästä on tullut mahdollisesti Venäjän vuoden tärkein juhlapäivä heti uuden vuoden jälkeen. Toisen maailmansodan muistelussa, Neuvostoliiton sekä Venäjän uhriuttamisesta ja sen kautta tapahtuvasta toiseuttamisesta Suomikin on joutunut viime aikoina tietynlaiseksi sijaiskärsijäksi. Venäjällä Karjalan tasavallassa on alettu uudelleen tutkia Karhumäen lähellä sijaitsevia Sandarmohin joukkohautoja, jonne haudatuista ihmisistä Venäjän valtion virallisten viimeisimpien tutkimustietojen mukaan aiemmin uskottua huomattavasti suurempi osa olisikin jatkosodan aikana Suomen joukkojen teloittamia neuvostovankeja, eikä Stalinin vainojen uhreja. Vuoden 2020 aikana Karjalan tasavaltaan alettiin pystyttää lisäksi lapsille suunnattua teemapuistoa, jossa esitellään suomalaisten sodanaikaisten keskitysleirien kauheuksia etenkin koululaisille osana isänmaallista kasvatusta. Hanke on saanut osan rahoituksestaan Venäjän presidentin säätiöltä (Mikkonen 2020).

Kaikkiaan liittokokouspuheissa voidaan huomata, että väestökatoa pidetään Venäjällä suurena ongelmana. Suurimmassa osassa puheista käsiteltiin paljon sitä, miten Venäjän syntyvyyttä saataisiin lisättyä. Jossain määrin tilastoja katsoessa voidaan todeta Venäjän tässä tavoitteessa myös onnistuneen. Syntyvyys on lisääntynyt ainakin 1990-luvun pohjalukemista, vaikka Neuvostoliiton viimeisten vuosien hedelmällisyyslukuun on edelleen pitkä matka (The World Bank 2018). Samalla voidaan kuitenkin huomata, että

perustuslain muutokset vuonna 2020 eivät varmaan ainakaan edistä Venäjältä ulos suuntautuneen aivovuodon suuntautumista takaisin Venäjälle, koska kaksoiskansalaisten ja oleskelulupien haltijoiden pääsyä korkeisiin tehtäviin, esimerkiksi tuomareiksi, rajoitettiin (Настоящее Время 2020).

Ilmastonmuutos ja ympäristö jäivät liittokokouspuheissa sekä arktiseen alueeseen liittyen, että yleiselläkin tasolla hyvin vähälle huomiolle. Suomalaista ja EU-alueella käytävään julkiseen keskusteluun verrattuna huomio ympäristöasioihin oli silmiinpistävän vähäinen. Venäjällä on kuitenkin aikojen saatossa perustettu arktisille alueille erilaisia rannikkojen ja merien luonnonsuojelualueita (kuva 12) (Spiridonov & Mokievsky 2004).

Kuva 12. Venäjän rannikkojen ja merien luonnonsuojelualueet. Lähde: Spiridonov & Mokievsky 2004.

Venäjän arktisilla alueilla on kuitenkin tapahtunut pahoja ympäristökatastrofeja. Kesäkuussa 2020 esimerkiksi ilmeni, että Norilskin kaupungin lähellä sijaitsevan Norilsk Nickel -kaivosyhtiön voimalaitoksen yhteydessä oleva dieselsäiliö oli rikkoutunut. Tapahtuneen seurauksena arviolta 15 000 tonnia dieseliä päätyi lähellä virtaavaan Ambar-nayajokeen ja 6000 tonnia maaperään. Kyseessä oli tähän mennessä pahin tietoon tullut polttoainevuoto Venäjän arktisilla alueilla. Tuolloin presidentti Putin vaati kovasanaisesti, että kaivosyhtiö tulee maksamaan alueen siivoamisen kokonaisuudessaan (Antonova 2020a, 2020b; The Moscow Times 2020a, Hakala & Timonen 2020, Vaarakallio 2020). Onnettomuuden syyksi ilmeni myöhemmin ilmastonmuutoksen aiheuttama ikiroudan sulaminen ja siitä aiheutuneet maan liikkeet. Tästä syystä Venäjän valtakunnansyyttäjä määräsi kaikki ikirouta-alueilla olevat mahdollisesti vaaralliset rakennukset tarkastettaviksi (The Moscow Times 2020b). Myöhemmin Venäjän turvallisuusneuvoston pääsihteeri Nikolai Patrushev maalasi ulkoisia uhkakuvia siitä, miten Nato ja länsimaat yrittävät hyväksikäyttää tapahtunutta omien etujensa ajamiseksi. Hänen mukaansa erityisesti Nato ja Yhdysvallat pyrkivät kaikin mahdollisin keinoin horjuttamaan Venäjän valtiollista vakautta muun muassa vaikuttamalla mielipiteisiin Venäjän johdon kyvystä selviytyä tämän kaltaisista onnettomuuksista (Аргументы и факты 2020, Staalesen 2020). Vuoden 2021 puheessa arktisten alueiden ympäristökysymykset saattavat olla esillä enemmänkin, sillä samalla kaivosyhtiöllä tapahtui myöhemmin kesällä 2020 vielä toinenkin polttoainevuoto, yksi jätevesivuoto ja kaatopaikkapalo (Nurminen 2020). Positiivisempina vuoden 2020 arktisina ympäristöaisoina voidaan kuitenkin nostaa esille se, että Venäjä suunnittelee vihdoinkin Barentsinmereen ja Karanmereen uponneiden tai upotettujen ydinjätteiden siivoamista. Siivottavat kohteet ovat muun muassa ydinsukellusveneiden hylkyjä ja ydinjäänmurtajien käytöstä poistettuja reaktoreita (MTV Uutiset 2020).

Yhteenvetona todettakoon, että arktisen alueen merkitys Venäjän geopolitiikassa liittokokouspuheita tarkastellessa on vähäinen. Vuoden 2020 liittokokouspuheessa arktista aluetta ei mainittu eksplisiittisesti kertaakaan. Yleisesti ottaen viittausten määrässä voidaan kuitenkin nähdä hitaasti kasvava trendi. Täytyy pitää myös mielessä se, että joi-nain vuosina arktiseen alueeseen liittyviä teemoja on käsitelty runsaastikin. Johtopäätöksiä tehdessä tulee myös ottaa huomioon se, että ajatus siitä, millainen osuus puheista voidaan katsoa suureksi ja mikä pieneksi osuudeksi, on hyvin tulkinnanvarainen. Omalta

osaltaan voidaan pitää merkittävänä jo sitä, että suurimassa osassa tarkasteluvälin puheista ylipäätään mainitaan arktinen alue. Tarkasteluvälillä arktisissa teemoissa nähdään siirtymä maanpuolustuksen ylivallasta alueen kehittämiseen ja talouteen. Liittokokouspuheissa erityisesti Koillisväylään liittyvät asiat ovat olleet runsaammin esillä vuoden 2014 jälkeen.

Venäjän presidentin vuotuiset liittokokouspuheet ovat merkittävä tapahtuma, jossa vedetään suuntaviivoja Venäjän poliittiselle päätöksenteolle. Tästä huolimatta, tai ehkä juuri tästä syystä, liittokokouspuheiden analysoinnista ei voida välttämättä vetää konkreettisia johtopäätöksiä jonkin tietyn Venäjän alueen asemasta Venäjän geopolitiikassa, koska usein puheiden teemat ovat hyvin suuripiirteisiä. Mediaa seuraamalla voidaan kuitenkin vetää tiettyjä johtopäätöksiä siitä, että Venäjä todellakin panostaa arktiseen alueeseen monin eri tavoin. Tietyllä tavalla tässä tutkimuksessa käytetty aineisto, jossa jonkin asian mainitsematta jättäminenkin voidaan nähdä omalla tavallaan merkityksellisenä, tuo omat haasteensa etenkin takautuvasti tehtävälle sisällönanalyysille, koska näiden sanomatta jätettyjen aiheiden tunnistaminen vaatisi laajaa tietoutta kunkin vuoden mahdollisesti merkittävistä tapahtumista. Jälkikäteen ajateltuna olisi voinut olla järkevää yhdistää nykyiseen tutkimusaineistoon esimerkiksi asiantuntijahaastatteluja. Ajan ja resurssien rajallisuuden vuoksi en kuitenkaan moiseen ryhtynyt. Tässä tutkielmassa käytetylle aineiston ja tutkimusmetodin yhdistelmälle on vaikea keksiä jatkotutkimuksia. Tutkimuskohteena arktinen alue kuitenkin tarjoaa monenlaisia mahdollisuuksia tutkimukselle. Tällaisia tutkimusaiheita voisi olla esimerkiksi se, miten alueen lisääntyvä sotilaallinen ja taloudellinen toiminta vaikuttavat alueen alkuperäiskansoihin ja miten näiden alkuperäiskansojen edustajat saavat äänensä kuuluviin.

Lähteet

- ADHR (2004). Arctic Human Development Report 2004. 242 s. Stefansson Arctic Institute, Akuyeri. <<https://oaarchive.arctic-council.org/handle/11374/51>>
- Address to the Federal Assembly of the Russian Federation (2008). <<http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/messages/1968>>. Avattu 9.5.2020.
- Address to the Federal Assembly of the Russian Federation (2011). <<http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/messages/14088>>. Avattu 15.5.2020.
- Address to the Federal Assembly of the Russian Federation (2012). <<http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/messages/17118>>. Avattu 15.5.2020.
- Agnew, J. (1998). *Geopolitics: re-visioning world politics*. Routledge, Lontoo.
- AMAP (2003). AMAP Assessment 2002: Human Health in the Arctic. Arctic Monitoring and Assessment Programme (AMAP). 137 s. Oslo. <<https://oaarchive.arctic-council.org/handle/11374/710>>
- Ambrosio, T. & G. Vandrovec (2013). Mapping the geopolitics of the Russian Federation: The Federal Assembly addresses of Putin and Medvedev. *Geopolitics* 18. 435–466.
- The Antarctic Treaty. Secretariat of the Antarctic Treaty. <<https://www.ats.aq/e/ats.htm>>. Avattu 25.6.2019.
- Antonova M. (2020a). Russia Struggles to Clean Up Arctic River Fuel Spill. *The Moscow Times*. <<https://www.themoscowtimes.com/2020/06/04/russia-struggles-to-clean-up-arctic-river-fuel-spill-a70480>>. Avattu 21.11.2020.
- Antonova M. (2020b). Putin Tells Metals Giant to Pay for Full Cleanup After Arctic Spill. *The Moscow Times*. <<https://www.themoscowtimes.com/2020/06/05/putin-tells-metals-giant-to-pay-for-full-cleanup-after-arctic-spill-a70493>>. Avattu 21.11.2020.
- Arctic Council. <<https://arctic-council.org/index.php/en/>>. Avattu 10.4.2019.
- Aula, M. (2019). Huippukokous Rovaniemellä päättyi dramaattisesti: Yhteistä loppujulistusta ei tule. YLE 7.5.2019. <<https://yle.fi/uutiset/3-10769955>>
- Bender, J. (2015a). Russia Is Constructing an Arctic Stronghold 30 Miles from The Finnish Border. *Business Insider*. <https://www.businessinsider.com/russian-arctic-base-miles-from-finnish-border-2015-1>. Avattu 19.10.2020.
- Bender, J. (2015b). Russia's Arctic pivot is a massive military undertaking. *Business Insider*. <<https://www.businessinsider.com/russias-arctic-pivot-is-a-massive-military-undertaking-2015-3>>. Avattu 19.10.2020.
- Chi, M. (1997). Quantifying qualitative analyses of verbal data: A practical Guide. *The Journal of the Learning Sciences*, 6 (3). 271-313.
- Colton, T. J. & C. Skach (2005). The Russian predicament. *Journal of Democracy* 16: 3. 113–126.
- The common solutions explored (n.d.). The Arctic Council. <<https://arctic-council.org/index.php/en/our-work2/8-news-and-events/517-common-solutions-explored>>. Avattu 2.5.2019.
- The Constitution of the Russian Federation. <<http://constitution.ru/en/10003000-05.htm>>. Avattu 26.4.2019.

- Dalby, S. (2008). Imperialism, domination, culture: The continued relevance of critical geopolitics. *Geopolitics* 13. 413–436.
- Dittmer, J. & K. Dodds (2008). Popular geopolitics past and future: Fandom, identities and audiences. *Geopolitics* 13. 437–457.
- Dodds, K. & A. D. Hemmings (2018). Arctic and Antarctic regionalisms. *Teoksessa Paasi A., J. Harrison & M. Jones (toim.): Handbook on the Geographies of Regions and Territories*. 489–503. Edward Elgar Publishing, Cheltenham, UK; Northampton, MA, USA.
- Exner-Pirot, H. (2013). What is the Arctic a case of? The Arctic as a regional environmental security complex and the implications for policy. *The Polar Journal*, 3:1, 120 – 135.
- Galeotti, M. (2014). Russia Is Using Extortion in the Arctic. *The Moscow Times*. <https://www.themoscowtimes.com/2014/12/02/russia-is-using-extortion-in-the-arctic-a41914>. Avattu 19.10.2020.
- Granö, O. (1999). Yhteistyökeskus Turun ja Tarton yliopistoille. *Turun Sanomat* 18.3.1999.
- Hakala T. & V. Timonen (2020). WWF:n venäläinen asiantuntija: Siperiassa tapahtunut Venäjän modernin historian toiseksi suurin öljyvuoto, Putin julisti hätätilan. *Helsingin Sanomat*. <<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000006529877.html>>. Avattu 21.11.2020.
- Harle, V. & S. Moisio (2000). *Missä on Suomi? Kansallisen identiteettipolitiikan historia ja geopolitiikka*. 304 s. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.
- Harle, V. & S. Moisio (toim.) (2003). *Muuttuva geopolitiikka*. 222 s. Gaudeamus, Helsinki.
- Horensma, P. (1991). *The Soviet Arctic*. 228 s. Routledge, Lontoo.
- Huhtanen, J. (2020). Venäjän ilmoitus lopetti spekulatiot Suomen naapurissa olevasta voimaryhmästä – ”Tämä on ihan selvä tonttien jako”. *Helsingin Sanomat*. <<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000006537950.html>> Avattu 22.11.2020.
- Humpert, M. (2018). Traffic on Northern Sea Route doubles as Russia aims to reduce ice-class requirements. *Arctic Today* 26.11.2018 <<https://www.arctictoday.com/traffic-northern-sea-route-doubles-russia-aims-reduce-ice-class-requirements/>>
- Ihatsu, K. (2017). Arktinen reitti aukesi kauppa-aluksille. *Kaleva* 26.8.2017.
- International Maritime Organization, IMO (2020). *Shipping in Polar Waters* <<http://www.imo.org/en/MediaCentre/HotTopics/polar/Pages/default.aspx>>. Avattu 26.7.2020.
- Jauhainen, I. (2019) Maailman suurin konttilaivayhtiö tyrmää Koillisväylän – Vesterbackan Finest Bay jatkaa Jäämeren radan kehitystä. *Talouselämä*. <<https://www.talouselama.fi/uutiset/maailman-suurin-konttilaivayhtio-tyrmaa-koillisvaylan-vesterbackan-finest-bay-jatkaa-jaameren-radan-kehitysta/1e7bfc04-8410-4d1e-bcfd-1c326f3574da>> Avattu 20.11.2020.
- Keskisuomalainen (2020). *Koronan lykkäämä Venäjän perustuslakiaänestys yritetään järjestää kuukauden kuluttua*. <https://www.ksml.fi/ulkomaat/Koronan-lykk%C3%A4%C3%A4m%C3%A4-Ven%C3%A4j%C3%A4n-perustuslaki%C3%A4%C3%A4nestys-yritet%C3%A4%C3%A4n-j%C3%A4rjest%C3%A4-kuukauden-kuluttua/1562795>. Avattu 3.7.2020.

- Konsulaatti Murmansk (2019). Twitter-tili @KonsulaattiMurmansk. <https://twitter.com/KonsulaattiMurm/status/1060503502923972609>. Avattu 4.5.2019.
- Kosola, L. (2020). Venäläinen laiva etsii Jäämereltä reittiä kaapelille, joka yhdistäisi mantereita historiallisesti pohjoisen kautta. *YLE Uutiset*. <https://yle.fi/uutiset/3-11519547?fbclid=IwAR2jDZ3s1xrOx8E5U_bb_h8uRafqOIhS8DkI25pTei2YcI3Bs0X6KIYjc>. Avattu 22.11.2020.
- Kuikka, J. (2019). ”Nyt niitä kiistoja tuli kertarysäyksellä”. *Kaleva* 7.5.2019.
- Lehti, M. (2003). Geopoliittisen mielikuvituksen tutkimus: tilan ja ajan hallinnan politiikka. Teoksessa Harle, V. & S. Moisio (toim.). *Muuttuva geopoliittikka*. 110–130 s.
- Leisti T. (2015). *YLE Uutiset*. Sallassa iloitaan Venäjän Alakurtin sotilastukikohdan paluusta. <https://yle.fi/uutiset/3-7769432>. Avattu 19.10.2020.
- Mackinder, H. J. (1904). The geographical pivot of history. *The Geographical Journal*: 170/4, p 298–321.
- Mackinder, H. J. (1919). *Democratic ideals and reality: A study in the politics of reconstruction*. 272 s. Constable and Company Ltd. Lontoo.
- Mahan, A.T. (1894). *The Influence of Sea Power Upon History 1660–1783*. 7. p. Little, Brown and Company, Boston.
- Mauno, P. (2019a). Sopimus mustasta hiilestä jää tekemättä. *Kaleva* 4.5.2019.
- Mauno, P. (2019b). Pompeo ulotti kamppailun arktiselle alueelle. *Kaleva* 7.5.2019.
- Mikkonen, E. (2020). Kirjeenvaihtajan analyysi: Suomi saa osansa, kun Venäjä tulkitsee historiaa omiin tarkoituksiinsa. *YLE Uutiset*. <<https://yle.fi/uutiset/3-11656347>>. Avattu 20.11.2020.
- Moisio, S. (1998). *Kriittinen geopoliittikka ja alueelliset uskomusjärjestelmät: uhkakuvatutkimuksen teoriaa empiirisin esimerkein*. 102 s. Painosalama, Turku.
- The Moscow Times (2019a). Russia’s New Arctic Missile Knocks out Targets in Massive Test Launch. *The Moscow Times*. <<https://www.themoscowtimes.com/2019/06/15/russias-new-arctic-missile-knocks-out-targets-in-massive-test-launch-a66016>>. Avattu 22.11.2020.
- The Moscow Times (2019b). Russia Warns It Will Take Measures in Response to Norwegian Spy Radar in Arctic. *The Moscow Times*. <<https://www.themoscowtimes.com/2019/05/24/russia-warns-it-will-take-measures-in-response-to-new-near-border-spy-radar-in-arctic-norway-a65740>>. Avattu 22.11.2020.
- The Moscow Times (2019c). Russian Radio-Electronic Shield Now Covers the Arctic, Officials Say. *The Moscow Times*. <<https://www.themoscowtimes.com/2019/05/22/russian-radio-electronic-shield-now-covers-arctic-officials-say-a65680>> Avattu 22.11.2020.
- The Moscow Times (2019d). New Russian Nuclear-Powered Sub to Be Delivered to Northern Fleet. *The Moscow Times*. <<https://www.themoscowtimes.com/2019/09/06/new-nuclear-powered-sub-to-be-delivered-to-northern-fleet-a67176>>. Avattu 22.11.2020.
- The Moscow Times (2019e). Russia Shuts Down Arctic Indigenous Rights Group. *The Moscow Times*. <<https://www.themoscowtimes.com/2019/11/07/russia-shutdown-arctic-indigenous-rights-group-a68088>>. Avattu 22.11.2020.

- The Moscow Times (2020a). *Massive Siberian Oil Spill Causes \$80M in Waterway Damage – Greenpeace*. <<https://www.themoscowtimes.com/2020/06/04/massive-siberian-oil-spill-causes-80m-in-waterway-damage-greenpeace-a70475>>. Avattu 21.11.2020.
- The Moscow Times (2020b). *Russia to Review Structures on Permafrost After Arctic Spill*. *The Moscow Times*. <<https://www.themoscowtimes.com/2020/06/05/russia-to-review-structures-on-permafrost-after-arctic-spill-a70498>>. Avattu 21.11.2020.
- MTV Uutiset (2015) *Putin: Venäjä ei aio lähettää maajoukkoja Syyriaan*. <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/putin-venaja-ei-aio-lahettaa-maajoukkoja-syyriaan/5368780#gs.8kpt5d> Avattu 23.5.2020.
- MTV Uutiset (2020). *Venäjä valmistautuu nostamaan vaarallisen radioaktiivisia ydinsukellusveneiden osia Jäämeren pohjasta – 40 vuotta meren pohjassa maannut K27 on "aikapommi"*. *MTV Uutiset*. <<https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/venaja-valmistautuu-nostamaan-vaarallisen-radioaktiivisia-ydinsukellusveneiden-osia-jaameren-pohjasta-40-vuotta-meren-pohjassa-maannut-k27-on-aika-pommi/7889018#gs.cftg93>>. Avattu 22.11.2020.
- Nilsen, T. (2020). *Putin heightens the strategic role of the Northern Fleet*. *The Barents Observer*. <<https://thebarentsobserver.com/en/security/2020/06/putin-heightens-strategic-role-northern-fleet>>. Avattu 22.11.2020.
- Niskakangas, T. (2019). *Rovaniemen huippukokous sai tyrmäävän lopun: Yhteistä loppujulistusta ei synny ensimmäistä kertaa Arktisen neuvoston historiassa*. *Helsingin Sanomat* 7.5.2019. <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000006096312.html?fbclid=IwAR1aTi3rlhs_shDEE3JM19AjdHM8sAtmTbTqHsxh4RjbYXdzWiznuujn-aY>
- Nudelman, M. & J. Bender (2015). *This map shows Russia's dominant militarization of the Arctic*. *Business Insider*. <<https://www.businessinsider.com/chart-of-russias-militarization-of-arctic-2015-8>>. Avattu 19.10.2020.
- Nurminen, J. (2020). *Venäjän arktisella alueella taas polttoainevuoto – kyseessä sama kaivosjättilä kuin kahdessa muussakin tämän kesän ympäristötuhossa*. *YLE Uutiset*. <<https://yle.fi/uutiset/3-11444826>>. Avattu 21.11.2020.
- O'Loughlin, J. (2001). *Geopolitical fantasies, national strategies and ordinary Russians in the post-communist era*. *Geopolitics* 6:3. s. 17-48.
- O'Loughlin, J., G. Ó Tuathail & V. Kolossov (2005). *Russian geopolitical culture and public opinion: The Masks of Proteus revisited*. *Transactions of the Institute of British Geographers* 30:3. 322-335.
- Ó Tuathail, G. (1992). *Political Geographers of the Past VIII: Putting Mackinder in his Place: Material Transformations and Myth*. *Political Geography* 1. 100–118.
- Ó Tuathail, G. (1996). *Critical Geopolitics. The Politics of Writing Global Space*. 314 s. Routledge, Lontoo.
- Ó Tuathail, G. (1998). *Postmodern geopolitics? The modern geopolitical imagination and beyond*. Teoksessa Ó Tuathail, G. & S. Dalby (toim.). *Re-thinking Geopolitics*.
- Ó Tuathail & J. Agnew (1992). *Geopolitics and Discourse: Practical Geopolitical Reasoning in American Foreign Policy*. *Political Geography* 11. 190-204.
- Ó Tuathail, G & S. Dalby (toim.) (1998). *Rethinking geopolitics*. 333 s. Routledge, New York.

- Painter J. & A. Jeffrey (2009). *Political Geography. An Introduction to Space and Power*. 236 s. SAGE Publications, Lontoo.
- Pietilä, V. (1976). *Sisällön erittely*. Gaudeamus, Helsinki.
- Popke, J. E. (1994). Recasting Geopolitics: The Discursive Scripting of the International Monetary Fund. *Political Geography* 3. 255–269.
- Presidential Address to the Federal Assembly of the Russian Federation (2009). <<http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/messages/5979>> Avattu 9.5.2020.
- Presidential Address to the Federal Assembly of the Russian Federation (2010). <<http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/messages/9637>> Avattu 10.5.2020.
- Presidential Address to the Federal Assembly of the Russian Federation (2013). <<http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/messages/19825>> Avattu 20.5.2020.
- Presidential Address to the Federal Assembly of the Russian Federation (2014). <<http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/messages/47173>>. Avattu 20.5.2020.
- Presidential Address to the Federal Assembly of the Russian Federation (2015). <<http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/messages/50864>>. Avattu 23.5.2020.
- Presidential Address to the Federal Assembly of the Russian Federation (2016). <<http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/messages/53379>>. Avattu 23.5.2020.
- Presidential Address to the Federal Assembly of the Russian Federation (2018). <<http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/messages/56957>>. Avattu 23.5.2020.
- Presidential Address to the Federal Assembly of the Russian Federation (2019). <<http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/messages/59863>>. Avattu 26.6.2020.
- Presidential Address to the Federal Assembly of the Russian Federation (2020). <<http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/messages/62582>>. Avattu 3.7.2020.
- Presidents of Russia. <<http://en.kremlin.ru/structure/president/presidents>>. Avattu 30.4.2019.
- Ramanathan, V. & G. Carmichael (2008) Global and regional climate changes due to black carbon. *Nature Geoscience* 1. 221–227.
- Saijets M. & S. Wesslin (2019). Venäjän viranomaiset päättivät lakkauttaa arktisen alku peräiskansojen ihmisoikeusorganisaation. *YLE Uutiset*. <<https://yle.fi/uutiset/3-11063981>>. Avattu 22.11.2020.
- Seitamaa-Hakkarainen, P. Kvalitatiivinen sisällönanalyysi. <https://meto.dix.fi/2014/05/19/seitamaa-hakkarainen-kvalitatiivinen-sisallon-analyysi/> Avattu 18.11.2020.
- Sergunin, A. & G. H. Gjørv (2020). The Politics of Russian Arctic shipping: Evolving security and geopolitical factors. *The Polar Journal*. DOI: 10.1080/2154896X.2020.1799613

- Servunts, L. (2019). Russia scores scientific point in quest for extended Arctic continental shelf. *The Barents Observer*. <<https://thebarentsobserver.com/en/arctic/2019/04/russia-scores-scientific-point-quest-extended-arctic-continental-shelf>>. Avattu 22.11.2020.
- Spiridonov V. & V. Mokievsky (2004). MPAs: An important tool in marine conservation. *Russian Conservation News* 36. 2-9.
- Staalesen, A. (2018a). New restrictions coming up in Russian Arctic shipping. *The Barents Observer*. <<https://thebarentsobserver.com/en/industry-and-energy/2018/03/new-restrictions-coming-russian-arctic-shipping>>. Avattu 14.5.2019.
- Staalesen, A. (2018b). Deputy Prime Minister supports foreign sailing restrictions on Northern Sea Route. *The Barents Observer*. <<https://thebarentsobserver.com/en/industry-and-energy/2018/09/deputy-prime-minister-supports-foreign-sailing-restrictions-northern-sea>>. Avattu 14.5.2019.
- Staalesen, A. (2019). Russia is winning support for its claims on Arctic shelf, says chief negotiator. *The Barents Observer*. <<https://thebarentsobserver.com/en/arctic/2019/11/russia-winning-support-its-claims-arctic-shelf-says-chief-negotiator>>. Avattu 22.11.2020.
- Staalesen A. (2020). National Security Chief sounds the alarm: foreigners might use tundra oil spill to defame Russia. *The Barents Observer*. <<https://thebarentsobserver.com/en/ecology/2020/06/national-security-chief-sounds-alarm-foreigners-might-use-tundra-oil-spill-defame>>. Avattu 21.11.2020.
- The Svalbard Treaty. Faculty of Law, University of Oslo. <<https://www.jus.uio.no/english/services/library/treaties/01/1-11/svalbard-treaty.xml>>. Avattu 1.7.2019.
- Taylor, P. J. (1996). *The way the modern world works. World hegemony to world impasse*. Wiley & Sons, Chichester.
- Taylor, P. J. & C. Flint (2000). *Political Geography*. 4. p. Prentice Hall, Singapore.
- Timonen, I. (2019). USA: Kiina rakentaa ulkomaille sotilastukikohtia. *Kaleva* 4.5.2019
- Tuomi, J. & A. Sarajärvi (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki.
- Tuomi, O. (1995). *Uusi geopolitiikka. Geopoliittisen perspektiivin soveltuvuus kansainvälisen politiikan tulkintaan maailman ja ajattelutapojen muuttuessa*. 286 s. Tammer-Paino Oy, Tampere.
- Vaarakallio S. (2020). Dieselveuto värjäsi joen verenpunaiseksi Norilskissa ja järkytti presidentti Putinin: "Somestako tämäkin tieto nykyään saadaan?". *YLE Uutiset*. <<https://yle.fi/uutiset/3-11384438>>. Avattu 21.11.2020.
- Valtioneuvosto (2019). Chairmanship of the Arctic Council nearing its conclusion. <https://valtioneuvosto.fi/en/article/-/asset_publisher/chairmanship-of-the-arctic-council-nearing-its-conclusion>. Avattu 11.4.2019.
- The World Bank (2018). Fertility rate, total (births per woman) – Russian Federation. <<https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.TFRT.IN?end=2018&locations=RU&start=1960&view=chart>>. Avattu 24.11.2020
- YLE Uutiset (2020a). *Venäjän hallitus eroaa – Putinin puhe siirsi pääministeri Medvedevin syrjään, uudeksi pääministeriksi tuntematon verojohtaja Mihail Mishustin* <<https://yle.fi/uutiset/3-11158921>>. Avattu 3.7.2020.

- YLE Uutiset (2020b). *Putinin perustuslakiuudistus sai odotetusti kansan ylivoimaisen hyväksynnän – muutos mahdollistaa Putinin jatkon vallassa jopa vuoteen 2036.* <<https://yle.fi/uutiset/3-11428722>>. Avattu 3.7.2020.
- 64-я Параллель онлайн (2020). *Костомукша теперь в арктической зоне.* <<https://64parallel.ru/obshhestvo/pojmano-v-seti/kostomuksha-teper-v-arkticheskoy-zone/>>. Avattu 19.10.2020.
- Аргументы и факты (2020). *Кукловодство к действию. Николай Патрушев – о методах «цветных революций».* <https://aif.ru/society/safety/kuklovodstvo_k_deystviyu_nikolay_patrushev_o_metodah_cvetnyh_revolyuciy>. Avattu 21.11.2020.
- Би-Порт (2019). *Минобороны нашло доказательства принадлежности России Шельфа Арктики. Би-Порт.* <<https://b-port.com/news/232663>>. Avattu 22.11.2020.
- Биографии президентов России (2020). *Президент России.* <<http://kremlin.ru/structure/president/presidents>>. Avattu 9.5.2020.
- Вести Карелия (2020). *Два района и городской округ Карелии включены в состав Арктической зоны страны.* <<https://vestikarelii.ru/news/dva-rajona-i-gorodskoj-okrug-karelii-vkljucheny-v-sostav-arkticheskoy-zony-strany/>>. Avattu 19.10.2020.
- Государственная дума Федерального собрания Российской Федерации (2019). *Статус и полномочия, порядок формирования и Регламент Государственной Думы* <<http://duma.gov.ru/duma/about/>>. Avattu 20.3.2019.
- Настоящее Время (2020). *Нужен ли в Конституции запрет на иностранное гражданство для депутатов и министров.* <<https://www.currenttime.tv/a/amendment-five/30680355.html>>. Avattu 23.11.2020.
- РБК (2020a). *Путин допустил перенос голосования по Конституции из-за коронавируса.* <<https://www.rbc.ru/politics/17/03/2020/5e7111239a79473e925526d2>> (avattu 3.7.2020)
- РБК (2020b). *Как проходило голосование по поправкам в Конституцию.* <<https://www.rbc.ru/politics/02/07/2020/5ef3308f9a79473ae1126f1a>>. Avattu 3.7.2020.
- Совет федерации Федерального собрания Российской Федерации (2019). *О структуре.* <<http://council.gov.ru/structure/council/>>. Avattu 20.3.2019.